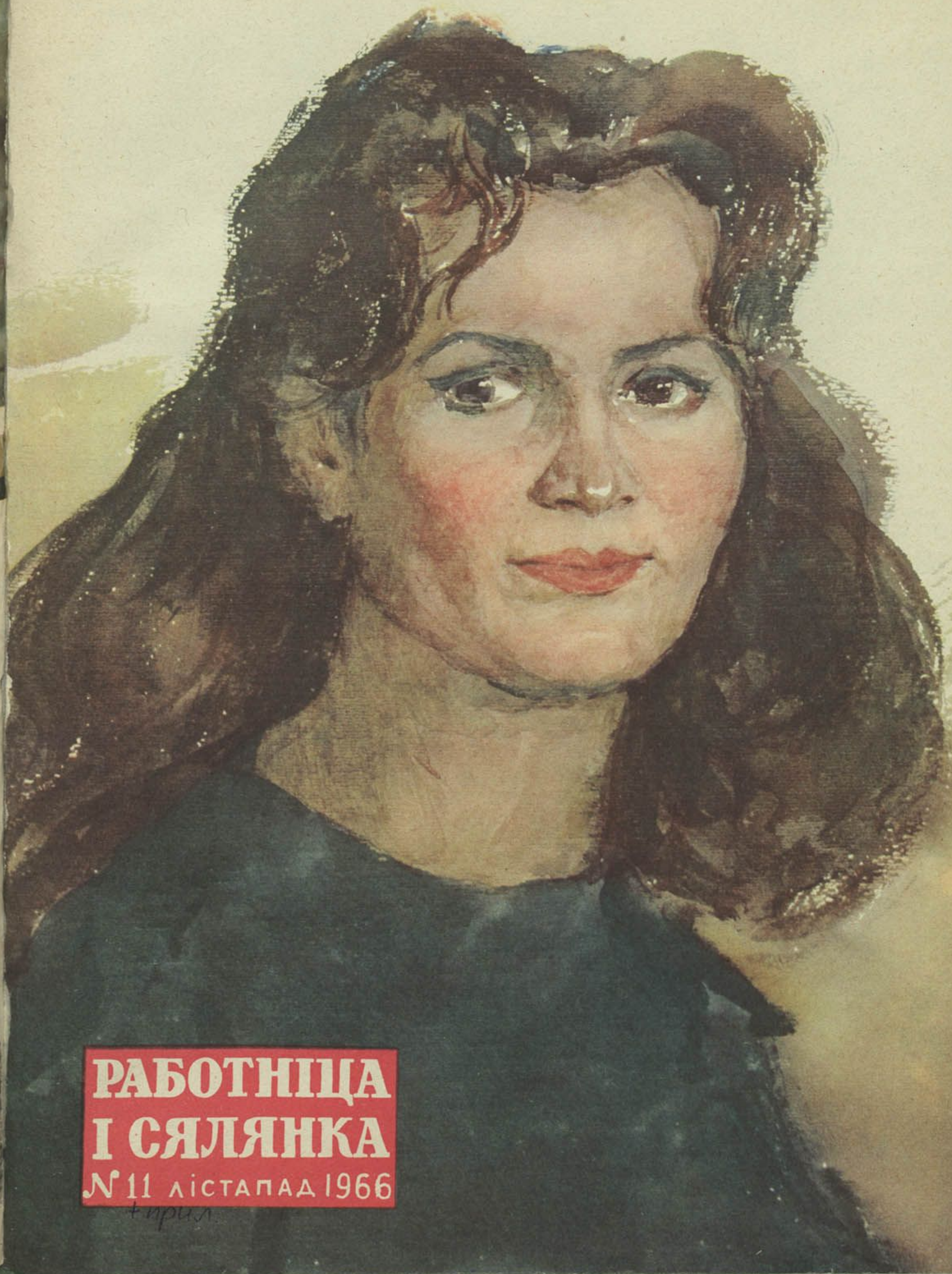
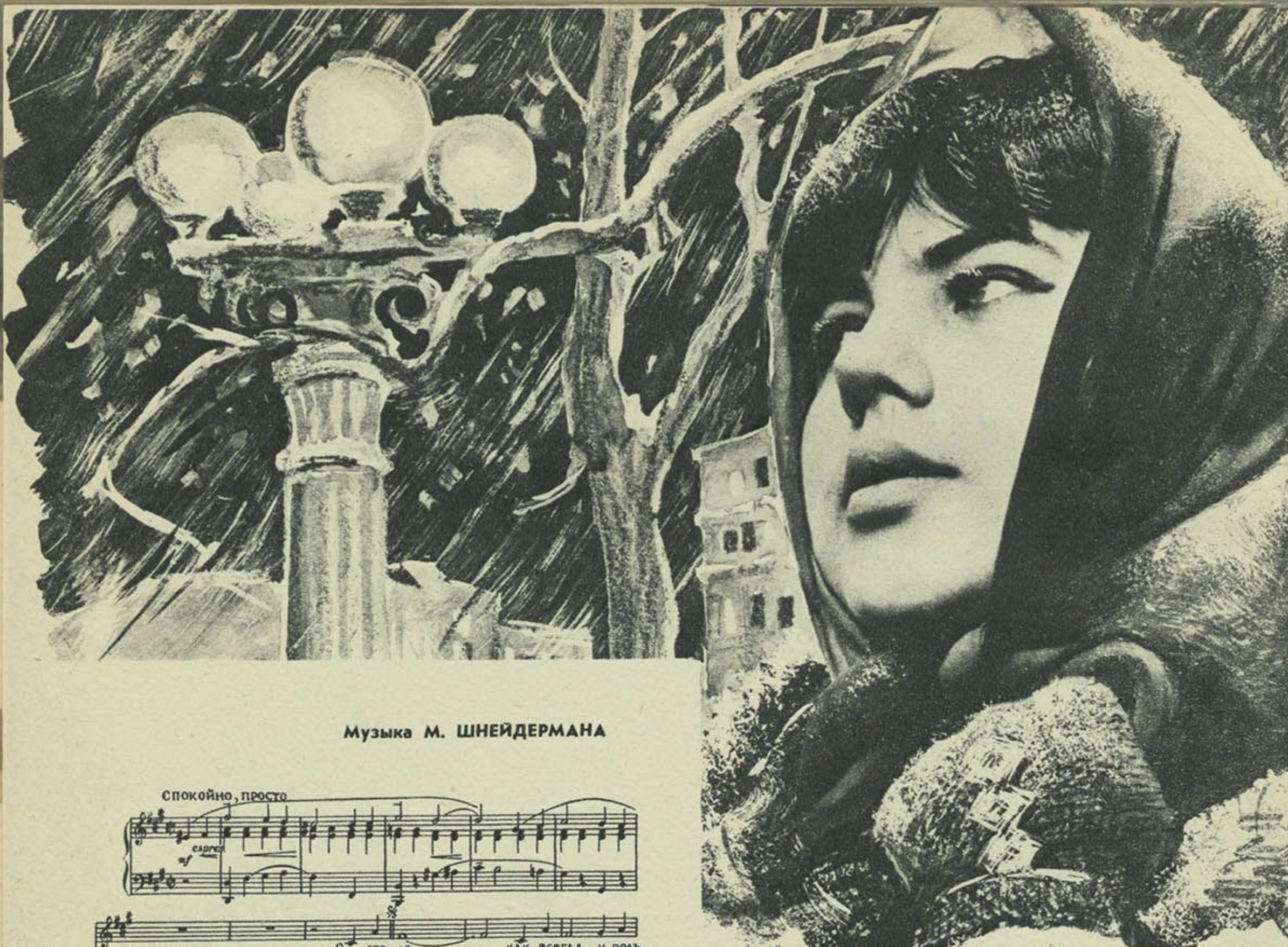

**РАБОТНИЦА
І СЯЛЯНКА**
№ 11 ЛІСТАПАД 1966

Григор

М. 66

Музыка М. ШНЕЙДЕРМАНА

СПОКОЙНО, ПРОСТО

Я сто-ю как всегда, у подъ-езда, и пускай злит-ся бе-ла-я вью-га, я под-снежной фатой, как не-вес-та, до-жи-да-юсь лю-би-мо-го друга. Я под друга. Ты при-ве-каж.

Сне-жин-ки... Сне-жин-ки!

СНЕЖИНКИ

Я стою, как всегда, у подъезда,
И пускай злится белая вьюга,
Я под снежной фатой,
как невеста,
Дожидаюсь любимого друга.

Ты придешь и смажешь
рукавицей
Хлопья снежные, словно
соринки,
Соберешь на девичьих
ресницах
Ты губами пушинки-снежинки.

Я застыла, а вьюга хохочет,
И заходятся ноги в ботинках.
На уснувшие улицы ночью
Без опаски ложатся снежинки.

Нет мне, видно, на свете
удачи.
Я стою, побелела от снега...
Я не плачу... не плачу...
не плачу!..
Это тают снежинки на веках...
Снежинки...
Снежинки...

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

РАБОТНИЦА № 11 І СЯЛЯНКА

ЛІСТАПАД
1966

ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС
ГОД ВYДАННЯ СОРАК ДРУГІ
ВYДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

ЖЫЦЦЁ Ў НЯСПЫННАЙ БАРАЦЬБЕ

Государственная
БИБЛИОТЕКА
СССР
им. В. И. Ленина

25028

Нядаўна англійская прынцэса Маргарэт і яе муж лорд Сноудон зрабілі падарожжа ў Злучаныя Штаты Амерыкі. Іх суправаджала вялікая світа: цэлы тузін прыдворных дам, сакратары, пакаёўкі, спецыяльна наняты для прынцэсы французскі цырульнік. Ракою лілося шампанскае на прыёмах, якія давала найвысачэйшая пара ў Вашынгтоне, Галівудзе і іншых амерыканскіх гарадах. Толькі за перавозку багажу, які заважыў больш адзінаццаці тон, паветраная кампанія прадставіла рахунак на адзінаццаці мільёнаў старых французскіх франкаў. Такім марнатраўствам абурэўся англійскі друк. Аднак газеты не ўпамінаюць пра самае галоўнае — пра тое, што за ўсю гэту раскошу давалася плаціць са сваіх кішэняў англійскім падаткапалацельчыкам.

А «простыя» англійскія жанчыны — хатнія гаспадыні, работніцы, скромныя служачыя — скупулёзна падлічвалі, ці хопіць небагатага сямейнага заробку на пражыццё. Указам каралевы быў зацверджан самы жорсткі за ўсе пасляваенныя гады закон. На 10 працэнтаў павышаліся многія прамыя і ўскосныя падаткі, абмяжоўваўся продаж у растэрміноўку і, самае галоўнае, на 12 месяцаў «замарожвалася» заробковая плата. Між тым цэны на мяса, масла, цукар і іншыя тавары менш як праз суткі пасля прыняцця новага закона падскочылі ўгору. Новы закон выклікаў абурэнне англійскіх працоўных. Не зважаючы на пагрозы, яны адбіваюць атаку на іх правы. І ў першых радах змагароў ідуць жанчыны.

У нялёгкай барацьбе за надзённы кавалак хлеба, за палітычныя правы і чалавечую годнасць праходзіць жыццё мільёнаў жанчын капіталістычнага свету. Ніяўмольныя законы капіталізму ставяць жанчын у асабліва цяжкае становішча. Так, у Англіі дагэтуль пануе дыскрымінацыя жанчын пры найме на работу і асабліва ў аплаце працы. У ФРГ, дзе кожны трэці заняты ў прамысловасці — жанчына, капіталістычныя драпежнікі штогод маюць дадатковы прыбытак у 6,5 мільярда марак, абкрадаючы сваіх работніц. Жанчынам у ФРГ плацяць меншую зарплату, чым мужчынам, хаця працуюць яны нароўні.

Шматгадовую барацьбу за права на пастаянную і кваліфікаваную работу вядуць жанчыны Італіі. За апошнія два-тры гады лік працуючых жанчын скараціўся там больш як на 700 тысяч. Якая ж прычына гэтай з'явы? Справа ў тым, што жанчыны складаюць рэзерв некваліфікаванай сілы, а чарнарабочых звальняюць у першую чаргу.

У сталіцы Італіі Рыме самая высокая дзіцячая смяротнасць у параўнанні з іншымі вялікімі гарадамі Еўропы. Тут усяго толькі дзве бальніцы для дзяцей. З тысячы нованароджаных каля трохсот не дажывае да аднаго года.

Па ўсёй Іспаніі пракацілася новая хваля тэрору і рэпрэсій. Не злічыць, колькі іспанскіх жанчын сядзіць за кратамі. Іх кідаюць у турмы за тое, што яны патрабавалі чалавечага жыцця для сябе і сваіх дзяцей, за тое, што памаглі сям'і палітзняволенага або далі прытулак уцекачу з паліцейскіх засценкаў. Васемнаццаць гадоў правяла ў зняволенні Кармен Фернандэс. Яе адзінае «злачынства» заключалася ў тым, што яна схавала свайго сына, якога шукала паліцыя.

Незлічоныя багацці хавае ў сваіх нетрах зямля Лацінскай Амерыкі. Велізарныя запасы нафты, самыя вялікія ў свеце залежы высакакаснай жалезнай руды, унікальныя месцанараджэнні медзі, волава, свінцу. На ўрадлівай глебе, пад цёплым патокам сонечных промняў расце амаль усё з расліннага свету, што вядома чалавеку, і дае па два-тры ўраджаі за год. А людзі, якія тут жывуць, страшэнна пакутуюць ад голаду, галечы, хвароб. Многія з іх ядуць кару дрэў, жуюць лісце, каб не памерці з голаду. У лацінаамерыканскіх краінах ледзь не самы нізкі ўзровень даходаў на душу насельніцтва.

Толькі дзесяць працэнтаў бразільскіх матак могуць даць сваім дзецям снеданне перад школай. Дваццаць працэнтаў школьнікаў выходзяць з дому зусім галодныя,

трыццаць працэнтаў здавальняюцца шклянкай кавы, сорак працэнтаў могуць з'есці раніцай кавалачак хлеба.

У голадзе і галечы жывуць перуанскія дзеці. 93 працэнты іх недаедаюць і толькі двое з кожнай сотні п'юць малако. Маткі, не могуць накарміць галодных малых, паяць іх наркатычным настоем кока, многія вымушаны прадаваць дзяцей багатым людзям. Купля і продаж дзяцей становяцца тут звычайным бізнесам. За васьмігадовага хлопчыка ці дзяўчынку гандляры даюць няшчасным маткам ад 4 да 8 долараў.

У велізарны канцэнтрацыйны лагер ператварылі расісты Паўднёвую Афрыку. Яны бязлітасна распраўляюцца з афрыканцамі, «злачынства» якіх заключаецца ў тым, што яны хочуць свабоды і міру. Афрыканцы не могуць свабодна хадзіць па сваёй зямлі без пропуску. У Іяганесбургу былі арыштаваны сотні жанчын, ім звязалі рукі і прагналі па вуліцах горада, а пасля кінулі ў турму. У іх не было прапускоў... Тысячы жанчын былі высланы з горадоў без дай-прычыны. Бесчалавечна было разбурана мноства сем'яў, асталіся беспрытульнымі сотні дзяцей. Та-

Усё больш і больш беларускай нафты паступае ў нафтаправод «Дружба» з Рэчыцкага промысла. А геологі і буровішчыкі працягваюць пошукі «чорнага золата», новыя буровыя вежы ірочаць у глыб Палесся. Буравікі нафтаразведчай экспедыцыі глыбокага бурэння ўжо добра вывучылі плошчу Рэчыцкага месцанараджэння, рад шчылін перадалі для прамысловай эксплуатацыі. Цяпер яны шукаюць нафту на Асташнавіцкім месцанараджэнні. Некалькі шчылін тут ужо далі нафту.

Вызначаць запасы нафты і газу ў нафтаносных раёнах Беларусі памагаюць супрацоўнікі Маскоўскага інстытута нафтахімічнай і газавай прамысловасці імя акадэміка Губкіна.

На здымку: малодшы навуковы супрацоўнік гэтага інстытута Лідзія Васільеўна Яфрэмава, старшы геолог Асташнавіцкага ўчастка Анатоль Іосіфавіч Каратаеў (злева) і буровы майстар Міхаіл Аляксандравіч Крывалап абмяркоўваюць аконтурванне Асташнавіцкай плошчы.

Фота Ч. Мезіна (БелТА).

кімі варварскімі дзеяннямі фашысцкі ўрад хоча трымаць пад заўсёднай пагрозай афрыканскае насельніцтва.

Урад самай багатай капіталістычнай краіны — Злучаных Штатаў Амерыкі — не шкадуе долараў на брудную вайну ў В'етнаме, на бесчалавечнае забойства безабаронных жанчын і дзяцей. А ў самой Амерыцы, як прызнае сам прэзідэнт, мільёны людзей пакутуюць ад галечы і беспрацоўя, знаходзяцца на грані галоднай смерці. Медыцынская дапамога тут каштуе такіх вялікіх грошай, што толькі багатая жанчына можа нарадзіць сваё дзіця ў радзільным доме, пад наглядом урача-акушэра. Простае работніцы ці жонцы рабочага такая «раскоша» не па кішэнні, яны раджаюць дома, у антысанітарных умовах, лечацца ад хвароб таблеткамі, выпушчанымі ў продаж рознымі шарлатанамі.

А на самым дне амерыканскага грамадства — «каляровыя»: негры, індзейцы, пуэртарыканцы, філіпінцы. Устаноўлены ўрадам мінімум зарплаты, які нават па афіцыйных звестках забяспечвае толькі жабрацкае, паўгалоднае існаванне, — для іх нязбытная мара. Жыццё «каляровых» пад заўсёднай пагрозай, і колькі негрыянскіх матак аплакваюць сваіх дзяцей, загінутых ад кулі расіста сярод белага дня, на людной вуліцы!

Паводле амерыканскіх законаў, чорны не можа ажаніцца з белай і наадварот. А што ж рабіць, калі прыйшло вялікае сапраўднае каханне?

Вось які выпадак расказвае амерыканскі буржуазны часопіс «Лайф».

Двое маладых людзей з горада Роанок у штаце Віргінія Рычард і Мілдрыд пакахалі адзін аднаго і вырашылі ажаніцца. Толькі... Рычард — белы, Мілдрыд — негрыянка. За парушэнне закона іх чакала турма, а то і куля расіста. Але каханне гэтых маладых людзей не баялася перашкод. У доме Рычарда, будаўнічага рабочага, згулялі скромнае вяселле. Як быццам усё абыхлося спакойна, калі не лічыць варожых поглядаў суседзяў ды некалькіх зневажальных выпадкаў у адрас нявесты.

Бяда прыйшла на шостым тыдні іх сумеснага жыцця. Позняй ноччу ў дом, дзе жылі маладажоны, бесцырымонна ўламаўся мясцовы шэрыф.

Суд прыгаварыў мужа і жонку да года турмы абодвух і папярэдзіў, што прыгавор уступіць у сілу, калі яны не выведзюць адсюль. Прыйшлося ўцякаць, шукаць прытулку. Але не так лёгка яго знайсці. Пасля пяці гадоў разлукі з блізкімі, маючы ўжо траіх дзяцей, яны вярнуліся да маці Мілдрыд. Але назаўтра ж апынуліся ў турме. Іх вызвалілі пад грашовы залога, аднак паказацца на вуліцы было нельга, услед Мілдрыд ляцелі каменні расістаў...

* * *

Ці могуць прыгнечаныя жанчыны мірыцца са сваім становішчам? Яны бясстрашна змагаюцца. Патрабуюць поўнай раўнапраўнасці, нацыянальнай незалежнасці, паляпшэння жыцця дзяцей, выступаюць за мір ва ўсім свеце.

Пад гэтымі лозунгамі аб'ядноўвае жанчын Міжнародная дэмакратычная федэрацыя жанчын. Ужо звыш двух дзесяцігоддзяў яна вядзе паслядоўную і нястомную барацьбу за ажыццяўленне гэтых высакародных мэт.

Шмат увагі МДФЖ аддае В'етнаму, які змагаецца супраць амерыканскай агрэсіі. Арганізуецца збор подпісаў, адпраўляюцца дэлегацыі да амерыканскага ўрада, у пасольствы ЗША і іншых краін, уцягнутых у агрэсію супраць В'етнама. Наладжваюцца мітынгі пратэсту, збіраюцца грашовыя сродкі, медыкаменты, каб палегчыць пакуты в'етнамскіх жанчын і дзяцей.

— Жанчыны, маці! — заклікае МДФЖ. — Шчасце, жыццё ўсіх дзяцей В'етнама знаходзяцца ў небяспецы. Вы жадаеце, каб дзеці маглі жыць шчасліва. Вы не хочаце, каб іх забівалі і мучылі. Вы ведаеце, што яны маюць патрэбу ў міры гэтаксама, як кветкі маюць патрэбу ў расе. Вось чаму вы яшчэ раз павінны стаць смелымі абаронцамі тых, хто змагаецца і пакутуе ў В'етнаме!

І гэтыя словы знаходзяць шырокі водгук ва ўсім свеце. Усё больш і больш працоўных жанчын становяцца на шлях смелай і ўпартай барацьбы.

Жанчыны Краіны Саветаў бачаць свой інтэрнацыянальны абавязак у актыўнай падтрымцы сваіх замежных сясцёр у барацьбе за раўнапраўе і свабоду, супраць дыскрымінацыі і несправядлівасці, супраць насілля, агрэсіі, пагрозы вайны.

Сярод мноства знаёмых прозвішчаў я лёгка адшукала Севасцянаву Аляксандру Дзмітраўну.

За вялікія заслугі ў развіцці лёгкай прамысловасці галоўны інжынер віцебскай фабрыкі «КІМ» узнагароджана ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

І мне адразу ж прыгадалася апошняя сустрэча з ёй.

Раніца, без некалькіх мінут дзевяць. Яшчэ нікога няма ў кабінце галоўнага інжынера. А роўна ў 9, калі я падрыхтавалася слухаць расказ Аляксандры Дзмітраўны, у кабінет

Аляксандра Дзмітраўна Севасцянава.

ГАЛОЎНЫ

Фота Ул. Вяхоткі.

пайшлі і пайшлі людзі... Пачаўся рабочы дзень галоўнага інжынера.

Начальнік асновавязальнага ўчастка прыйшоў параіцца: каго можна паставіць на складанае абсталаванне замест памочніка майстра, які захварэў і, здаецца, надоўга.

Галоўны энергетик не менш гадзіны разважаў аб вентыляцыйных устаноўках, аб пуску

кампрэсарнай. Потым з прэтэнзіямі прыйшлі работнікі трыкатажнай базы: недададзена вырабаў па асобных відах і размерах.

Я слухала ўсе гэтыя размовы, спрэчкі і думала, што цяжка, пэўна, кожны дзень вырашаць такую процьму са- мых розных пытанняў: тэхнічных, грамадскіх, асабістых.

На канвееры — адзенне для нас.

Цяжка і разам з тым радасна. Радасна, бо ты штодзённы сведка нараджэння нечага новага і на вытворчасці, і ў адносінах паміж людзьмі.

Вось і гэты дзень... Роботнікі панчошнага цэха прынеслі для заключэння галоўнаму інжынеру першыя шкарпэткі з першай мадэрнізаванай машыны. Справа ў тым, што сталі залежвацца на прылаўках мужчынскія шкарпэткі 327-га артыкула. Фабрычныя рацыяналізатары, параіўшыся, рашылі мадэрнізаваць машыны. Першыя пары прынеслі паказаць галоўнаму інжынеру: ці добра атрымалася?

Галоўны інжынер — тэхнічны розум прадпрыемства. Колькі дадзена яму! Колькі з яго спадзяванняў! А былі ж некалі самыя першыя, нясмелыя крокі.

...Семнаццаць гадоў назад Саша Севасцянава, выпускніца Кіеўскага інстытута лёгкай прамысловасці, упершыню прайшла праз праходную фабрыку. Паслалі яе туды, куды менш за ўсё хацелася. Дыплом абараняла па машынах, што вырабляюць верхні трыкатаж, а прызначылі тэхнолагам у панчошны цэх. Вось калі пашкадавала, што ў інстытуце часта ўцякала з лекцый па нялюбаму прадмету. Але работа ёсць работа. І сама не прыкмеціла, як уцягнулася і ўжо хутка ва ўсю ваявала з тымі, хто імкнуўся выпусціць прадукцыі лікам паболей, а якасцю — абы з рук.

Дакладнасць тэхналагічнага працэсу — першая заповедзь тэхнолага. А ў Аляксандры Дзмітраўны дакладнасць, як кажуць, у крыві. Бацькі былі рахунковымі работнікамі. Пэўна, усё тая ж акуртанасць і ашчаднасць разам з нязломным жаданнем вучыцца і пачаць ёй пасля смерці бацькоў выцягнуць на «выдатна» дзесяцігодку і закончыць інстытут. Чаму інстытут лёгкай прамысловасці? Ёй, што праз усе студэнцкія гады не здымала старой паркалёвай сукенкі, вельмі хацелася, каб усе людзі навокал апраналіся прыгожа.

Працягла семнаццаць гадоў. Тэхнолаг Саша Севасцянава стала інжынерам тэхнічнага аддзела, затым начальнікам гэтага аддзела. І вось ужо чацвёрты год Аляксандра Дзмітраўна — галоўны інжынер аднаго з найвялікшых у Савецкім Саюзе трыкатажных прадпрыемстваў. Па аб'ёму выпускаемай прадукцыі і асартыменту фабрыка «КІМ» займае другое месца ў краіне. І поспехі калектыву адпавядаюць сіле прадпрыемства. У чацвёртым квартале леташняга года кімаўцы завалодалі пераходным Чырвоным сцягам Савета Міністраў СССР

і ВЦСПС, а сёлета ў першым квартале занялі другое месца ў рэспубліканскім сацыялістычным спаборніцтве.

Галоўны інжынер... Ён ведае ўсё да шрубкі, амаль кожнага рабочага — у твар, а яго працоўная змена ў паўтара — два разы больш звычайнай. Так бывае часта. Так было і тады, калі загарэлася Аляксандра Дзмітраўна разам са сваімі памочнікамі вялікай марай — абсталяваць фарбавальны цэх так, каб ён змог рытмічна забяспечваць патрэбы ўсіх цэхаў прадпрыемства. Машына УКФ-60 для стабілізацыі фарбавання панчоха была першым ачынным узорам ды яшчэ да таго ж доследным. Пайшлі на рызык, купілі УКФ-60. Колькі было бяссонных начэй — пра гэта ведаюць галоўны інжынер ды слесар па бягучаму рамонту абсталявання Алег Гаўрылавіч Ітулевіч.

Фабрычныя ўмельцы здолелі давесці машыну да ладу, і хутка па гэтаму ўзору сталі выпускаць серыйныя машыны.

Цяпер у фарбавальным цэху фабрыкі — тры УКФ-60. Аляксандра Дзмітраўна, куды б ні спяшалася, спачатку зойдзе глянуць на сваё дзецішча. А ў планах — зманціраваць яшчэ сем такіх машын. Бо кожная з іх нясе з сабой палягчэнне ў працы работніц, а таксама павышэнне якасці вырабаў.

Клопат пра чалавека, пра тое, каб ён адчуваў сябе сапраўдным гаспадаром прадпрыемства. Тут у галоўнага інжынера спраў — поўны кораб. Колькі часу наладжваюць вентыляцыю ў фарбавальным цэху — і ўсё ніяк не ўдаецца. Але Аляксандра Дзмітраўна ўпарта спрабуе ўсё новае і новае варыянты ахалоджвання паветра. І, вядома, выйсце будзе знойдзена. Бо новая пяцігодка адкрывае шырокія перспектывы новага росквіту прадпрыемства. Аб'ём вытворчасці павялічыцца на 25 працэнтаў. Толькі адных панчоха фабрыка будзе выпускаць за год 76 мільёнаў пар. А якія цудоўныя навінкі падрыхтавалі кімаўцы! Больш 70 новых фасонаў бялізны і верхняга трыкатажу. І сярод іх — сапраўды на ўзроўні лепшых сусветных стандартаў — прыгожыя мужчынскія сарочкі і жаночыя блузы з капронавіскознага палатна з прафіліраваным капронам, блузы з набіўным малюнкам. І мара кожнай жанчыны — блузка з віскознага палатна з ажурным эфектам. Гэтае будучае ўжо ляжыць у шуфлядах стала ў выглядзе мадэлей для выстаўкі.

Галоўны інжынер — першы шукальнік на прадпрыемстве. Аляксандра Дзмітраўна з кожнай паездкі прывозіць што-

А налі начальнік АТК чымсьці незадаволены, галоўны інжынер мусіць задумацца...

небудзь патрэбнае для свайго вытворчасці. Некалькі цікавых навінак прывезла яна з Чэхаславакіі. І завязалася з таго часу добрая дружба кімаўцаў з калектывамі чэхаславацкіх фабрык «Элітэ», «Ітэкс» і «Карэл Габлічак Бароўскі». На фабрыцы створана аддзяленне Таварыства савецка-чэхаславацкай дружбы. А старшыня яго — Аляксандра Дзмітраўна Севасцянава.

Толькі вось з паездкі па Злучаных Штатах Амерыкі нічога не ўдалося прывезці, — смяецца Аляксандра Дзмітраўна. — І не таму, што моцная канкурэнцыя, а таму, што не бачылі ніводнага трыкатажнага прадпрыемства, так багата аснашчанага, як наша.

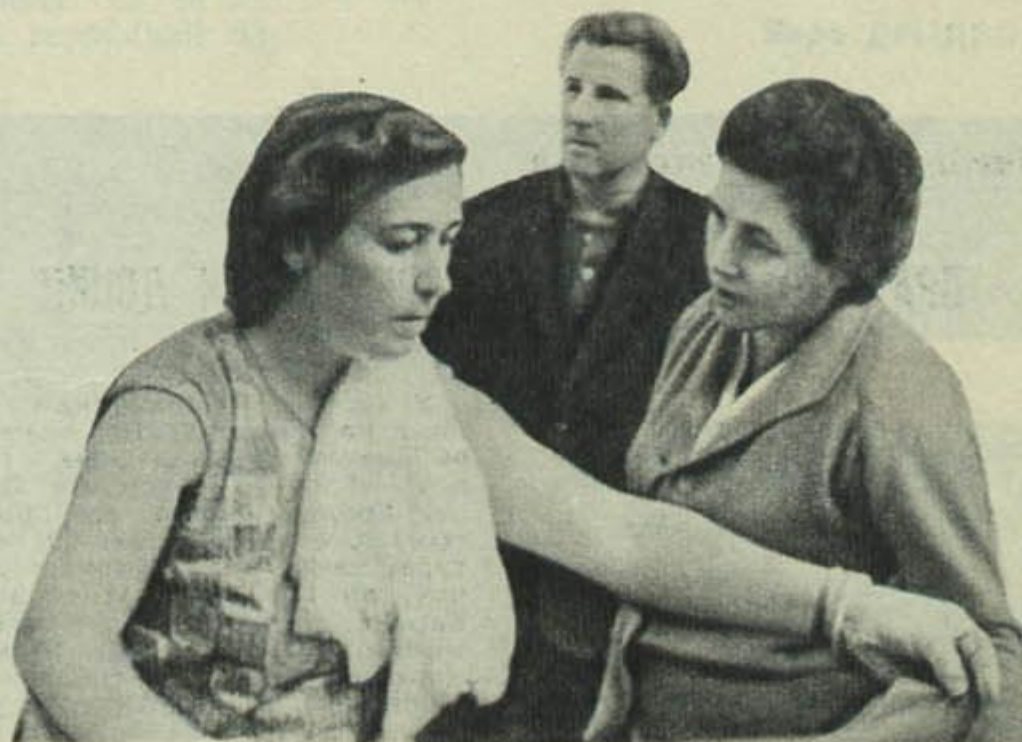
Пачуццё гонару за свой калектыв, за сваё прадпры-

емства асабліва хвалявала Аляксандру Дзмітраўну, калі яна галасавала на XXIII з'ездзе партыі за новы ўздым нашай дзяржавы, а значыць і свайго горада і фабрыкі.

Так, цяжкая шапка галоўнага інжынера. Але, пэўна, Аляксандра Дзмітраўна лёгка нясе яе, калі ў яе заўсёды людна, калі ад яе чакаюць парад, рашэнняў. Адданая свайго справе, яна з поспехам спраўляецца з мноствам грамадскіх нагрузак. Ёсць у Аляксандры Дзмітраўны і яшчэ адно захапленне: яна не ўяўляе жыцця без фотаапарата, кінакамеры і падарожжаў. Нават у гэтым — прафесіянальная прага новых уражанняў і, галоўнае, — новых адкрыццяў.

Галіна ГУЖВА

Так і праходзіць яе рабочы дзень: у справах, клопатах, размовах з людзьмі.

У мінулым нумары часопіса расказвалася пра чалавека цудоўнай душы, вернага сябра, жонку і саратніка Уладзіміра Ільіча Леніна — Надзею Канстанцінаўну Крупскую. Урывак з успамінаў Веры Дрыздо, асабістага сакратара Надзеі Канстанцінаўны, раскрывае яшчэ адну старонку жыцця гэтай выдатнай жанчыны — яе працу на асветніцкай ніве пасля перамогі Вялікага Кастрычніка.

НЯГЛЕДЗЯЧЫ на хворае сэрца, Надзея Канстанцінаўна працавала вельмі шмат. Уставала яна рана, літаральна на досвітку, і бралася за работу. Звычайна я прыходзіла да яе дадому ў дзевяць гадзін раніцы, і яна аддавала мне ўжо гатовы артыкул, водгук на праграмы, пісьмы, заўвагі на матэрыялы, перададзеныя ёй учора, — за ранішнія гадзіны яна паспявала вельмі многае зрабіць. Усё гэта было старанна прадумана, напісана такім характэрным для Надзеі Канстанцінаўны дробным, выразным почыркам. Потым ехала ў Наркамасветы, а ўвечары або выступленне, або пасяджэнне, або спешная работа дома. Яна гаварыла, жартуючы, што цяпер усім, і ёй таксама, даводзіцца кожны дзень «вучыць дома ўрокі».

Наша краіна напярэдадні вялікага, дарагога нам усім свята — 50-годдзя ўстаўлення Савецкай улады. Чытачы „Работніцы і сялянкі“ пазнаёміліся ў мінулых нумарах часопіса з матэрыяламі, прысвечанымі Кастрычніку, змагарам за здзяйсненне ленинскіх ідэй. Многім, напэўна, запамніліся і „Першарасіяне“, і „У асабістай бібліятэцы Леніна“, „Яны былі першыя“, „Дукорская легенда“, „Жанчына з легенды“, „Гавораць мемарыяльныя дошкі“, „Старэйшая сястра Ільіча“, „Дзень добры вам, Случане“.

З гэтага нумара матэрыялы, прысвечаныя векапомнай падзеі, будуць друкавацца пад рубрыкай „Насустрач 50-годдзю Кастрычніка“.

Прасім вас, дарагія чытачы, прысылаць у рэдакцыю ўспаміны, звязаныя з Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыяй, з першымі днямі станаўлення Савецкай улады, з памятнымі вехамі ў жыцці нашай краіны.

„СПРАЎ-ВЫШЭЙ

І трэба сказаць, вучыла яна гэтыя «ўрокі» вельмі грунтоўна.

Дзе б Надзея Канстанцінаўна ні выступала, яна ніколі не красамойнічала. На трыбуне ў яе з аўдыторыяй заўсёды была размова па душы. Гэта залежала не ад колькасці прысутных — магло быць і пяцьдзесят і тысяч чалавек, — але кожны неяк адчуваў, што іменна з ім яна гутарыць так шчыра.

Надзея Канстанцінаўна настойліва дабівалася, каб гаварылі і пісалі яснай, даходлівай мовай. Гэта раней, гаварыла яна, стараліся выкладаць усё забытана, туманна, стваралі спецыяльную тэрміналогію, ужывалі шмат іншамойных слоў, каб закрыць масам доступ да ведаў, адгарадзіцца ад мас. Сама ж надзіва ўмела кожнае складанае пытанне растлумачыць вельмі простымі, зразумелымі ўсім словамі.

Усе, хто працаваў з Надзеяй Канстанцінаўнай, ведаюць, як яна цаніла калектыўную думку. Яна ніколі не працавала адна, заўсёды раілася са сваімі работнікамі. Перш чым вырашыць якое-небудзь пытанне, усебакова яго прадумвала, правярала сябе, выступала са сваімі прапановамі на сходах рабочых, на настаўніцкіх канферэнцыях, нарадах бібліятэкараў, уважліва ўслуховалася ў тое, пра што гавораць таварышы.

Надзея Канстанцінаўна заўсёды

вяла велізарную партыйную работу, часта выступала на рабочых сходах.

У адным са сваіх выступленняў у 1932 годзе яна так выказвалася аб калектыўнай рабоце:

— Мы працуем калектыўна не ў тым сэнсе, што ўсе збіраемся на сходы, а ў тым сэнсе, што думка аднаго апладняе думку другога. Калі чалавек сядзіць адным-адзін у кабінете, ён дасць значна менш прадукцыі, чым калі ён будзе правяраць сябе, абмяркоўваючы гэтыя пытанні, правяраючы гэтыя пытанні разам з іншымі.

Надзея Канстанцінаўна надавала вялікае значэнне сістэме ў працы і яе ўліку. Яна гаварыла, што ўлік работы вельмі памагае ёй арганізаваць як след свой рабочы дзень.

У рабоце Надзея Канстанцінаўна была патрабавальная. Больш за ўсё не любіла людзей абыхавых, што лёгка з усім пагаджаюцца, не лічаць патрэбным адстойваць сваю думку. Яна цаніла жвавых, ініцыятыўных людзей, што змагаліся за тую справу, якой яны займаліся.

Надзея Канстанцінаўна добра ведала жыццё, заўсёды была ў гушчын падзей, пастаянна сустракалася з работнікамі, якія прыязджалі з месц, з настаўнікамі, палітасветнікамі, рабочымі, работніцамі, калгаснікамі, моладдзю, піянерамі.

Аднойчы ў Наркамасвеце была нарада дзесяцікласнікаў, на якой пры-

Наша завочная экскурсія

ПРА ШТО ГАВОРАЦЬ МЕМАРЫЯЛЬНЫЯ ДОШКІ

• Тутулістаўдзе 1918 г.
- КРЭСЯВІКУ 1919 г.
ЗНАХОДЗІУСЯ
ГАРАДСКІ КАМІТЭТ ГРОДЗЕНСКАЙ
• КАМУНІСТЫЧНАЙ АРГАНІЗАЦЫІ •

У гісторыі Беларускай ССР нярэдка ўпамінаецца адзін з яе самых старажытных гарадоў — Гродна, горад на Нёмане. Гродзеншчына ганарыцца тым, што дала сусветнай культуры такіх праслаўленых дзеячоў, як беларускі этнограф Е. Карскі, слаўная польская пісьменніца Э. Ажэшка. Імем Е. Карскага названа гродзенская бібліятэка, Элаізе Ажэшка уста-

ноўлен помнік у цэнтры горада.

У 1917 годзе Гродна апынуўся ў непасрэднай паласе сусветнай вайны. Яго жыхары перанеслі жахі баёў, часовай акупацыі, голаду, нястач, разрухі. Пад напорам мас кайзераўскіх войскі пакінулі, нарэшце, Гродна ў канцы 1918 года. Жыццё брала сваё. Неўзабаве ў Гродна адбыліся выбары ў гарадскі Савет рабочых дэпутатаў першага склікання. Сто тры дэпутаты — пасланцы рабочых тытунёвай, мармеладнай і іншых фабрык, будаўнікоў, лекараў — сабраліся на першую сесію 26 студзеня 1919 года ў будынку Гродзенскага драматычнага тэатра.

Гэта гістарычная дата ўвечавана мемарыяльнай дошкай, прымацаванай на будынку тэатра, які, на шчасце, уцалеў да нашых дзён. На дошцы напісана: «У гэтым будынку ў студзені 1919 года адбылося пасяджэнне першага Савета рабочых дэпутатаў г. Гродна».

Камуністы адыгралі рашучую ролю ў рабоце першага выбарнага органа працоўных. Старшынёй першага арганізацыйнага сходу Савета быў выбран камуніст тав. Шпак. Пад доўгі і магутны грым апладысmentaў дэпутаты паслалі прывітанні Уладзіміру Ільічу Леніну, Усерасійскаму Цэнтральнаму Выканавчаму Камітэту, Савету Народных Камісараў, род-

сутнічала Надзея Канстанцінаўна. Дзеці абмяркоўвалі хвалюючае пытанне: кім быць, што рабіць пасля заканчэння школы. Выступіў адзін хлопчук і кажа:

— Я чуў, што вучоныя хутка знойдуць спосаб падаўжэння чалавечага жыцця да трохсот гадоў. Я хацеў бы жыць да трохсот гадоў і ўсе трыста гадоў вучыцца: скончу адну з вышэйшых навучальных устаноў—пайду ў другую, скончу другую—пайду ў трэцюю.

ГАЛАВЫ

Надзея Канстанцінаўна потым доўга гутарыла са школьнікамі, растлумачыла ім, для чаго яны вучацца, што вучэнне—не самамэта.

На другім сходзе старшакласнікі гаварылі пра выбар прафесій. Адны хацелі быць інжынерамі, другія—ваеннымі, лётчыкамі, вучонымі. Шмат яшчэ спецыяльнасцей было пералічана, але ніхто не хацеў быць настаўнікам, асветнікам. Калі Надзея Канстанцінаўна спытала, чаму ж ніхто не хоча быць настаўнікам, некалькі дзяцей адказалі: «Што вы! Мы ж хочам будаваць сацыялізм». Прыйшлося Надзеі Канстанцінаўне раскажаць ім пра пачэсную ролю настаўнікаў.

Перапіска Надзеі Канстанцінаўны была вельмі вялікая. Цікавыя адрасы на некаторых канвертах: «Масква. Жанарганізатару СССР Крупскай», або: «Масква. Суд РСФСР. Старшыні асабістых спраў Крупскай», або: «Масква. Бабулі Крупскай», або зусім лаканічна: «Масква. Крупскай».

Надзея Канстанцінаўна з выключнай уважлівасцю адказвала на пісьмы. Пісала яна звычайна ад рукі і ўмела ў нямногіх душэўных словах падбудаваць чалавека, указаць яму правільнае вырашэнне таго пытання, з якім ён да яе звяртаўся. Яна вельмі даражыла пісьмамі, і калі здаралася, што ў які-небудзь дзень я не

перадавала ёй пошты, то бывала вельмі незадаволена і пытала ў мяне, што ж здарылася.

З уласцівай ёй прастай і прычывасцю адказвала Надзея Канстанцінаўна людзям, якія імкнуліся пазбягаць цяжкасцей. У 1932 годзе да яе звярнуліся дзве настаўніцы з Сакоўскага раёна Паўночнага краю. Яны хацелі паехаць з вёскі, матывуючы гэта жаданнем атрымаць вышэйшую адукацыю. Надзея Канстанцінаўна адказала ім так:

«...Атрымала ваша пісьмо і перадала яго ў школьны сектар з просьбай адказаць.

Ад сябе скажу наступнае. Зараз патрэбны велізарныя намаганні, каб зрабіць нашу краіну культурнай. Дзякуючы нізкаму ўзроўню культурнасці мы робім мноства памылак. Мы праводзім зараз усеагульнае навучанне. Не хапае педагагічных сіл. Гэта страшэнна перашкаджае. Той, хто пакідае зараз педагагічны фронт, дэзерцір з фронту сацбудаўніцтва. Памойму, той, хто зараз думае пра тое, як яму лепш уладкавацца, выйсці ў людзі, і дзеля гэтага кідае неабходную справу, вельмі мала прынясе карысці краіне, нават калі атрымае вышэйшую адукацыю.

Можа, я пішу рэзка вельмі, але такая мая думка.

Фармальна, можа, вы і правы, вам адкажа школьны сектар, а па сутнасці справы не маеце рацыі.

Н. Крупская».

У канцы 1938 года адна настаўніца-камсамолка напісала пісьмо пра тое, што яна, маючы вышэйшую адукацыю, не можа жыць і працаваць у вёсцы. Надзея Канстанцінаўна адказала зараз жа. Яе адказ памог не толькі той дзяўчыне, якой ён быў адрасаваны. Ён памог многім і многім работнікам асветы, якія паехалі на работу ў вёску, лепш зразумеў сваю задачу. Вось вытрымкі з пісьма Надзеі Канстанцінаўны:

«Вы камсамолка. Вы пішаце, што Вы дачка сацыялістычнай Радзімы, любіце яе... Калі гэта так, то Вы не можаце не разумець, што тыя дзясяткі, якімі Вы так захапляецеся, не з неба ўпалі, што яны заваяваны працяглай, упартай барацьбой. Вы... чыталі, трэба думаць, кніжку Леніна «Што рабіць?», дзе гаворыцца пра тое, што рабіць партыйцу, як ён павінен быць гатовы да геройскай ба-

**НАСУСТРАЧ
50 ГОДДЗЮ
КАСТРЫЧНІКА**

рацьбы і ў той жа час весці ўпартую штодзённую работу, якая неабходна для перамогі справы сацыялізма...

Вы настаўніца, належыце да ліку сельскай інтэлігенцыі, якая, закатаўшы рукавы, працуе ў вёсцы, разумеючы, што трэба працаваць над узняццём культурнага ўзроўню сяла... Я думаю, прычына Вашай небальшавіцкай фразы «не магу жыць у вёсцы пасля таго, як атрымала вышэйшую адукацыю» заключаецца ў тым, што Вы не вядзеце грамадскай работы, стаіце ў баку ад жыцця сяла, не імкнецеся падняць саветскую грамадскасць на барацьбу за культуру.

Вазьміце сябе ў рукі, разгарніце шырэй грамадскую работу...

Надзея Канстанцінаўна напісала таксама ў грамадскія арганізацыі раёна, прасіла звярнуць увагу на гэтую настаўніцу, памагчы ёй пазбавіцца нездаровых настрояў, памагчы наладзіць работу ў школе.

«Спраў—вышэй галавы»,—часта паўтарала Надзея Канстанцінаўна. Яна вельмі стамлялася, працавала цераз сілу. Нават знаходзячыся ў адпачынку, яна з цяжкасцю адрываецца ад работы, сумуе, ірвецца ў Маскву.

Так, у няспынай працы і клопатах, праходзіла жыццё Надзеі Канстанцінаўны.

«...Вось і жывем, мала спім, мала размаўляем па-за рамкамі работы, спрачаемся, сварымся, мучаемся, расцем, марым, будзем сацыялізм»,—піша яна ў адным з пісьмаў.

«Ленінская гаспадыня»—так любіўна называлі Надзею Канстанцінаўну сяляне, якія прыходзілі да яе па справах.

Жыццё і праца Надзеі Канстанцінаўны—«ленінскай гаспадыні», буйнага дзеяча нашай партыі і дзяржавы, палымянага прапагандыста ленінскіх ідэй—неаддзельнае ад жыцця Леніна, неаддзельнае ад жыцця партыі.

Вера ДРЫДЗО

най Чырвонай Арміі і маладому ўраду Літоўска-Беларускай Саветскай Рэспублікі.

Неўзабаве ў гэтым самым будынку адбылося другое пасяджэнне Гродзенскага Савета, на якім было вырашана з пачатку лютага 1919 года ўвесці на ўсіх без выключэння прадпрыемствах горада васьмігадзінны рабочы дзень.

Першыя светлыя дні Саветскай улады не забыты працоўнымі горада. На будынку абласной бібліятэкі паявіліся яшчэ дзве мемарыяльныя дошкі:

«У студзені—красавіку 1919 года ў гэтым доме працаваў першы Савет рабочых дэпутатаў г. Гродна».

«Тут у лістападзе 1918 года—красавіку 1919 года знаходзіўся гарадскі камітэт Гродзенскай камуністычнай арганізацыі».

Жыццё і дзейнасць першага Гродзенскага Савета рабочых дэпутатаў працягвалася, на жаль, нядоўга. У канцы красавіка Гродна занялі белапалкі.

У барацьбе за Саветскую ўладу рабочыя горада Гродна праявілі шмат мужнасці, адвагі, стойкасці. Гарбар Аляксандр Бертэль у верасні 1939 года ўзначаліў паўстанне супраць белапалкаў, у той момант, калі да горада падыходзілі войскі Саветскай Арміі. У народную баявую дружыну, створаную А. Бертэлем, уваходзілі рабо-

чыя і работніцы гродзенскіх прадпрыемстваў. Белапалкі высачылі А. Бертэля ў тую мінуту, калі ён на кароткі час пасля дзяжурства зайшоў дадому, акружылі яго хату і спалілі жывым разам з дзецьмі. Ужо больш дваццаці гадоў адна з вуліц горада Гродна носіць імя рабочага-гарбара Аляксандра Бертэля.

Непазнавальны сёння Гродна—абласны цэнтр рэспублікі, горад, дзе расце азотнаўдэзавод, дзе з'явіліся дзясяткі новых вуліц, дзе адкрыты вышэйшыя навучальныя установы... А мемарыяльныя дошкі на старадаўніх будынках нагадваюць аб зары Саветскай улады, зары,

якая разгарэлася тан ірыз і вельмі на нашай свабоднай зямлі.

Я. САДОУСКІ

«У студзені—красавіку 1919 года ў гэтым доме працаваў першы Савет рабочых дэпутатаў г. Гродна»

Ідуць ільнаводы, звяно Марыі Мяфодзеўны Вершалы...

СВІТАЕ. Дзесьці хрып-ла,—мусіць, папярх-нуўся росным паветрам—пракрычаў певень. У акно стукнулася галінка, зашапацела на ветры лісце—быццам дождж сыпа-нуў. І ўсё гэта здаецца да-лёкім-далёкім. У густых вей-ках забыталася, гуляе цёп-лае чырванаватае святло. Марыя канчаткова прачы-наецца, падхопліваецца на ногі, нацягвае сукенку і—на ганак!

Свежы халадок сціскае шчокі. Злева, над Гайнай, палосамі сцеліцца туман, цячэ ўслед за рачной вадой: справа, на ўзгорках, сіняя зубчастая сцяна лесу. Ма-рыя глядзіць, глядзіць і ад-чувае, як у ёй нараджаецца чаканне нечага радаснага і незвычайнага.

І так усякі раз. І ўсякі раз яна здзіўляецца невы-казнай, прыцягальнай сіле гэтых мясцін.

Разам з бацькамі і сё-страмі—брат-лётчык быў у арміі—апынулася яна ў Ла-гойску: вайна загнала. По-тым сустрэла Уладзіміра Вершалю. Пажаніліся. Пры-вёз ён маладую жонку ў свае Гасцілавічы. Так з со-рак дзевятага і жыве тут. Колькі світанняў сустрэла, колькі захадаў праводзіла! І салодкага, і горкага хапіла нямала.

Быў яе Валодзя ў мясцо-вым калгасе «8 сакавіка» брыгадзірам, членам рэвізій-най камісіі. Але аднойчы пасварыўся з Кулаковай, што была на той час стар-шыней: зарэзала дзвюх аве-чак, а не апырходала. Сварка не прайшла бяслед-на. Давялося пакінуць калгас, а гэта было горш за ўсё.

Выйшла вось так Марыя на ганак, удыхнула на поў-ныя грудзі паветра, загле-дзелася на лясісты ўзгорак і сказала:

— А можа, Валодзя, аста-нешся?

— Не. Гэта значыць змь-рыцца.—І, каб змякчыць сваю рэзкасць, дадаў:—Ды я ж, Маша, канчаў да вайны Ленінградскае рамеснае. А ў Лагойску вельмі патрэбны маляры.

І пайшоў. Хоць з цяжкім сэрцам, але пайшоў. І няхай Гасцілавічы, як кажуць, у Лагойска пад бокам, але можна было і ёй перабрацца ў раённы цэнтр, знайсці ра-боту лягчэйшую, зажыць га-раджанкаю—толькі прывара-жылі яе тутэйшыя месцы. А чым? Можа, той радасцю, якую яна тут адчувае, можа, тым, што патрэбна яна гэтай зямлі, гэтым людзям. Пра-цавала ж яна і ў горадзе, а вось не было гэткай ра-

дасці і светлага чакання но-вага дня.

Марыя ўсміхнулася і прыдушанаму крыку пеўня, і расе, буйной і чыстай, і лёгкасці, якая ахапіла яе. І не хацелася ісці з ганку. Але клікалі клопаты.

У доме солідка спалі дзе-ці, ледзь чуцно было іх ды-ханне. А вось муж хрыпеў грудзмі: відаць, ад прасту-ды—скразняком на будоўлі праняло. Марыя прыкрыла яго коўдрай і ўзялася рых-таваць сьнеданне. Выбраўшы мінуў, занесла скаціне. І ра-біла ўсё лёгка і спрытна. І губы самі крталіся ў ма-тыве любімай песні.

А пасля сьнедання завя-зала на галаву сінюю, у бе-лыя гарошкі касынку—у тон сукенкі,—заспяшалася. Ужо на хадзе аддала распа-раджэнні па дому дачцэ Аксане, а сама—за вароты. І ўжо ў яе было іншае ў галаве, і клопат быў іншы. У такт крокам мітусілася думка: ці ўсё прыйдуць? Думка гэтая хмурыла твар, збірала ля самкнутых губ маршчыні: ці ўсё прый-дуць?..

Адсырэлая за ноч сцэжка слаба пыліла пад нагамі. Сонца ўзнімалася вышэй, пасылала на зямлю больш і больш праменьняў-стрэл, абя-цаючы гарачы дзень. Ззаду пачулася цяжкае дыханне. Раздаўся голас:

— Добры дзень. Спачатку не пазнала. А потым думаю: давай даганю!

Вольга Мытнік і на са-май справе спацела, расчыр-ванелася.

— Не пазнала—значыць, багатая буду,—пажартавала Марыя.

— Сёлета ўжо ўсё будзем багатыя,—любуючыся лья-нымі сцелішчамі, заўсміха-лася Вольга.

У звяне пятнаццаць жан-чын. З іх добрая палавіна—пенсійнага ўзросту. То адна прыхварне, то другая заня-дужае. А тут якраз трэба падымаць лён са сцелішчаў, сартаваць. Калі ў час не ўправіцца, пойдзе ў глум уся праца—тая, першапа-чатковая, калі збіралі попел, сеялі, даглядалі, і нядаў-няя—калі раней за ўсіх у калгасе абмалацілі, расця-лілі лянок пад багатыя росы.

— Ну і бегаеш, нібы дзяўчына,—ледзь паспяваю-чы, сказала Вольга Мытнік і раптам асеклася, са здзіў-леннем дадала:—Ой, Мар'я, а ты і на самай справе—як дзяўчына!

Невысокая, зграбная, за-гарэлая—быццам з паўднё-вага курорта,—з бліскучай задорынкай у карых вачах—Марыя мала чым нагадвала жанчыну, да якой падбіраец-ца сорака—ды і нялёгкіх со-рак гадоў. І ўжо ніяк не скажаш, што ў яе, Марыі, пяцёра дзяцей, і што дачка Надзейка—ужо студэнтка другога курса тэхнікума.

Марыя крочыла лёгка, нібы на гулянку, і ў такт яе крокам пазвоньвалі за-вушніцы ў вушах. І кожная рысачка заклапочанага твару дыхала энергіяй, скрытай сілай, што яшчэ больш ма-ладзіла твар жанчыны. І калі яна рассмяялася на словы Вольгі, то і смех яе—звонкі, рассыпчасты—быў зусім ма-лады.

Справа ад дарогі матава пабліскаў разасланы па ржышчы лён. Раса хутка прасыхала. Над палямі дры-жэла сіваватая пара. Няба-чая воку залівалася птушка, па абочынах суха цвыркалі конікі. Да ног даверліва да-краналіся свежыя, амытыя расой рамонкі.

На полі ўжо вязалі сно-пікі Яніна Каралькевіч і Марыя Багдан. Як і Вольга Мытнік, яны не прпусцілі яшчэ ніводнага дня. Здара-лася, што дзяцей не было з кім дома пакінуць, дык пры-водзілі з сабой на поле. Тады хто-небудзь злосна заўва-жаў:

— Вось каб старшыню сюды! Няхай бы палюбаваўся на дзетсад!

Марыя хмурылася. Калі восем гадоў назад яе пры-малі ў члены Камуністычнай партыі, яна, між іншым, сказала, што будзе заўсё-ды і ва ўсім справядлівая. І хоць спачувала жанчынам, але незадаволена кінула:

— Які сёлета па ліку ў нас старшыня?

— Напэўна, за тузін пера-валіла.

— У тым вось і справа. Якая гаспадарка была? Хоць калгас і набірае тэмпы, але ж не ўсё адразу зробіш.

Дзень са жніўня

— Глядзі, якая наша звеннявая свядомая!

Размова пачала пераходзіць на крык, але хтосьці сказаў, нібы выліўшы на ўсіх цэбар халоднай вады:

— Чаго, бабы, раскрычаліся?! Хіба і ў Марыі нашай няма дзяцей? Яна ж праўду кажа, не адразу Масква будавалася.

А да Марыі падступалі самыя бойкія, самыя шумныя:

— Пагарачыліся. Не злуеш?

І паплыла песня, светлая, якая памагае ў рабоце. Марыя думала сама сабе: вядома, трэба дзіцячы сад, і яслі, і многае іншае, толькі для гэтага трэба працаваць, працаваць так, каб калгас для кожнага быў як свой родны дом...

Дзень цяпер кароткі, на ўліку ў яго кожная хвіліна. Таму і хапаліся падымцаў саломку без лішніх слоў, нібы моўчкі саборнічалі адна з адной. Праўда, Вольга спытала пра нядаўні выпадок, праз які ў Марыі атрымаўся канфлікт з суседзімі. Але Марыя ў адказ толькі адмахнулася: не замінай!

У абед, як вярталіся дадому, зноў прыгадала гэту гісторыю—сусед напамніў, не прывітаўся.

Было і крыўдна, і балюча. У памяці паўстаў той дзень,

калі яе выбралі старшынёй групы народнага кантролю ў калгасе. Муж тады сказаў:

— Усюды табе трэба, Маша, лезці. Ворагаў нажывеш. Хіба іншых спраў не хапае?

Яна адказала тады:

— Не сама «вылезла», а давер'е мне аказалі. Трэба калі-небудзь парадак наводзіць.

— Я вунь паспрабаваў...

— Тады іншы быў час.

Новы старшыня Фёдар Несцеравіч Рускевіч горача падтрымліваў тых, хто «хварэў» за калгас, бо і сам хацеў бачыць гаспадарку моцнай, перадавой, а людзей заможнымі. А непарадкаў тады было шмат. Яны асталіся ў спадчыну ад ранейшых старшын-няўдаліц.

Нялёгка было народным кантралёрам ламаць старыя традыцыі: скажам, вяртаюцца жанчыны з поля, дзе бульбу капалі,—абавязкова цягнуць дадому па поўнаму кошыку. Нядаўні выпадак з суседям Віктарам Хадасевічам—як адрывка таго часу.

Лічыцца Віктар падвозчыкам кармоў на ферме. Колькі дзён назад завярнуў у свой двор цэлы воз зялёнай падкормкі—калгас не збяднее! Марыя і вывела хапугу на чыстую ваду. Няхай сабе не здароўкаецца. Дарасце

свядомасць да належнага ўзроўню—дзякуй скажа...

Пасля абеду зноў у поле, зноў за лён. Сушыць, пячэ сонца. Цяпло хвалямі падымаецца ад зямлі, бурай, па-трэсканай. Пот салёна шчыпле вочы. А Марыя мяркуе: семя, значыць, узялі на гектары па сем цэнтнераў—някеска. Можна столькі будзе і валакна—добра. Прыкідвае, якім нумарам пойдзе траста.

Не думала яна зімою, калі яе выбралі звеннявой, што так справа павернецца. Баялася. Праўда, нямала папрацавала яна і ў паляводчай брыгадзе, і прыёмшчыкам малака, і фуражырам на ферме—толькі гэта ўсё не тое.

Мусіць, таму і шчыравала так на працы, старалася як мага, а з яе бралі прыклад астатнія—вось і аддзячыла зямля.

А не пайсці ў ільнаводчае звяно яна не магла. Доўгі час у калгасе лён быў у загоне, даваў нізкія ўраджаі. Вось і ўзяла яго пад сваё шэфства група народнага кантролю...

Плывуць думкі, а з імі не адчуваеш, як ломіць спіну, не заўважаеш, як к вечару хіліцца дзень.

І калі Марыя гэта заўважае, ёй таксама хочацца адпачыць. Але ёй яшчэ рана. Дома збірае вячэру, зноў корміць жывёлу і спяшаецца—трэба пабываць у Рудні. Панізоўі. Ды і ў Гасцілавічах яшчэ чакаюць справы—грамадскія, па народнаму кантролю.

Убачыўшы Марыю, здалёку ветліва запрашае старая

калгасніца Кацярына Ражынская:

— Зазірні да мяне. Марусенька, яблычкам пачастую. Колькі не бачыла!..

— Абавязкова зайду. Ну, як у вас?

І гутараць, нібы маці і дачка, нібы добрыя сяброўкі. Было калісьці, што прыйшла Кацярына Ражынская са скаргай: абрэзалі прысядзібны ўчастак, не разабраўшыся, а таму—несправядліва. І Марыя дабілася, што кіраўнікі калгаса перагледзелі рашэнне, папрасілі прабачэння перад старой калгасніцай, выправілі памылку.

Ідзе Марыя, а адусюль ёй:

— Прывітанне!

— Добры вечар!

І на сэрцы ўжо—цяпло, а ў вачах—шчасце. Ды і як інакш, калі столькі сяброў у яе!

У вокнах загараецца святло, а калі вяртаецца Марыя дадому—муж сустракае на парозе. Нават і ценю папроку няма на ягоным твары, ён усё разумее, бо сам узначальвае групу народных кантралёраў на будаўнічым участку.

Марыя думае, што трэба было б яшчэ пачытаць, але павекі заплішчваюцца... І перад тым, як праваліцца ў сон, у галаве ў яе праносіцца: вось, калі яна расплюшчыць вочы, будзе рання, настане новы дзень—шмат дзён будзе, як гэты, сённяшні, у жніўні, у чаканні якіх яна, уласна кажучы, і жыве.

А. ФОМЧАНКА

Лагойскі раён.

А вечарам матчына сэрца належыць яму, сыну.

У рэдакцыю прыйшло пісьмо

Жыхары вёскі Руда Бешанковіцкага раёна тт. Кузнечык, Голубева, Сухоцкая і інш. напісалі аб сваёй крыўдзе: вось ужо колькі гадоў дабіваюцца яны, каб у іх вёску правялі электрычнае святло. Але з гэтага нічога не атрымліваецца. Пісьмо рэдакцыя накіравала ў Віцебскі абком партыі. Пытанне аб электрыфікацыі вёскі разглядалася выканкам абласнога Савета дэпутатаў працоўных. Намеснік старшыні выканкома тав. Дзяржыцкі паведаміў «Работніцы і сялянцы», што ў чацвёртым квартале гэтага года электрычнае святло абавязкова загарацца ў хатах калгаснікаў вёскі Руда.

Галоўная гераіня апавесці — журналістка Надзя Воранава, яна працуе ў Мінску, у рэдакцыі адной з рэспубліканскіх газет. У Надзі не ладзіцца сямейнае жыццё з мужам-п'яніцам кампазітарам Раманам Лагодам. У адной з паездак у камандзіроўку ў адстаючы калгас «Новы шлях» Надзя сустрэла чыгуначніка Паўла Вярбіцкага. Яны кахалі адзін аднаго яшчэ са школьнай парты, але разлучыла вайна. У Паўла таксама сям'я: ваюючы ў партызанскім атрадзе, ён сустрэўся з іншай жанчынай. Аднак да гэтага часу ён кахае адну толькі Надзю. Павел імкнецца схіліць Надзю на разрыў з мужам, хоць звязаны з ёю свой лёс. Надзя расставецца з Раманам і едзе на працу ў раён з мэтай аказаць дапамогу адстаючаму калгасу і са сваёй патаемнай марай — быць бліжэй да Паўла. Аднак у адну з самых крытычных мінут Надзя, дзеля Паўлавых дзяцей, адмаўляецца ад свайго асабістага шчасця. Яна астаетца адна.

У гэтым урывку расказваецца пра адну з сустрэч Надзі з Паўлам.

НАДЗЯ вярталася з працы пеша. Міма яе звінелі трамваі, праплывалі па асфальце тралейбусы і таксі, але яна, нібы не заўважаючы іх, крочыла праз бульвары і плошчы і пазірала, як кружацца ў паветры снежныя зорачкі і асядаюць на капелюшы прахожых, чапляюцца за фантастычныя дзявочыя прычоскі і нават за вейкі: не адна з іх магла здацца ў гэты дзень красуняй Снягурачкай або Снежнай каралевай.

У Надзі было ціха на душы, лёгка і пяхотна.

Ні адна думка яе не трывожыла.

Перасякаючы праспект, яна скіравала ў парк, дзе было ў гэты час менш народу, і пайшла па цэнтральнай алеі. Снег

як ні дзіўна, амаль не кранала Надзю. Яна навучылася жыць сваім уласным замкнутым жыццём.

Аднак яна стала заўважаць, што супрацоўніцы, якія заўсёды былі цікавыя і дапытлівыя, часта перашэптваюцца паміж сабою і змаўкаюць, калі яна паяўляецца. Але Надзя не звяртала на гэта ўвагі і, каб пазбегнуць балючых пытанняў, старалася ў вольныя хвіліны чым-небудзь заняцца — то яна чытала газету, то пісала што-небудзь.

Раман ніякіх спраў ёй не павяраў і ні пра што не расказваў. Яна адчувала, што паміж імі стварылася нейкая бездань. Нязвыклая стрыманасць і памяркоўнасць мужа нагадвалі ёй цішыню перад бурай. Ад такой думкі становілася

мага пад'езда мільганула нейкая высокая ў доўгім шынялі постаць. Насустрач Надзі паспяшыў мужчына і загарадзіў ёй дарогу.

Надзя ахнула:

— Павел?! Божа мой, адкуль ты ўзяўся?

— Прабач, Надзечка, я не мог больш.

— Ідзем адгэтуль.

Амаль па тых жа самых сваіх слядах пайшла яна з Паўлам зноў у парк. Надзя не ведала яшчэ, куды скіруе іхняя размова, аднак недзе ў глыбіні душы адчувала і ведала, чым яна закончыцца. І ўсё ж была рада сустрэчы...

— Ну, вось, — сказала яна, спыніўшыся ля тоўстай таполі.

— Надзя, мілая, харошая, адзіная!..

Ён прыгарнуў яе галаву да сваіх грудзей, яна не вырывалася.

— Ты не крыўдуеш, што я прыехаў?

— Не.

— Пташачка мая. Галубка мая харошая!

Ён пяхотна гладзіў яе галаву. Надзя тулілася да яго грудзей, слухаючы, як моцна білася яго сэрца — яна ведала, што так б'ецца яно толькі для яе адной. Ад гэтага было і радасна, і непамерна балюча. Яны стаялі нейкую хвіліну як зачараваныя, баючыся самым нязначным словам парушыць маўчанне.

Першы снег

Ніна ТАРАС

Урывак з апавесці «Бура»

неўзабаве перастаў падаць, паволі праяснялася неба. Якімі чароўнымі здаваліся ў гэтыя хвіліны высокія таполі і нізкія каштаны, маладыя сасонкі і акацыі!

Надзя крочыла па заснежанай алеі, уважліва разглядаючы кожнае дрэўца. Дамой спяшыць ёй не было чаго, яна ведала, што яе там ніхто асабліва не чакае. Раман увесь гэты час быў моцна заняты, канчаў сваю оперу і не вельмі ахвотна ўдаваўся з ёю ў размову, асабліва пасля той памятнай сваркі, калі яна, супраць яго волі, не пакінула працы ў рэдакцыі і, больш таго, нават папракнула яго за паводзіны...

Навучаная вопытам, Надзя рашыла не ўмешвацца больш у справы мужа і ні на што не звяртаць увагі. Так і жыла яна ўвесь гэты час, нібы ў баку ад самой сябе, унікаючы знаёмых і пазбягаючы розных сустрэч. Яна сама стала заўважаць, што з таго памятнага дня з ёю адбылася нейкая змена. Што з ёю здарылася, яна не разумела яшчэ, толькі адчула, што вакол яе стварылася нейкая нібы цішыня. Усё тое, што раздражняла і хвалевала яе раней, цяпер амаль не кранала.

Ад гарэлкі Раман устрымліваўся, асабліва апошнія пару месяцаў, калі канчаў пісаць сваю оперу. П'яным ён дамоў з'яўляўся рэдка, аднак здаралася, што і зусім дома не начаваў. Але гэта,

страшна. Яна рашыла даверыцца часу, які, магчыма, паставіць усё на сваё месца.

Час ішоў, аднак не прыносіў ёй нічога новага. І тады яна папракала сама сябе: «Дурніца я, чакаю невядома чаго, жыву надзеяй... А чаго я дачакаюся? Трэба шукаць нейкага іншага выхаду...»

Аднак напружаная газетная праца, вечная спешка, начныя дзяжурствы, сустрэчы з людзьмі не давалі асабліва задумвацца.

Збочыўшы з алеі, Надзя пайшла ўздоўж Свіслачы. Не дайшоўшы да моста, скіравала ўлева, падышла да берагу і спынілася: якое хараство! Уся зямля і ўсе дрэвы над ракою пакрыты лёгкім белым адзеннем. Вада ў рэчцы ціхая, зеленавата-сіняя. Колькі разоў спынялася Надзя на гэтым месцы, аднак такога колеру вады не бачыла — заўсёды яна іншая, заўсёды не падобная на ранейшую. Якая прыцягальная сіла ў вады! Колькі на яе ні глядзі, а ўсё нагледзецца не можаш.

На беразе з другога боку нахіліліся над вадою белыя вербы — стройныя, грацыёзныя, па-святочнаму ўрачыстыя. Яны нібы любаваліся сваёй прыгажосцю і, здавалася, так і застылі ў радасным чаканні свайго немінучага шчасця...

Дамой яна пайшла толькі тады, калі пачало шарэць. На панадворку каля са-

Першая азвалася Надзя:

— Павел, што прыйшло табе ў галаву знайсці мяне іменна сягоння?

— Буду шчыры, Надзечка, не крыўдуй. Я многае прачытаў у тваіх вачах пры той мінутнай нашай сустрэчы на станцыі ў Сухавічах — помніш? Многае перадумаў за гэты час. І вось не мог супакоіцца... Мне здаецца, табе дрэнна жыць з гэтым чалавекам. Прызнайся мне, дарагая, скажы ўсю праўду, не бойся. Няўжо ты кахаеш яго?

Надзя адказала не адразу. Яна падняла галаву, уважліва паглядзела Паўлу ў вочы, а затым, цяжка ўздыхнуўшы, яшчэ мацней прыпала да яго грудзей і ціха, амаль шэптам, але з болей у голасе, прамовіла:

— Не ведаю, Павел, не ведаю, нічога не ведаю, родны. Ведаю толькі адно: што мне добра стаяць вось так з табой разам.

— А можа мы ўсё жыццё маглі б цяпер быць разам?

Надзя адскочыла.

— Не разумею цябе.

— Калі б ты кахала мяне, то разумела б.

— На шляху да гэтага тысяча і адна перашкода.

— Для тых, хто кахае, заўсёды ёсць выхад у наш час.

— Які?

Мал. Ю. Пучынскага.

— Трэба падумаць, пашукаць, і ён знойдзецца.

— Не ведаю. Ідзем адгэтуль.

Надзя ўзяла Паўла за руку і пайшла разам з ім па алеі. Нейкі час яны ішлі моўчкі, кожны думаючы пра сваё. Надзя ледзь не разлавалася. Як магло прыйсці яму ў галаву нешта падобнае? Але яна старалася стрымаць сябе. Яна адчувала ў гэту хвіліну і верыла, што больш адданага друга, чым Павел, у яе няма нікога на ўсім белым свеце. Аднак аб сумесным жыцці з ім цяпер ужо не думала, проста лічыла гэта немагчымым. І яна азвалася:

— Павел, ты ведаеш, што я начавала ў тваёй хаце, калі ездзіла ў камандзіроўку?

— Ведаю, мне дома расказалі.

— І ты здагадаўся, што гэта была я?

— Канешне.

— Дык вось. Я не выпадкова зайшла ў тваю хату. Можна ты на мяне і пакрыўджаны за гэта: кажуць, няпрошанага госьця выводзяць за дзверы. Даруй мне. Але я хацела глянуць на ўсё ўласнымі вачыма. І вось бачыла тваю жонку Машу, бачыла тваіх дзяцей. Скажы, як я павінна ставіцца да твае сям'і, не гаворачы ўжо аб сям'і маёй? Я — жанчына, я павінна думаць пра дзяцей, пра тваіх дзяцей, Павел.

Павел разгубіўся і не адразу знайшоў што адказаць. Але праз хвіліну яшчэ мацней прыгарнуў яе да сябе і прамовіў:

— Якая ты ўсё ж такі... ну, як табе сказаць? Проста харошая, Надзечка. Аднак не асуджай сябе так сурова. Скажы мне іншае: што можна быць больш чалавечнае за каханне — праўдзівае, чыстае, правэранае гадамі?

— Маё месца заняла ў тваім жыцці іншая жанчына, — лёгка папракнула Надзя.

— Памыляешся, дарагая, тваё месца заўсёды застаецца за табою. Не лёгка гаварыць мне пра гэта, можна смешна, можна нават неразумна — мне ўжо не дваццаць год, як было некалі, а цэлых трыццаць тры. І вось уяві сабе — усе гэтыя гады з таго дня, як мы рассталіся, я чуўся адзіночым без цябе, Надзя. Больш таго — я ўспамінаў цябе ў самыя цяжкія хвіліны майго жыцця. І нават тады, калі Маша выходжвала мяне, хворага партызана, у час забыцця я вымаўляў тваё імя. Пазней яна не раз папракнула мяне табою. Няўжо ты магла дапусціць, што я забыў цябе, што не думаў пра цябе калі-небудзь? Нічога ты не ведала, калі так, нават не здагадвалася. Не, дарагая, такое не забываецца. Заплюшчу вочы — і бачу цябе ўсю — стройную, вясёлую — бачу тваю лёгкую паходку, тваю мілую ўсмешку. І ўсё жыву надзеяй і ўсё нечага чакаю, веру, што мы абавязкова будзем разам. Скажы, няўжо нельга вярнуць хоць частку таго, што мы страцілі?

— Як?

— А хоць бы так. Я канчаю завочна свой Гомельскі чыгуначны інстытут, атрымліваю назначэнне на працу, і мы з табою едзем.

— Куды?

— Куды захочаш. Пагаворым, падумаем, вырашым разам і паедзем.

— А твая Маша? А дзеці?

— Ты зноў пра гэта. З Машай вяжа мяне толькі жаласць. Другую жанчыну гэта зневажала б, але ад яе гэтае паняцце так далёка, як неба ад зямлі, і мы ніколі не гаворым з ёю на гэту тэму. Яна толькі сваім жаночым сэрцам адчувае, што звязала мяне па руках і па нагах, і не толькі адчувае, а ведае, я не скрываў, я гаварыў ёй гэта ў вочы.

— І што яна?

— А нічога. Яе гэта зусім не кранае. Ёсць такая катэгорыя жанчын — без самалюбства, без усведамлення свае ўласнай годнасці.

— Ну, а дзеці, Павел, дзеці?

Павел у знак згоды кінуў галавою.

— Гэта праўда. Што да дзяцей — задумацца ёсць над чым. Ведаеш, як я люблю іх, сваіх дзетак, — гэта адзіная мая радасць. Але з табою, думаю, мы іх у крыўду не далі б.

Надзя маўчала. Не, яна не пакрыўдзіла б Паўлавых дзяцей, у любой сітуацыі, пры любых абставінах. Аднак... у іх ёсць свая родная маці і ёсць свой родны бацька. У іх ёсць сваё наседжанае гняздо, можна не зусім цёплае і ўтульнае, але роднае. А хто даў ёй права разбураць яго?..

І Надзя прамовіла:

— А ўсё ж такі я не магу рашыцца на гэта, Павел.

— Чаму?

— Ці не ўсё роўна, чаму? Ад гэтага сутнасць справы не мяняецца.

— А падумаўшы?

— Я думала ўжо. Не магу, Павел. Не хачу ўрывацца ў чужое жыццё, не хачу разбіваць яго. Маша цябе любіць. І дзеці любяць. Любі іх і ты.

— Я не магу жыць з Машай, зразумей мяне. Надзя, родная, ты памыляешся. Я пражыў яшчэ толькі трыццаць тры гады свайго жыцця. А што я за свой век бачыў? Ды што доўга гаварыць, думаю, ты разумееш мяне без лішніх слоў, што значыць жыць з нялюбым чалавекам. Ну, кажы — ты мяне разумееш?

Надзя ўздыхнула, але нічога не сказала.

— Мы з Машай чужыя людзі, — прадаўжаў Павел. — Нас не здрадзілі ні гады, ні сумеснае жыццё — нішто; яна жыве сваім жыццём, а я — сваім. Я цяпеў, мучыўся, маўчаў, пакуль зноў не суст-

рэўся з табою. А цяпер не магу больш. І не хачу. Ды і навошта! Я жыць хачу, Надзя! Скажы, няўжо я не маю на гэта права? Няўжо я павінен пахаваць сябе, сваё каханне, сваё шчасце?.. Мы вернем наша шчасце, Надзя!

— Павел, мілы!

Надзя зноў прытуліла галаву да яго грудзей, хацела спыніць яго, але не знаходзіла ў сабе сілы. А ён, абдымаючы яе, прадаўжаў:

— Ну, што? І табе не лёгка, дарагая мая. Прызнайся мне, не падманвай мяне, і сябе не падманвай. Ты ж не забыла мяне? Харошая мая... Навошта нам мучыцца ў розных кутках зямлі, калі можам быць разам? Скажы, няўжо гэта немагчыма? Ну, чаго ж ты маўчыш?

А Надзя маўчала. Тое, што яна толькі што пачула, выклікала на яе вуснах нябачную для Паўла горкую ўсмешку. Як не хапае ёй у жыцці гэтага чалавека, і, відаць, будзе не хапаць заўсёды! Аднак жыццё навучыла Надзю многаму, і цяпер, пасля ўсяго перажытага, яна зразумела тое, чаго не магла б вычытаць ні ў якіх кнігах. Жывеш часам з чалавекам, быццам тысячу пудоў на сабе цягнеш, а расстацца з ім не можаш...

Не ўдалося ў яе жыццё з Раманам — ну што ж зробіш, не ўдалося, і ўсё. Яна ў гэтым вінавата ці не яна — вынік адзін. І вось перад ёю Павел, верны друг, са сваім гарачым сэрцам, чуласцю і пяшчотнасцю, з усім тым, чаго не мела яна ад Рамана. Яна ведала, як лёгка было б ісці ёй побач з гэтым чалавекам па жыццёвай дарозе, дзяліць з ім апошні кавалак хлеба, кожную думку, кожны парыў душы, гора і радасць і нават не саромецца перад ім сваіх слёз... Але хіба магла б яна пакінуць назаўсёды Рамана, гэтае дарослае дзіця, якому так патрэбны яе штодзённы клопат, яе жаночыя рукі? А як ёй самой без Рамана? Ці не адкрыў ён ёй дзверы ў той чароўны свет гукаў, які называецца музыкой і без якога яна ўжо не мысліла свайго жыцця? Колькі разоў, схаваўшыся ў спальні, слухала яна гэтыя гукі і пралівала гарачыя слёзы — тыя слёзы, што мяжуюць са шчасцем! І ці не ў гэтым усім заключалася тая няўлоўная яго прывабнасць, тая нябачная сіла, якая прымушала ўсё яму дараваць, прымушала верыць, спадзявацца... Але гэта не ўсё. Яе Раман — такі вялікі талент! Ён патрэбны не толькі ёй адной, а ўсяму народу. Таму яна не мае права пакінуць Рамана, яна павінна прысвяціць яму сваё жыццё, якое б яно ні было цяжкае — дзеля яго таленту, дзеля яго славы...

І Надзя прамовіла:

— Вось што, дарагі, — яна адступіла крок назад і ўзяла яго за руку. — Паглядзі вакол сябе, толькі ўважліва. Бачыш, які незвычайны, прыгожы сённяшні вечар? Я хачу, каб ён на ўсё жыццё астаўся табе ў памяці, — гэта наш апошні з табою вечар.

Павел апошні раз зацягнуўся папяросай, кінуў яе пад ногі і растаптаў. А затым ціха-ціха, хутчэй для самога сябе, чым для яе, з болем у голасе прамовіў:

— Так, так. Я просты чалавек, Надзя, ні таленту ў мяне, ні славы. Я толькі дзяжурны глухой чыгуначнай станцыі — хіба ты можаш кахаць мяне?

Гэтыя словы пеканулі Надзю, нібы маланка, балюча адгукнуліся недзе ў глыбіні сэрца, і яна амаль ускрыкнула:

— Няпраўда, Павел, мілы, няпраўда! Ты нават уявіць сабе не можаш, хто ты ёсць для мяне. Але інакш я зрабіць не магу, не маю права. Усё, што дарага табе, дарага і мне. Але мы павінны расстацца. Дзеля тваіх блізкіх. І дзеля маіх...

Надзя не магла гаварыць больш, нешта сціснула ёй горла, і яна, сумная, ўстрыожаная, апусціла галаву і маўчала. Павел узяў яе за падбародак і стрымаў, з пяшчотай у голасе, але з адценнем балючай іроніі, прамовіў:

— Ну, зажурылася ўжо? Не трэба, дарагая, вышэй галаву, вось так. Не будзем больш гаварыць аб сумных рэчах — мая персана не варта гэтага ўсяго. Што варта шчасце аднаго чалавека? Ноль без палачкі. Так што...

— Павел, не трэба так, злітуйся, мне цяжка... — голас яе дрыжэў, і яна гатовая была вось-вось расплакацца.

— Ну, не хвалюйся, — ён паклаў ёй на плячо руку, — спакойна, спакойна, усё будзе добра.

— Пойдзем ужо, — сказала праз слёзы Надзя.

Яны моўчкі крочылі ўверх па вуліцы Кірава, абмінаючы прахожых, але не заўважаючы іх. Перасекшы сваю вуліцу, Надзя скіравала ў Сасновы завулак і спынілася.

— Вунь мая кватэра, трэці паверх, крайнія вокны — першае і другое — бачыш?

Павел кінуў галавою.

— Адтуль я памахаю табе рукою, — прадаўжала яна, — чакай, пакуль загарыцца святло, аранжавы абажур. Ну, будзь здароў!

Яна схапіла яго руку, лёгка сціснула, хацела яшчэ нешта сказаць, але абарвала на паўслове, павярнулася і пайшла. «Вось і ўсё», — скарэй прастагнаў, чым прамовіў ёй услед Павел. Але яна не абярнулася. Прыбавіўшы кроку, яна бегла чым хутчэй да пад'езда, нібы баючыся той сілы, якая магла б яшчэ павярнуць яе назад, мігам узляцела на трэці паверх, адамкнула дзверы і націснула на ўключальнік. А калі ўся кватэра напоўнілася мяккім святлом, адкрыла насцеж акно і ўтаропілася вачыма ў начную цемру. Недалёка ад свайго дома, на тым самым месцы, дзе толькі што развіталася з Паўлам, яна заўважыла ў цемры маленькі чырвоны агеньчык. «Курыць», — падумала Надзя і памахаў яму рукою. Агеньчык зарухаўся і пачаў махаць у адказ. Затым спыніўся і ўжо не кранаўся з месца. Надзя стаяла як зачараваная. Яна яшчэ раз памахаў яму рукою. Яна бачыла, як агеньчык задрыжэў, падняўся ўверх і... патух. У калідоры зазвінеў званок — раз, другі раз. Надзя схамянулася. «Можна Павел?» — з бояззю і ў той жа час з радаснай надзеяй падумала яна і пабегла адчыняць дзверы.

На парозе стаяў Раман.

— Што з табою? — ён паглядзеў дапытлівым позіркам ёй у вочы. — Ты плакала?

Надзя выцірала ражком шаліка слёзы і маўчала. Але неўзабаве авалодала сабою і, падаўляючы плач, загаварыла ціха, нібы не сваім голасам:

— Я... я многа думала, Раман, і рашыла жыць па-другому. Можна і я калі-небудзь была перад табою вінавата, не разумела цябе, не ўмела аддзяліць твае цяжкай працы. Але ты быў таксама вінаваты перада мною. Давай не будзем папракаць адзін аднаго і пачнём жыць

Эдуард ЗУБРЫЦКІ

3 нізкі «Ларыса»

Я жыў, здаецца, тысячу вякоў
У тым нязведаным далёкім свеце,
Дзе ўсё жыло ў прадчуванні слоў
На холадам закованай планеце.

Я жыў адзін сярод маўклівых скал,
Трывожны, дзікі, першабытны.
Я знаў — ты ёсць, і я цябе шукаў,
Знайсці не мог, і ўсё ж не мог забыцца.

Пячор таемных ледзяны паўзмрок.
На сценах ад агню скупыя цені.
Табой стагоддзямі я трызіць мог,
Тваю ўсмешку выразаць на сценах.

Я паміраў і зноў уваскрасаў.
Я доўга спаў, і ўсё ж я змог

прачнуцца,

Бо я знайшоў, бо я цябе шукаў,
Бо я не мог з табою размінуцца...

* * *

Так бывае, што плачуць мужчыны,
Толькі ж слёз іх не ўбачыш ніколі.
Адно стануць выразней маршчыны,
Адно сціснуцца зубы да болю.
А прычыны! Прычын ёсць нямала,
Каб навек са спакоем расстацца.
Скажам, любая здрадзіла. Мала!
Скажам, жонка пакінула. Мала!
Лепш заплакаць, чым мёртвым застацца.
Бацька мой плакаў толькі аднойчы,
Калі вырваўся цудам з Дахау,
Калі стукаўся майскаю ноччу
У дзверы роднай абпаленай хаты.
Больш ад радасці плачуць мужчыны,
Ды не плачуць ад гора ніколі.
Адно стануць выразней маршчыны,
Адно сціснуцца зубы да болю...

па-новаму. Я рашыла пакінуць рэдакцыю.

— Вось яно што?

— Ты не хацеў, каб я працавала. Я цяпер буду дома.

— Ну дык што?

— Табе не падабаліся мае паездкі ў камандзіроўкі. Цяпер я...

— Ну, добра, добра, — перабіў яе Раман. — Дык чаго ж табе трэба ад мяне?

— А ты паслухай, Раман, — прадаўжала яна. — Цяпер я буду дома і днём, і ноччу, і ў будзённым дзень, і ў свята — заўсёды. Я буду памагаць табе ў чым толькі змагу...

— Гм! Памочніца!

— А ты паслухай. Я буду ствараць табе ўсе ўмовы да працы, зраблю кватэру яшчэ больш утульнай, каб табе добра тварылася. Я хачу, каб ты стаў славутым кампазітарам, вядомым на ўвесь свет.

— Ці не залішня ахвярнасць з твайго боку? Па-мойму, мая вядомасць залежыць не ад гэтага.

Надзя сумелася, і ўвесь паток думак, якія хацела яна выказаць Раману да канца, раптам абарваўся...

БЕРАЖЫЦЕ МІР!

У гулкіх залах музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны цішыня. Сонечныя блікі гарэзліва бегаюць па смяротным метале, які даўно адслужыў сваё. Чародка школьнікаў маўкліва праходзіць па зале. Хлопчыкі спыняюцца каля «кацюшы». З захапленнем глядзяць металічныя ствалы. Дзяжурная выцірае пыл са стэнда.

Не крычыце! Прытушыце ўсмішкі! На хвіліну зачыніце, як перад вечным агнём! Памяць людская зберагла тут дакументы аб мужнасці мільёнаў людзей.

Другая сусветная вайна забрала каля 50 мільёнаў жыццяў. Савецкі Саюз страціў 20 мільёнаў чалавек. Загінулі бацькі, не выраслі дзеці, недалюбілі сыны. Дзесяткі твараў цудоўных і звычайных. Многія фатаграфіі — даваенныя, цывільныя. Больш сфатаграфавана не давалася. Такімі і асталіся гэтыя мірныя маладыя твары ў памяці блізкіх і родных. Яны не хацелі забіваць, не рыхтаваліся забіваць. Але Радзіма патрабавала: «Адпомсці!» І мірныя людзі ўзяліся за зброю.

У сямі залах сабраны дакументы пяці ваенных гадоў. Першая зала. Пачатак вайны. Каля стэндаў з матэрыяламі абароны Брэсцкай крэпасці — дзве пажылыя жанчыны. Прыехалі з Растова ў госці да сваякоў. Адна з іх плача. Сын загінуў там, у час абароны. Ён быў радавым. Некалькі гадоў назад жанчына ездзіла ў Брэст. Там, у музеі, вісіць фатаграфія сына, маленькая пажайцелая картка з асаавіяхімаўскага білета. Адзіная ўцалелая. Маці няма куды прыносіць кветкі. Яна прыйшла ў музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны на спатканне з сынам.

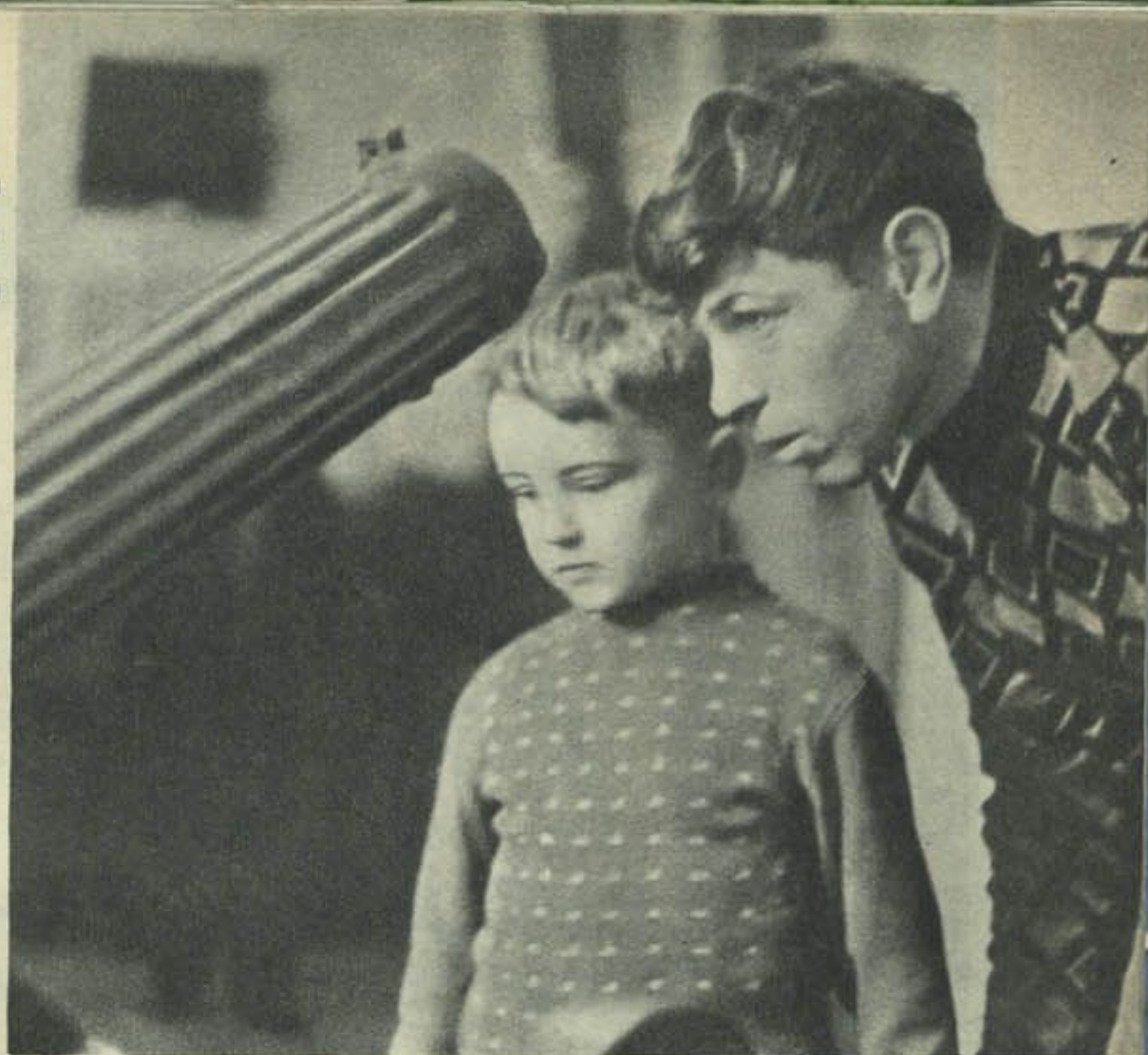
На маім сталё ляжыць кавалак абвугленай цэглы. Гэта з Брэсцкай крэпасці. Я не памятаю прозвішчаў, не памятаю твару сына гэтай жанчыны. Але я ўзіраюся ў яе шэрыя вочы, бачу цвёрды падбародак і высокі лоб. Мне здаецца, што я бачыла ўжо такі твар. А яна паўтарае: «Не памятаеце — у кутку, дзе пра Наганова, маленькая картка з асаавіяхімаўскага білета? Я пісала ваенфельчару Абакумавай. Яна таксама не памятае майго Колі».

У першай зале на той жа сцяне партрэт Рубена Ібаруры, сына слаўтай Даларэс. У складзе Маскоўскай пралетарскай дывізіі ён змагаўся ў раёне Барысава, за што ў ліпені сорок першага ўзнагароджаны ордэнам Чырвонага Сцяга. Праз год ён па-геройску загінуў пад Сталінградам. Захаваўся заклік Рубена Ібаруры на мітынг: «Я Іспанец, а побач са мной змагаюцца рускі і грузін, беларус і казах, украінец і таджык. Станавіцеся побач з намі ўсе, хто хоча заваяваць сабе шчасце і свабоду».

Іх аказалася нямаля, мужных антыфашыстаў-іншакраінцаў, тых, хто са зброяй у руках адстойваў беларускую зямлю. Чэхі, палякі, французы, італьянцы, немцы, сербы, балгары. Фатаграфія Таццяны Баўэр, дачкі венгерскага камуніста. У мінулым годзе мы прачыталі пра яе гераічнае жыццё, глядзелі тэлеперадачу. Дзіўнай мужнасці поўны кожны яе крок. А хіба менш гераічным было жыццё Фені Конанавай, сувязной Мінскага падпольнага абкома КПБ, закатаванай фашыстамі ў сакавіку 1942 года? Або Героя Савецкага Саюза Е. К. Стэмпоўскай, якая ўступіла ў бой з гітлераўцамі і загінула ў няроўнай бітве? На фатаграфіі прыгожая маладая жанчына ў ваеннай форме. Колькі разоў узірлася ў гэты твар беларускі скульптар Валянціна Міхеева! Тут, у музеі, скульптурны партрэт Стэмпоўскай. Яна яшчэ маладзейшая, чым на фатаграфіі. Цела напружанае. Пальцы ўпіліся ў метал пісталета. Яна застрэліла трох фашыстаў, перш чым упала, скошаная куляй.

Воінскі подзвіг — тэма карцін Савіцкага і Зайцава, скульптурных партрэтаў Бембеля і Робермана.

Студэнт тэатральна-мастацкага інстытута стаіць каля фатаграфіі калгасніцы з Лепельскага раёна Е. Міхно. Яна выратавала сцяг 84-га артылерыйскага палка. Студэнт штосьці малюе. Напэўна, збіраецца расказаць пра тых, хто ратаваў партызанскія сем'і і савецкіх воінаў, хто працаваў у тыле, вырошчваў збожжа і здаваў кроў.

У музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.
Бацька і сын.

Жанчыны адпраўляюць пасылкі на фронт. Жанчыны хаваюць падпольную літаратуру. Гаспадыня дома, у якім выйшлі першыя нумары падпольнай газеты. Лепшыя донары. Актрысы Ржэцкая і Александроўская ў шпіталі сярод параненых байцоў. Нішто не забыта. Ніхто не забыты.

Пісьменнікі і мастакі — частыя наведвальнікі музея. Нярэдка яны становяцца гісторыкамі, паглыбляючыся ў чалавечы лёс, імкнучыся зразумець вытокі подзвігу.

Кажуць, што твар дзяржавы — моладзь. У музеі ёсць зала, прысвечаная дзейнасці камсамольцаў і піянераў у гады вайны. Юныя твары. У кожнага на рахунку — подзвіг. Ва ўсенароднай партызанскай вайне ўдзельнічалі не толькі жанчыны, але і дзеці. Дзевяцігадовы хлопчык, які падарваў фашысцкі танк. Граната ў руках Марата Казея. Пісталет, якім карысталася барысаўская падпольная пінерская арганізацыя.

Дзеці і зброя. Што можа быць страшней? Зімою ў залах гэтага музея размяшчалася выстаўка твораў народнага мастацтва. Вось у гэтай жа чацвёртай зале мы размаўлялі з пісьменнікам Піменам Панчанкам. Ён успамінаў сваю нядаўнюю паездку ў Амерыку. Разглядаючы фігуркі з дрэва, выразаныя дзіцячымі рукамі, ён з горыччу гаварыў, што ў моладзі Амерыкі няма забаў, няма святла і радасці ў вачах, няма ідэалаў. Ні адзін мускул не здрыганецца на твары дзевяцігадовага хлопчыка, калі ў страшэннай катастрофе, узаконенай словам «спаробіцтва», гіне дзесятак аўтамашын, — «балельшчык» ёсць эскімо. Мама купляе хлопчыку сапраўдную зброю. Сівавалосы афіцэр давярае юнаку штурвал самалёта, начыненага смяротным грузам. Ядам разбурэння маладосць Амерыкі атручана з дзяцінства.

Сённяшнія дваццацігадовыя не бачылі вайны. У нас яе памятае кожны горад, кожны яго дом, вуліца і камень, кожная сям'я. У Беларусі кожны чацвёрты мужчына не вярнуўся з вайны. Гэта чыйсьці сын. Чыйсьці жаніх. Чыйсьці бацька. Сённяшнія дваццацігадовыя не бачылі вайны, але яна пакінула свой след у іх свядомасці. Яна прымушае задумвацца і сціскаць кулак, калі зноў чуваць крыкі: «Завааем увесь свет!». Гэта крычаць тыя, хто ніколі не працаваў, але ўжо навучыўся пагарджаць працай. Хто нікога не любіў, але ўжо ўмее ненавідзець. Хто нічога яшчэ не пабудаваў, але імкнецца разбураць.

У апошняй зале музея — каскі фашыстаў, разгромленых у Мінскім «катле». Побач — тры разы паўтораная фатаграфія забітага салдата. А крыху далей — падраныя сцягі, зваленыя ў кучу жалезныя крыжы і кулямёты. Такі фінал.

...Адбылася яшчэ адна экскурсія школьнікаў. У гулкіх залах музея зноў на некалькі хвілін усталявалася цішыня. Зеніткі маўчаць. Аўтаматы не страляюць. Баявыя сцягі спяць пад шклом. Ваенныя ўзнагароды ззяюць пад сонечным промнем. Няхай навечна захаваецца вернутая цішыня!

Т. АРЛОВА.

Л. Давідовіч у ролі Ганны ў спектаклі «Людзі на балоце» па п'есе І. Мележа.

ТОНЕНЬКАЯ дзяўчына распальвала вогнішча, збіралася гатаваць вячэру. Спрытныя рукі рабілі адвечную жаночую справу хутка і ўме- ла. Толькі часам яны запавольвалі свой рух, і тады відно было, як з-пад нізка завязанай хусцінкі ззялі вочы— вясёлым усхваляваным святлом. Побач быў той, каго яна, яшчэ няясна ўсведамляючы гэта, ужо кахала, і прысут- насць яго, Васіля, радала і трывожыла. Але вось да вогнішча падышоў другі—упэўнены ў сабе, нахабны «пер- шы жаніх на вёсцы» Яўхім. Яна выпрасталася ва ўвесь свой невялікі рост, напружылася тоненькае, але моцнае цела, стаў злосным і вострым погляд.

А потым мы пачулі голас—глыбокі, гучны, дзіўнай прыгажосці і багацця. Толькі што сустрэтая на сцэне тэат- ра Ганна Чарнушка зажыла сваім уласным, не падобным ні на якія іншыя, жыццём. І пайшоў разматвацца тугі і за- блытаны клубочак лёсу чалавечага.

У каторы ўжо раз падумалася: у гэтай маладой актры- сы—шчыры прыродны драматычны талент, як кажуць,— «ад бога».

...Чарнавокая дзяўчынка, выпускніца культасветвучы- лішча, паступала ў Беларускі тэатральны. Ці то вельмі хвалявалася, ці то ўнутрана не была гатова, ці то... Хто ведае, чаму, але «не паказалася» камісці. Не прынялі. За- кусіла губу, стрымала гатовыя праліцца слёзы—і рвану- лася да поезда: дадому, у Гродна, працаваць. І год праца- вала—кіравала самадзейнасцю, іграла сама, вучылася. А вясной наступнага года зноў прыехала ў Мінск, на агляд

самадзейнасці. І тут, на аглядзе, убачыў яе Канстанцін Мікалаевіч Саннікаў—педагог тэатральнага інстытута, рэ- жысёр тэатра імя Янкі Купалы, нястомны ў пошуках тале- навітых твораў і таленавітых акцёраў для беларускага тэ- атра. Канстанцін Мікалаевіч зараз жа адвёз Лілю ў інсты- тут, сабраў педагогаў і свой курс і загадаў: «Паказвай!». «Як жа без партнёраў, я не магу, я...» «Вось так, без партнёраў...» І Ліля, ашаломленая ўсім тым, што адбыва- ецца, у нейкім тумане, у жаху ад уласнай смеласці пачала іграць за сябе і за партнёраў...

...Увосень яна ўжо была студэнткай тэатральнага інсты- туту. А праз тры гады, у спектаклі купалаўцаў «Вось я іду», прывезеным на гастролі ў Гродна, была занята і сту- дэнтка Лілія Давідовіч. У зале сядзела мама і плакала. «Цётка, чаго вы плачаце?»—спытаў мужчына, што ся- дзеў побач. «А, дзеткі, каб твая дачка была на сцэне, дык і ты б плакаў...»

І пачалося нялёгкае і шчаслівае жыццё актрысы ў пра- слаўленым, багатым традыцыямі калектыве акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы.

Запомнілася Маша—галоўная роля ў «Першай старон- цы», дзяўчына, якая ўступае ў жыццё. Яна адкрывала толькі першую старонку і была пераканана, што тут не павінна быць ніводнай памаркі. Юны камсамольскі важак Маша пры ўсёй яе знешняй безабароннасці, мяккасці, да- лікатнасці, была вельмі стойкім, чыстым чалавекам. Гэта выклікала жаданне берагчы яе, памагчы ёй—і стаць упо- равень з ёй.

Ролі накопліваліся ўсялякія: і такія, якія становіліся фактам біяграфіі, і іншыя—яны прайшлі міма, пакінуўшы толькі горыч нязбытных надзей, вобраза, які не адбыўся. У тэатры да Лілі адносіліся вельмі ўважліва. Часта пры- ходзілі на рэпетыцыі акцёры старэйшага пакалення, гля- дзелі, аналізавалі, давалі парады. Аднакашнікі, выхаван- цы Беларускага тэатральнага, з усім максімалізмам мала- досці крытыкавалі. Але, на адыходзе, катэгарычна дзялі- ліся адзін з адным: «Лілька—талент...»

А яна вучылася—кожны дзень, настойліва, старанна, не магла жыць без работы, рэпэціравала бясконца, шу-кала, знаходзіла, зноў губляла і зноў шукала. Здаралася, роля праходзіла непрыкметна, нібы і не было яе ніколі. Часам эпізод становіўся роллю. І пэўна можна сказаць ад- но: Ліля не ўмее іграць бясколерных, бесхарактарных «блакітных» ролей. Такіх, як, скажам, роля Мэры ў вы- датным спектаклі «Я, бабуля, Іліко і Іларыён». Затое ад- былася Валька ў Ляонаўскай «У мяцеліцу»—гарачая га- лава, добрая і шчырая дзяўчынка, якой горка давялося ў жыцці, а яна захавала і даверлівасць, і спагадлівасць, і жыццёлюбнасць.

Імкліва Валька ў берэціку, які цудам трымаецца на валасах, у шырокіх «модных» боціках, з густа намалява- нымі бровамі, лёгкадумная Валька, як раптам адразу зра- білася больш сур'ёзнай, дарослай, калі сустрэлася з чала- вечым горам. І, не ўмеючы аставацца ўбаку, пачала дзей- нічаць: лячыць, аберагаць сяброўку, штосьці ўладкоў- ваць...

Складаны і трапна акрэслены вялікім майстрам вобраз у спектаклі купалаўцаў стаў адным з самых яркіх, а ро- ля—адной з любімейшых і вельмі неабходнай для актры- сы.

Ну, і, вядома, Ганна. Аб «Людзях на балоце» І. Меле- жа і Лілі Давідовіч—Ганне пісалі ўжо нямаля. Актрыса тры разы сустракалася з Ганнай: у радыё- і тэлепастаноў- ках і на сцэне беларускага тэатра. Кожная сустрэча ўзба- гачала вобраз—і разам з ім актрысу.

Можна з дня ў дзень хадзіць на адзін і той жа спек- такль, у якім іграе Ліля, і здзіўляцца: не зменена нівод- ная мізансцэна, а мы нанава пазнаем гераіню, нейкімі новымі адценнямі напаўняецца роля. Ад чаго гэта зале- жыць? Новы партнёр, новыя думкі. Новы дзень. Яе выка- нанне заўсёды здаецца стыхій, патокам. Але гэты патак імчыцца па добра выверанаму рэчышчу, не вырываючыся з агульнага ансамбля, не змяняючы замыслу спектакля.

У выкананні артысткі ёсць часам вялікія і малыя пра- лікі, не заўсёды строгі адбор дэталей, здараецца, яна на момант траціць кантроль над уласным тэмпераментам, ёй часам не хапае разважнасці. Але ўсё гэта—дробязі. Затое ўжо сёння адзначаеш галоўнае: у тэатры, у ролях шукае яна сваю заповітную мару—стварыць вобраз чалавека гарачай натуры, чалавека, у якога мары і дзеянні непа- дзельныя, які ўмее жыць поўна і вольна.

Л. БРАНДАБОУСКАЯ

ЗАПАВЕТНАЕ...

ТАТЫ ХВАЛЮЮЦА

Мікола АЛТУХОЎ

Сцэнка

Дзеючыя асобы:

ЛЮСЯ — медыцынская сястра.
СЯРГЕЙ
ВІКТАР
НІНА } студэнты
ТАЦЦЯНА
БАЦЬКА З ВУСАМІ.
БАЦЬКА БЕЗ ВУСОЎ.
ЖОНКА — жонка бацькі без вусоў.

Прыёмны пакой радзільнага дома. У глыбіні белых дзверей з шылдачкай: «Староннім уваход забаронены». На сценах плакаты, якія заклікаюць своечасова карміць дзяцей, выконваць правільны гігіены і гэтак далей. Крыху збоку — круглы стол, засланы белым абрусам, на стала — газеты і брашуркі. Вакол стала некалькі крэслаў у белых чаклах. Да дзвярэй вядзе дыяганальная дарожка. Калі адкрываецца заслона, за сталом сядзіць, чытаючы брашурку, Бацька з вусамі, а Бацька без вусоў нервова крочыць па пакоі. На стала два букеты і дзве каробкі цукерак.

Бацька з вусамі. Няхай бы селі. А то чытаць немагчыма, калі вы маршыруеце, як алавыны салдат.

Бацька без вусоў. Даруйце. (Сеў.) Разумеецца, чакаю жонку з сына і не магу ўзяць сябе ў рукі.

Бацька з вусамі. А трэба ўзяць. Сястра вынесе, падасць вам канверт з дзіцем, возьмеце і паедзеце сабе дамоў. Справа вядомая.

Бацька без вусоў. Разумеецца, я ўпершыню... Зараз яна выйдзе, а ў мяне рукі дрыжаць...

Бацька з вусамі. Так і дзіця, чаго добрага, упусціць можна.

Бацька без вусоў (з жахам). Бывалі выпадкі?

Бацька з вусамі. Са мною — не. Я сёмага сустракаю. (З горада.) Сына сёмага! Рабочы клас!

Бацька без вусоў. Мясце папярэдзілі, што букет я павінен уручыць жонцы, а цукеркі — медсястры. Што, калі пераблытаю?

Бацька з вусамі. Вы часам не матэматык?

Бацька без вусоў. Фізік.

Бацька з вусамі. А то ў мяне дзядзька таксама вучоны. Разява страшэнная. Забудзеца — і боршч відэльцам сёрбае. Калі жонка не падсуне лыжку, так і прасёрбае ўвесь абед. Пацеха! А мужык харошы.

Бацька без вусоў. А рукі не супакойваюцца.

Бацька з вусамі. Зрэшты, гэта добра. Я, калі першага прымаў, таксама хваляваўся. Дойдзе да сёмага, не будзеце трэсціся. Затое суседзі за трасуцца. Сямёра сыноў — стыхійнае бедства для суседзяў.

Бацька без вусоў. Вонкі б'юць?

Бацька з вусамі. Светапрастаўленне.

Адчыняюцца дзверы. На парозе медсястра Люся з дзіцем на руках, а за ёю Жонка. Бацька без вусоў стаіць нерухома, глытаючы паветра, як рыба, выкінутая на бераг.

Бацька з вусамі (бярэ букет, каробку цукерак, падае Бацьку без вусоў, падштурхоўвае яго да дзвярэй). Наперад, алавыны салдат!

Бацька без вусоў (ідзе насустрач Жонцы і Люсі з выцягнутымі рукамі, Люся кладзе яму на рукі дзіця, ён так і стаіць з канвертам, забыўшыся аддаць букет і цукеркі). Што... што я павінен сказаць?..

Жонка (забірае ў яго букет, а цукеркі аддае Люсі). Падзякуй сястры.

Бацька без вусоў. О, дзякуй вам!.. Вядома, трэба руку пацалаваць, але ж нязручна, разумеецца...

Бацька з вусамі. Псіх. Люся. Шчасліва вам. І — дзякуй.

Бацька без вусоў. Гэты канверт і ёсць мой сын? Не пераблыталі?

Жонка (пляшчотна). Ты зусім звянуўся. Вазьмі сябе ў рукі, любі. Сорамна.

Бацька без вусоў. Хіба гэта сорамна, калі чалавек шчаслівы?..

Яны ідуць да выхода, узрушаныя, шчаслівыя.

Жонка. Толькі асцярожней, любі.

Бацька без вусоў (Бацьку з вусамі). Не ўпусціў!

Бацька з вусамі. Трымай, салдат! Трымай! Чалавек нарадзіўся!

Бацька без вусоў і Жонка выходзяць.

Бацька з вусамі (да Люсі). Мая хутка з'явіцца? Люся. Яе выслухоўвае ўрач.

Бацька з вусамі (занепакоена). Што-небудзь здарылася?

Люся. Нешта яна слабенькая...

Бацька з вусамі. Слухайце, сястрыца, збегайце, даведайцеся...

Люся. Рукі затрэсліся?

Бацька з вусамі. Сёмага ж, разумеецца...

Люся. Добра, я схаджу. (Выходзіць.)

Бацька з вусамі. Смяюся з навічка, а сам... Закурыць бы. (Дастае папяросы, глядзіць на шылдачку «Не курьце!», накіроўваецца да выхода.)

Уваходзяць Сяргей і Віктар. Сяргей курыць.

Бацька з вусамі. Выкіньце цыгарку, грамадзянін. Радзільны ж дом. Выкіньце гэтую соску. Малады бацька, называецца! (Выходзіць.)

Сяргей (на момант выйшаў, вяртаецца без цыгаркі). Падумаць толькі — ён назваў мяне маладым бацькам! Няўжо падобны?

Віктар. Выліты галава сямейства. (Глянуў на гадзіннік.) Нінка, як заўжды, спазняецца. Здаецца, дзеля такога выпадку магла б быць пунтуальнай.

Сяргей. Паўна, дзіцячыя шматкі правярае. Там жа рознага ўсяго — сам чорт пераблытае. Вылічальная машына суткі разбірацца будзе.

Віктар. Кінь, піжон. Такі ўрачысты выпадак, а ты — шматкі.

Сяргей. Падумаць толькі, Танька — маці!.. Здаецца, зусім нядаўна я яе за носы цягаў... Каб не Іван, закахайся б.

Віктар. Не трэба пра падлюгу. Не варты. Восем год лічыўся чалавекам, сябрам быў. Падлюга!

Сяргей. Спалохаўся, гад. І за каршэнь не возьмеш, бо — незарэгістраваны шлюб. За што яго Таццяна пакахала, прайдзісвета!.. Ну, мы прагледзілі... А яна?..

Віктар. Збег, паскуднік. Ух, каб дабрацца мне да яго!..

Заглядвае Бацька з вусамі.

Бацька з вусамі. Сястрыца не выходзіла?

Сяргей. Здаецца, не. Бацька з вусамі. Звар'яецца можна. (Знікае.)

Віктар. Бацька.

Сяргей. Крыўдна. Дзіця ў Тані павінен бацька прыняць. Такая традыцыя. Дарэчы, адна з цудоўнейшых традыцый. А Таццяну, нашу Таццяну, сустранем толькі мы, сябры. А бацька — цю-цю, памінай як звалі. Валацуга.

Віктар. Дзіця ты прымеш. На лбе ж не напісана, што не бацька. Нават бацькі-ветэраны лічаць цябе за маладога тату.

Сяргей. Ты сур'эзна? Віктар. Чаму б і не!

Уваходзіць Бацька з вусамі.

Бацька з вусамі. Не выходзіла?

Сяргей. Не.

Бацька з вусамі (да Сяргея). Дачка? Сын?

Віктар. Дачка ў яго.

Бацька з вусамі (скептычна). Інтэлігенцыя.

Сяргей (Віктару). Валай.

Бацька з вусамі. Другая?

Сяргей. Што — другая?

Бацька з вусамі. Дачка.

Сяргей (пакрыўджаны). Чаму вы думаеце, што другая?

Бацька з вусамі. Рукі ў вас не дрыжаць.

Віктар. А павінны дрыжаць?

Бацька з вусамі. Аба-вязкова. Калі ўпершыню. (За-клапочана падыходзіць да дзвярэй.) Дзе ж яна, чортава дачка? (Сяргею.) Калі сястра вый-дзе, гукніце, га? Пакуріць трэ-ба. (Выходзіць.)

Віктар. Хвалюецца тата. А ты спакойны, як Буда. Сорам.

Сяргей. Супакойся, з рол-лю я спраўлюся. Прыму дзіця не горш, чым гэты прапаган-дыст павелічэння насельніцтва на нашай грэшнай планеце.

Віктар. Глядзі ж. Ты ся-гоння не выспаўся, здаецца.

Мал. К. Ціхановіча.

ВЯЛІКІ ДЗЯКУЙ!

Калі ў мяне нарадзілася трайня — дзве дзяўчынкі і хлопчык, я, прызнацца, разгубілася. Ну што я буду з імі рабіць?! Але старшыня калгаса Уладзімір Іванавіч Заяц сказаў:

— Не бядуй! Выгадуеш! Мы паможам. Прынеслі мне вялікі пасаг для малых, выпісалі малака і іншых прадуктаў. Ды і пасля ніколі не адмаўлялі ў дапамозе.

Не раз я думала: што б было, каб мае дзеці нарадзіліся пры памешчыцкай Польшчы? Хіба яны выжылі б? А мяне, калгасніцу, доўга і клапацілі даглядалі ўрачы, медсёстры.

Маім дзецям споўнілася чатыры гадкі. Я, як і ўсякая маці, гляджу на іх і не

нарадуюся, такія яны ў мяне прыгожыя і разумныя!

Міне час, і мае дзеці стануць дарослымі. Але ніколі не забуду той шчодрай людской дабрабы.

Яніна ЯКАВЕЦ,
калгасніца арцелі «Радзіма».
Іўеўскі раён.

На здымку: Дзеці Яніны Якавец.
Яны нарадзіліся ў адзін і той жа дзень.

Фота Е. Макоўскага.

ДОБРЫ ЧАЛАВЕК

Брыгада Марыі Іванаўны Шалупкінай свае палаткі ўбрала. Даведаўшыся, што суседзі адстаюць, Марыя Іванаўна сабрала брыгаду.

УДЗЯЧНА ЎСЁ ЖЫЦЦЁ...

У адзінаццаць гадоў я стала інвалідам II групы. У школу не хадзіла: моцная задышна. Усё дзяцінства правяла за рукадзеллем і кнігамі.

Восем гадоў назад прафесар Мяшалкін зрабіў мне аперацыю на сэрцы. І з таго часу я штодня ўспамінаю тых, хто мне памог у цяжкую хвіліну. І, вядома, у першую чаргу, сваю маму і прафесара Яўгенія Мікалаевіча Мяшалкіна. А яшчэ — маю сяброўку Веру Тамашову. Яна не давала мне сумаваць, адчайвацца.

Цяпер Вера ўжо замужам, гадуе сына. Жыве яна ў вёсцы Асінаўцы Рэзельскага сельсавета Магілёўскага раёна. Прашу вас, перадайце ёй ад мяне вялікі дзякуй. Як бы ні склаўся мой лёс, я ніколі не забуду сваю лепшую сяброўку. Няхай будзе шчаслівая яна ўсё жыццё!

У мяне таксама ёсць сям'я — муж і сын. Жыву ў Маскве. Вельмі люблю свайго Сярожу. Яму ўжо два гады і восем месяцаў. Ян радасна на душы, калі сын цёплымі ручкамі абаўе шыю і скажа: «Мама!». Дзякуючы чуласці добрых людзей, майстэрству і ўвазе прафесара Яўгенія Мікалаевіча Мяшалкіна, які апераваў мяне, я цяпер маю сям'ю, працую і — шчыра смяюся — шчаслівая.

Клаўдзія ШАРОНАВА

— Выйдзем заўтра на нядзельнік? Паможам суседзям? Усе згадзіліся. Дапамога аказалася своєчасовай.

Добры чалавек, добры работнік, Марыя Іванаўна карыстаецца вялікім аўтарытэтам у калгасе, яе брыгада — лепшая

ў вобласці. Радзіма высокая ацаніла заслугі працаўніцы, прысвоіўшы ёй званне Героя Сацыялістычнай Працы.

На здымку: Марыя Іванаўна Шалупкіна.

Фота і тэкст А. КОГАЛЯ.
Калгас «Новае жыццё», Лёзненскі раён.

Віктар. А сястра сімпатичная?

Бацька з вусамі. Ну і моладзь пайшла!

Сяргей. Паслухай, Віця, а калі хто-небудзь скажа Люсі, што я татам... гэта самае... выступаў... га? Данавай пасля, што ты не вярблюд.

Віктар. Па тэлевізары нас не трансліруюць, прадстаўнікоў прэсы не відно. Справа верная. Ніхто нікому.

Ніна. Здаецца, ідуць. Сярожа, вазьмі букет у правую руку, а цукеркі ў левую. Букет аддасі жонцы...

Сяргей. Чый жонцы?

Ніна. Ну, Таццяна, недарэка. А цукеркі — медсястры. Восьмеш канверт...

Сяргей. Які канверт?

Ніна. Дзіця возьмеш у канверце! Не рабі, калі ласка, круглых вачэй. Не ў паштовым канверце, а ў танім... з банцікамі. Словам, пабачыш.

Бацька з вусамі. Ну і моладзь... Ніколі не хвалюецца, шыбенік. Затое я развінціўся, як сапляр...

Ніна. Ідзі, сустракай. Мы за табою, Сяргей!

Віктар. Трымай нос піс-талетамі!

Адчыняюцца дзверы. На парозе Люся з дзіцем, а за ёю — Таццяна, сумная, прыгнечаная. Убачыла сяброў, радасна заўсміхалася.

Люся. Хто бацька?

Сяргей. Я! (Паглядзеў на Люсю, аслупянеў.) Вы?..

Люся (разгублена). Вы?..

Віктар. Ён, ён! Не сумнявайцеся!

Люся (рэзка). Трымайце дзіця.

Сяргей. Разумеце...

Люся (металічным голасам). Трымайце вашу дачку, малады тата.

Бацька з вусамі. Во калі рукі затрэсліся.

Сяргей (безнадзейна). Дзякую... Я, канешне, вазьму... (У адчай.) Гэта ж катастрофа!..

Люся. Нішто сабе татачка...

Сяргей (прымаючы дзіця). Я загінуў...

Віктар (Сяргею). Гэта яна?

Сяргей (кінуў сцярджална). Прапаў я...

Віктар (Люсі). Выбачайце, гэта я — тата... Мы неяк пераблыталі, разумеце... Такі дзень... Тата я, а ён, значыць, для саліднасці...

Ніна. Што ты вярзеш, Віктар!

Бацька з вусамі. Які сорам!..

Віктар. Паслухайце, калі вы не выключыце свой рэпрадунтар, я за сябе не ручаюся. Чалавек прападае, а вы карнаце.

Бацька з вусамі. Разбярыцеся спачатку, хто з вас бацька...

Таццяна (са слязмі). Дзякуй вам, сябры... Але не трэба гэтай нагоды... У маёй дачкі няма бацькі... (да Люсі.) Гэта мае сябры. Яны хацелі, каб я не саромелася перад людзьмі, што я адзіночка... А ў маёй дачкі няма бацькі... (Горда). Мы адны з ёю!

Віктар. Як адны? А мы?

Сяргей. А мы?.. Навошта ты гэтак?.. Такі радасны дзень для цябе, для яе, для нас...

Люся (радасна). І для мяне!.. Я пасябрала з Таццянай...

Віктар. А самі ж зблелі, калі Сяргей сказаў, што ён бацька.

Люся. Ёсць ад чаго пабалець.

Ніна. Хопіць нагоды! (Ца-

луе Таццяну.) Віншую цябе ад усяго сэрца!

Віктар. Ад усёй душы!

Сяргей. І я!

Бацька з вусамі. Дазвольце і мне павіншаваць вас. Харошыя вы хлопцы, як я пагляджу. (Сяргею.) Трымайце дзіця як след. А то рукі дрыжаць.

Сяргей. Зараз сулакоўца.

Бацька з вусамі (да Люсі). А як жа мая?..

Люся. Зараз выйдзе.

Бацька з вусамі. Дзякуй богу. Ад сэрца адлягло.

Ніна. Пакажы нам дачку, Таня. (Заглядае ў канверт.) Слаўная...

Віктар. Нашага поля ягада.

Таццяна (Люсі). Заходзьце да нас увечары.

Віктар (Люсі). Можна ў вас спатканне з кім-небудзь, га?

Люся. Абавязкова.

Сяргей (Віктару). З'еў? (Люсі.) Да сустрэчы!

Сяргей, Віктар, Таццяна, Ніна выходзяць.

Бацька з вусамі. А цукеркі так і забыўся вам аддаць, невук. Ну і моладзь пайшла!..

Заслона.

ДЗЕНЬ НАРАДЖЭННЯ ЦЁТКІ ТОНІ

Гэтую жанчыну ў белым халаце ведаюць амаль усе рабочыя Мінскага радыёзавода. Вось ужо 22 гады працуе медыцынскай сястрой у медсанчасці нашага завода Антаніна Міхайлаўна Хамякова. І, здаецца, яна не пастарэла. А ёй жа споўнілася 55 гадоў. Нядаўна мы адзначылі яе юбілей.

Антаніне Міхайлаўне — ветэрану медсанчасці, першай прысвоена званне ударніка камуністычнай працы, яна мае пяць ганаровых грамад, шмат падзяк. Яна адна, без мужа, які не вярнуўся з фронту, выхавала дваіх сыноў.

Пра яе цёпла было расказана ў заводскай наценгазэце, яна атрымала шмат віншаванняў. І ўсё гэта за любоў да людзей, за добрае мацярынскае сэрца.

Міхаіл ЛІБІНТАЎ,
інжынер Мінскага радыёзавода.

У дзевятым нумары часопіса быў надрукаваны артыкул А. Бяржынскага «Радасці і крыўды жывёлаводства». Артыкул зацікавіў нашых чытачоў. Рэдакцыя атрымала шмат пісьмаў ад даярак, свінарак, работнікаў ферм, у якіх яны расказваюць пра сваю працу.

Друкуем некаторыя з іх.

ЗААТЭХНІК СКАЗАЎ...

У нас на ферме чыста і ўтульна. Мы, даяркі, працуем старанна. Доім кароў механізмамі, але кармы раздаем уручную. Кожны месяц у нас бывае санітарны дзень. Белім кармушкі, здымаем паўцінне са сцен, столі. За кожнай даярнай замацавана па 27 кароў. Дзяжурым па графіку. Дзяжурная даярка два разы на дзень мые бітоны. Пасля даення апускаем бітоны з малаком у халодную ваду і прыносім лёд для ахаладжэння.

Саўгас атрымаў дадатковую аплату за бескіслотнасць малака. Але налічылі яе толькі брыгадзірам жывёлагадоўлі, шафёру малакавоза і лабаранты, а нам, даяркам, за тое, што мы захоўваем малако ў чыстых бітонах, зберагаем ад закисання, не далі ні капейкі. Брыгадзіры атрымалі па 220 рублёў дадатковай аплаты. За што? Яны ж не мыюць бітонаў, не цягаюць лёд, усё гэта робяць рукі даяркі.

Наш заатэхнік сказаў, што даяркі і так многа зарабляюць. Таму вырашылі аддаць гэтую даплату брыгадзірам. Калі мы сталі пытацца, чаму так размеркавалі, ніхто нам толкам не адказаў. Старшыня рабочага камітэта кажа, што гэта ўсё заатэхнік, заатэхнік спасылаецца на дырэктара. І так мы нічога не дабіліся. Памажыце нам атрымаць правільны адказ: каму належыць аплата за бескіслотнасць?

Даяркі В. В. ЛАШКЕВІЧ,
Л. С. КАНАШОНАК,
Е. П. КАВАЛЕЦ,
С. І. ПЯТРОВА.

Саўгас імя Леніна
Смалявіцкага раёна.

ДАПАМАЖЫЦЕ РАЗАБРАЦЦА

Мы, даяркі саўгаса «Руднянскі» Кармянскага раёна, звяртаемся да вас з просьбай. Памажыце разабрацца: ці павінны мы рабіць работу, за якую нам не плацяць?

Напрыклад, мы мыем і выпарваем малакавозную машыну. А на ёй жа ёсць шафёр-малаказдатчык. Ён абслугоўвае тры фермы саўгаса. Чаму не мые машыну ён?

Мы пілуем дровы, выпарваем флягі, летам падвозім лёд. А за бескіслотнасць і захаванасць малака атрымліваем і зарплату і прэмію ўчотчык-лабарант.

Калі мы адмаўляемся выконваць гэтыя работы бясплатна, брыгадзір і ўчотчык нам гавораць: «Звальняйцеся, на ваша месца просяцца дзесяць чалавек».

КРАМЗУКОВА,
СТАРАВОЙТАВА,
ПАПЛАУСКАЯ.

ЛІРЫКА

Мікола ВОРАНАЎ

Вераснёвае

Гарбузы-лежабокi
На сонцы прыгрэліся,
Хоць пабіся ўзаклад —
Не падымеш адзін.
Лета з восенню зноў
Пры дарозе сустрэліся,
Дзе віном наліваюцца
Гронкі рабін.

Сад прыгнуў да зямлі
Па-старэчаму плечы —
Ад крамянных пладоў
Забалела спіна,
Развітальна лістота
У кронах трапеча,
Пазіраючы, хвалі як пеніць
Дзвіна.

Набрынялі
Глыбокія ліпаўкі мёдам,
Можна лезці ў іх сёлета
З ладным каўшом.
Каравай залатую карону
Над сподам
Узнямае і дышае
З печы цяплом.

Яўген ВЕРАБЕЙ

* * *

Пачакай, ты куды бяжыш,
Такая прыгожая!
Без цябе не магу пражыць
Ні мінуць, можа, я...

Усміхніся мне, ты
Такая ветлая... з усімі ж

А ты вачэй на мяне
не ўзнямеш,
Мара светлая.

Азірнулася, засмяялася,
Слова кинула...
І туга ўся, і бяда ўся
Умомант згинула.

Ул. ПАЎЛАЎ

* * *

Не будзіце маладую,
Хочацца ёй спаць.
Яшчэ столькі раным-рана
Прыйдзецца ўставаць,
Яшчэ столькі над калыскай
Ночак каратаць.

Не будзіце маладую,
У яе моцны сон.
Шырай неба разгарніце
Сіні парасон
Ды камору прычыніце,
Не шуміць хай клён.

Ёй яшчэ снаваць аснову
І даваць уток,
Жонак сынавых страцаці,
А сабе — дачок.

Не будзіце маладую.
Хай ляжыць вянок.

Не будзіце маладую...

Іосіф СКУРКО

* * *

Нашы кватэры —
Дзверы ў дзверы.
Мае суседзі — маладажоны
І я сябрую і з ім, і з жонкай.
Суседку сваю калі днём сустракаю,
Добрага дня ёй заўсёды жадаю,

Калі адвячорак прыносіць сустрэчу,
Прыветна, пачціва кажу: «Добры вечар».
Ды слухацца голас чамусьці не хоча,
Як трэба суседцы казаць:
«Добрай ночы».

Кадр з кінафільма «Вясёлыя расplyeўскія дні».

Нядаўна С. Герасімаў па свайму сцэнарыю паставіў на кінастудыі імя М. Горкага двухсерыйную мастацкую кінакарціну «Журналіст».

— Жанр гэтага фільма, — гаворыць Сяргей Апалянарыевіч, — кінараман. Ён даследуе жыццё маладога журналіста Юрыя Аляб'ева, які працуе спачатку ў аддзеле пісьмаў, а потым у міжнародным аддзеле газеты. Прафесія дазваляе герою

сустрэнацца з самымі рознымі сферамі жыцця, вызначае меру адназначнасці за свае дзеянні і ўчынкі, за лёс людзей, з якімі ён сустракаецца, правільна ацаніць тыя ці іншыя з'явы. Але ўсё-такі гутарка ідзе не толькі і не столькі пра асаблівасці прафесіі майго героя — асаблівасці, якія дазваляюць паказаць шырокую панараму жыцця, — колькі пра станаўленне яго асобы. Я хацеў

прасачыць, як складваецца, пад уплывам чаго фарміруецца характар маладога чалавека нашага часу.

Выпускаецца на экраны рэспублікі новая шырокаяэкранная мастацкая кінакарціна «Вясёлыя расplyeўскія дні», пастаўленая рэжысёрамі Э. Гарыным і Х. Локшыным на Маскоўскай кінастудыі імя М. Горкага.

Старая п'еса А. Сухава-Кабыліна «Смерць Тарэлкіна» прыцягнула ўвагу аўтараў фільма перш за ўсё тым, што пры ўсёй незвычайнасці і выключнасці сюжэту яна пабудавана на вельмі рэалістычнай аснове. Перад намі паўстае страшэнны механізм паліцэйскай дзяржавы — Расіі сярэдзіны мінулага стагоддзя. Для п'есы характэрны не толькі спалучэнне знешняй анекдатычнасці з велізарнай унутранай праўдай і сапраўдным трагізмам, але і імклівасць дзеяння, мноства фарсавых і гратэскавых эпізодаў, вадзівільных трукаў і пераапраананняў, прыжосць і вобразнасць, да-

кладнасць і выразнасць мовы.

У нарэчце заняты Эраст Гарын, Анатоль Папанаў, Георгій Георгіу, Святлана Харытонава, Уладзімір Калпакоў.

З цікавасцю глядзіцца і новая грузінская кінастужка «Тэрмін канчаецца на досвітку», пастаўленая рэжысёрам Г. Цулая па аднайменнай апавесці амерыканскага пісьменніка Уільяма Айрыша.

Р. КАПЛЯ

Кадр з кінафільма «Журналіст».

ПОЛІЯМІЭЛІТ адабраў у яе ногі, калі яна была яшчэ зусім маленькая, і да 18 гадоў яна ні разу так на іх і не стала.

Поўзала, як малое дзіця. Поўзала, выносячы нясцерпны боль і пакуту... Яна не хадзіла ніводнага дня і ў школу. Яна толькі праз акно, седзячы на лаве, позіркам праводзіла і сустракала штодня сваіх аднагодкаў з партфелямі і школьнымі сумкамі за плячыма. А калі яны скончылі школу і, нібы птахі, разляцеліся хто куды па свеце — яна не пакінула пазіраць у акно (праводзіць і страчаць са школы) услед тым ужо, што прыйшлі на змену яе аднагодкам.

Не было змены толькі ёй самой — яе болю і пакуце. Яе ніхто не мог змяніць — хоць на дзень, хоць на гадзіну, адабраўшы ў яе гэты боль і гэту бездапаможнасць, і хоць на дзень, хоць на гадзіну вось гэтак жа з партфелем ці сумкай за плячыма, падбежкам, разам з усімі дзецьмі, адправіўшы яе ў школу...

Гэтага не мог ні адзін чалавек на свеце.

Ні дактары, да якіх перасталі ўжо вазіць яе бацькі. Ні суседзі, добрыя людзі, што спачувалі яе гору і шчыра шкадавалі яе. Ні самі бацькі. Нават мама, добрая ласкавая мама, і яна не магла ні на дзень, ні на адну гадзіну вызваліць сваю дачку ад яе пакут.

Тым часам падраслі да школы і пайшлі вучыцца малодшыя брат і сястра. (Самага меншага браціка Зіна калыхала ў калысцы.) І калі яны варочаліся са школы і садзіліся за ўрок, «садзілася» разам з імі і Зіна. І вось гэтак каля іх, непрыкметна, даўно прапусціўшы сваю школьную пару, пачала вучыцца і яна.

... Першае пісьмо ад яе прыйшло ў рэдакцыю амаль дваццаць гадоў назад. Яно было поўнае болю — дзяўчына 18 гадоў не магла хадзіць... Але здзіўляла непераадоўная вера яе ў вылячэнне, гарачае жаданне хадзіць, рухацца хоць бы пры дапамозе мыліц.

... У той год Зіна паехала на лячэнне ў Мінск. Лячэнне тое — яно цягнулася доўгія месяцы — прыносіла больш фізічных пакут, чым палёгкі. І ўсё ж разам з ім зайшла, нячутна пасялілася ў палаце, дзе ляжала Зіна, надзея. Не можа быць, каб не памаглі ёй усе гэтыя цудоўныя людзі! Доктары і сёстры, якія яе лечаць і гатовы зрабіць усё, што толькі магчыма, каб толь-

кі падняць яе на ногі; нянечкі, што даглядаюць яе, як родныя; палатныя суседзі і сябры па няшчасцю, што спадзяюцца разам з ёю...

«Божа мой! Так хочацца жыць і змагацца, хаця б дзеля таго толькі, што вакол мяне столькі цудоўных людзей. З імі я зусім не адчуваю сябе адзінокай і няшчаснай. З імі я веру, спадзяюся і живу».

Так пісала яна ў рэдакцыю з бальніцы. І надзея не ашукала яе. Дамой яна вярнулася і пачала вучыцца хадзіць — на пратэзах.

Ёй пашанцавала нарадзіцца ў сям'і, дзе ў аснове ўсіх узаемаадносін ляжаць спагада, дабрата і ласка. Спагадай і любоўю сагрэты заўсёды адносіны бацькоў. Гледзячы на бацькоў, растуць гэтакімі ж спагадлівымі і чуйнымі і дзеці... Ніхто ні разу не папракнуў, не пакрыўдзіў нядобрым словам і Зіну. І тым больш невыноснай заўсёды здавалася ёй уласная бездапаможнасць. Як так жыць, нічога не робячы, не прыносячы нікому ніякай карысці?

Яна пачала вучыцца шыць, калі была яшчэ зусім прыкутай да месца — спачатку шыла на руках, потым на старой мамінай швейнай машыне. Пачала вышываць — крыжам, гладдзю... Да яе пайшлі дзяўчаты-таварышкі, пайшлі вясковыя (і з навакольных вёсак) дзяўчаты і жанкі: «Зіначка, пашый плацце — у брага вяселле...», «Зіначка, сашчапі хлапчуку рубашку — у школу не будзе ў чым пайсці...», «Зіначка, памажы скроіць...», «Навучы, Зіначка, як вышываць балгарскім крыжыкам»...

Ім патрэбна была яе дапамога, ім патрэбна была яна сама. І каб толькі яны хадзілі і вучыліся ў яе — яна гатова была аддаць ім сябе ўсю.

Пайшлі адзін за другім заказы. Спатрэбіліся новыя моды. У наступ на вёску пайшоў панаксаміт, капрон... Потым пайшлі новыя модныя стрыжкі — і трэба было патрапіць на іх... І яна зноў пісала ў рэдакцыю, прасіла прыслаць ёй часопісы мод... К гэтаму часу яна ўжо вучылася ў 6-м класе. У яе пісьмах ужо радзей страчаліся памылкі. У іх было больш цікавасці і захаплення акружаючым светам і падзеямі. «Падумаць толькі! Савецкія касманаўты зноў штурмуюць космас!»

Тады ў яе было ўжо многа сяброў (гэтак, як і яна, без віны пакрыўджаных лёсам), якіх знайшла яна па газетах і па чут-

ках. Ім яна пісала пісьмы, расказвала пра сябе. Слабых падтрымлівала словам надзеі. У моцных чэрпала сілу і надзею сабе.

У гэты час яе лёс быў ужо цесна звязаны са Слуцкім райкам камсамола. Райком дапамог ёй паступіць і вучыцца завочна ў школе. І настаўнікі гэтай школы штотыдня прыходзілі і давалі Зіне кансультацыі па ўсіх прадметах у яе дома. Раз у месяц пачала прыязджаць да яе кінаперасоўка. Да яе дадому Слуцкая раённая бібліятэка прыслала перасоўную бібліятэку. Кніжкі з гэтай бібліятэкі Зіна цяпер выдавала сваім суседзям — старым і малым — усім, хто цягнуўся і цікавіўся кніжным словам.

Яе прынялі ў камсамол... Як яна марыла пра гэта, не адважваючыся ўявіць у думках нават сябе ў яго мільённых шарэнгах: як яна, прыкутая да месца, пакрочыць з ім — нага ў нагу?..

Але рэдакцыя, райком камсамола, настаўнікі, якія яе вучылі, — усе ёй пісалі і напаміналі: «Памятаеш Мікалая Астроўскага? А яму хіба было лягчэй?..»

Яна памятала. Яна не выпускала яго з думак. Ён быў ёй як бы аднакроўным братам.

Ой, як ёй было нялёгка! І ўсё ж яна прайшла праграму і здала ўсе заданні і экзамены за шосты, сёмы і восьмы класы...

«Вельмі цяжка мне з дакладнымі навукамі: фізікай, хіміяй, матэматыкай. Ніяк не жадаюць змяшчацца яны ў маёй галаве. І яна ў мяне аж трашчыць ад іх... І ўсё ж здала я ўсе іх на «4» і, вядома, бясконца шчаслівая, што здала іх так». Экзамен па рускай мове за восьмы клас яна здала ўжо на «пяцёрку» (і гэта відна было і па пісьмах яе ў рэдакцыю).

Часам нявер'е і сумненні нападлі на яе. «А ці спатрэбяцца мне гэтыя восем класаў? Куды я з імі, без ног, здолею далей?..»

Перамагаць гэты настрой дапамагалі пісьмы сяброў. «Год назад я пазнаёмілася з хлопцам, лёс якога вельмі падобны на мой. Толькі ён чалавек незвычайнае сілы волі. Цяпер ён вучыцца ў завочным інстытуце замежных моў...»

Праўда, сябру таксама нялёгка, хоць пра яго пішуць і ў газетах і расказваюць па радыё... Для вывучэння замежных моў неабходны магнітафон, а купіць няма за што: у яго няма бацькоў, і ён жыве ў сястры... Калі б у мяне былі хоць якія сродкі, я б дапамагла яму, не задумваючыся. Хіба прадаць швейную машыну? Але яна ўжо вельмі старая, і за яе мала дадуць...»

З такім новым клопатам звяртаецца яна ў рэдакцыю. І гэты клопат гэтакі ж балючы, як і свой, уласны. І няма сумнення: яна сама, каб магла, памагла. Памагла б, бо ведае, як многа памагалі і памагаюць ёй самой людзі.

Атрымаўшы атэстат аб заканчэнні 8-гадовай школы, Зіна пісала: «Буду вучыцца далей, пакуль хопіць сіл».

Яна паспяхова здала ўступныя экзамены ў завочным фінансавым эканамічным тэхнікуме. Закончыла першы курс, а потым здароўе пагоршылася, і прыйшлося пакінуць вучобу. Пра гэта Зіна ўвесь час успамінае з болем.

Мясцовае сельпо ў крэдыт прадало ёй швейную машыну «Тулу». («Устаю з сонейкам. Не магу не працаваць. Люблю работу. Якое гэта вялікае шчасце — сапраўдная работа!»). Савет Міністраў і Міністэрства сацыяльнага забеспячэння БССР выдзелілі ёй інвалідную мотавелакаляску. («І цяпер няма курточка, дзе б я не пабывала ў сваім родным горадзе. Слуцак — ён такі прыгожы — я аб'ездзіла з канца ў канец — кожную вуліцу».)

Яна навучылася сама вадзіць сваю «машынку». Малодшая сястра 14-гадовая Шура (выдатніца ў школе, прыгажуня, — на ёй трымаецца ўвесь хатні клопат, бо мама таксама нездаровая) едзе заўсёды разам — «на ўсякі выпадак». Старэйшы брат, трактарыст Лёня, за «галоўнага механіка»... З братам Зіна ездзіла на сваёй «машыначцы» аж у Мінск, калі патрэбна было мяняць пратэзы.

Пратэзы... Пакуль станеш на іх і зробіш першы, другі, трэці крок. Пакуль прайдзеш уласную хату... Чаго каштуюць гэтыя крокі цераз хату — гэта бачаць толькі родныя.

А чужых людзей, хто б ні зайшоў да яе, Зіна сустракае заўсёды яснай удзячнай усмешкай: «Заходзьце, заходзьце, не абмяняйце мяне!»

Зайдзіце і вы, чытачы, з добрым ласкавым словам да Зіны Лешчанка. Жыве яна ў Мінскай вобласці, у Слуцкім раёне, сельсавет Покрываўскі, вёска Адамова.

А. ВАСІЛЕВІЧ,
Н. ПІГУЗАВА.

Р. С. А да работнікаў Слуцкага прамкамбіната ў нас ад імя рэдакцыі «Работніцы і сялянкі» будзе асобная просьба: Таварышы! У Зіны Лешчанка залатыя рукі. Знайдзіце, калі ласка, для іх справу, занятка, якога гэтак яна пражне сама.

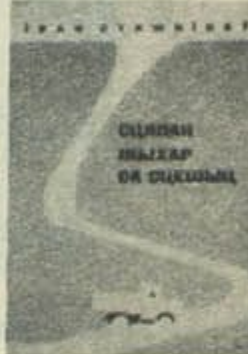

НОВЫЯ КНІГІ

Валянцін Лукша. Наша, полацкая прафесія. Аўтар кнігі разам з першым атрадам камсамольцаў у чэрвені 1958 года прыехаў на будаўніцтва Наваполацкага нафтагіганта. Працаваў майстрам, прабамам, кіраваў камітэтам камсамола будоўлі. Герой яго непрыдуманых апавяданняў — простыя людзі самай мірнай на зямлі прафесіі — будаўнікі. Яны раней тэрміну збудавалі заводскія карпусы, увайшлі ў цэхі гаспадарамі. Ім і прысвечана кніга.

Іван Пташнікаў. Сцяпан Жыхар са Сцешыц. Апавяданні гэтай кнігі прысвечаны нашым сучаснікам («Сцяпан Жыхар са Сцешыц», «Агні»). Апавяданні «Алешка», «Алені» і іншыя расказваюць пра лёс падлеткаў, якія прайшлі па вогненным дарогах вайны, пра родны край, яго прыроду.

Рыгор Рэлес. За цеснымі партамі. Кніга Рыгора Рэлеса паднімае тэму выхавання і навучання юнакоў і дзяўчат у школах рабочай моладзі. Колькі трэба цяплення і ўпартасці, каб і працаваць і вучыцца ў вясельнай школе! Аўтар выступае супраць фармалізму ў рабоце з вучнямі; асуджае шаблон у падыходзе да розных людзей, якія селі за парту ў сталым узросце.

Эдзі Агняцвет. Круглы год. У зборнік увайшло ўсё лепшае, напісанае паэтэсай на працягу многіх год творчасці. Тут шырока прадстаўлены яе лірыка і паэзія для дзяцей. У кнігу ўключаны таксама выбраныя пераклады.

Сяргей Грахоўскі. Які вялікі дзень. Гэта першы зборнік апавяданняў паэта С. Грахоўскага. Працоўныя будні маладых будаўнікоў Полацкага «Нафтабуда» паслужылі матэрыялам для апавяданняў «Які вялікі дзень», «Калі астаюцца свае», «Ганна», «Адно слова». Пра сваё падарожжа на Далёкі Усход, пра амурскіх рыбакоў і будаўнікоў новых гарадоў аўтар расказвае ў нарысе «Дзе ўзыходзіць сонца».

Канстанцін Цітоў. Ручайка. У зборнік увайшлі лепшыя вершы паэта, напісаныя ў розныя гады. К. Цітоў доўгі час служыў у Савецкай Арміі. У гады Вялікай Айчыннай вайны прайшоў цяжкі шлях ваеннага карэспандэнта. Яго вершы пра баявыя подзвігі і працоўныя будні савецкіх воінаў чытаюцца з вялікай цікавасцю. У кнізе многа вершаў, прысвечаных першым годам станаўлення Савецкай улады ў нашай краіне і пасляваеннаму аднаўленню разбураных гарадоў і вёсак, новабудоўлям нашай Радзімы і людзям працы, дружбе народаў і міру на зямлі.

ДЗМІТРЫЙ ФУРМАНАЎ

Да 75-годдзя з дня нараджэння

Калі б Дзмітрый Фурманаў і не напісаў больш ніводнай кнігі, а пакінуў нам толькі аднаго свайго «Чапаева», то і тады б імя яго стаяла сярод зачынальнікаў савецкай літаратуры адным з першых.

Дзмітрый Андрэевіч Фурманаў нарадзіўся ў 1891 годзе ў сям'і селяніна-бедняка, які служыў у сельскай карчме. Дзяцінства і юнацтва будучага пісьменніка прайшлі ў горадзе Іванава-Вазнясенску, куды пераехала ў канцы 90-х гадоў уся сям'я Фурманавых. Скончыўшы рэальнае вучылішча ў горадзе Кінешме, Фурманаў паступіў у 1912 годзе на філалагічны факультэт Маскоўскага ўніверсітэта.

У дні Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі Фурманаў — старшыня Рэвалюцыйнага штаба. У 1918 годзе ён прымаў актыўны ўдзел у падаўленні «лева»-эсэраўскага мяцяжу ў Яраслаўлі. У пачатку 1919 года суправаджаў атрад добраахвотнікаў-ткачоў на фронт супраць Калчака і неўзабаве, па загаду Фрунзе, стаў ваенным камісарам 25-й Чапаеўскай дывізіі.

Тады і была задумана Фурманавым яго праслаўленая аповесць «Чапаеў».

Больш чатырох дзесяткаў год мінула з часу яе напісання, а і сёння як жывы сыходзіць са старонак кнігі, з кінастужкі легендарны Чапай — Васіль Іванавіч. І сёння гуляюць «у Чапаева» хлопчкі... Як з жывымі, страчаем мы з ардынарцам Чапаева Пецькам, з кулямётчыцай Анкай, з камісарам Клычковым (сам Фурманаў служыў яму правобразам).

Шырокавядомы таксама раман і драма Д. Фурманава «Мяцеж», нарысы і апавяданні «У семнаццатым годзе», «Чырвоны дэсант», «Таварыш Фрунзе пад Уфой».

Фурманаву не давялося дапісаць раман «Пісьменнікі». Пасля яго смерці А. В. Луначарскі пісаў: «Я лічыў Фурманава надзеяй пралетарскай літаратуры; сярод пражаных яе, дзе ёсць несумненна вялікія фігуры, Фурманаў мне здаваўся найвялікшым».

У № 9 мы змяшчалі нататкі следчага М. І. Лапана. Сёння друкуем іх заканчэнне.

Так, сапраўды, ці вінаваты Аляксандр Шырокаў? Цень страшнага падазрэння лёг на яго. Але ці толькі цень?

І вось аднойчы раным-рана я ўбачыў яго ўпершыню...

Ён не здзівіўся і не спалохаўся «нечаканым гасцям». Ляніва пазяхаючы, устаў з ложка, абыякава прагледзеў наш дазвол на воыск, зрабіў рукою жэст: «шукайце, маўляў, шукайце...» Ён сапраўды не баяўся, бо глыбока быў перакананы, што тая даўняя «справа» ніколі не ўсплыне цяпер, канцы ў вяду. І турбуюць яго зусім па іншай, мабыць, нязначнай прычыне. Чаго там баяцца!

Тут жа мне паведамілі: у дзень забойства Тарасавай Шырокава на рабоце не было. Трывога нарасталала... Але следоў — ніякіх. Рэчы маўчалі. Мы ўжо збіраліся пайсці ні з чым, як раптам нечакана загаварыла... папера. У рукі мне трапіў дзёнік Валі, падчырыцы Шырокава. Я бегла прагледзеў яго, мінаючы нескладаныя школьныя сакрэты дзяўчынкі, і на адной старонцы наткнуўся на гэтыя вострыя радкі:

«За што ён біў мяне па твары, завошта цягаў за валасы? Магчыма, я стала лішняй у яго сям'і, ды, здаецца, я сапраўды лішняя. Але хіба я вінаватая, што ў мяне няма роднага бацькі?..» І далей, далей... Нічога не скажаш, «прывабнае» аблічча раскрывалася ў гэтых радках! Расло падсвядомае пакуль што перакананне: трэба шукаць тут! Трэба пагаварыць з Валей. Шчыра, праўдзівая дзяўчынка не стане хлусіць і, калі ёй што вядома, абавязкова раскажа.

Ні на хвіліну не адкладаючы, іду ў школу. Асцярожна вяду размову з Валей. Не, нічога асаблівага, што б запомнілася за гэты час,

у іхнім доме не здаралася. Айчыны? Грубы, нядобры, б'е яе, маці...

— Скажы, Валя, а што прывозіў твой айчыны са сваіх паездак?

— Яблыкі, ігрушы, слівы...

— А што яшчэ? Успомні, калі ласка, як след.

— Аднаго разу восенню прывёз чамадан з вінаградом...

Чамадан з вінаградом! Я ледзь не падскочыў ад нечаканасці, бо ведаў, што Ірына Тарасава таксама везла з Кішынёва чамадан з вінаградом. Стрымаў сябе і працягваю спакойна гаварыць з дзяўчынкай.

— А дзе той чамадан цяпер, Валя?

— Валяецца недзе дома. Айчыны інструменты для машыны ў ім трымае.

Першы рэчавы доказ. Першая ўліка. Следам — другая, трэцяя. Мы ведалі, што на руцэ ў Ірыны Тарасавай быў гадзіннік маркі «Зара». У ходзе следства выявілася, што гадзіннік гэтай жа маркі Шырокаў прапаноўваў сваяку за 15 рублёў.

Было таксама вядома, што муж Тарасавай купіў гадзіннік «Зара» ў маі 1961 года ў культмагу г. Бендэры і падараваў жонцы ў дзень нараджэння. Тарасаў сцвярджаў, што праз некаторы час гадзіннік сапсаваўся і магчыма жонка здала яго ў рамонт. Мы правярылі ўсе майстэрні г. Бендэры — квітэнцы на імя Тарасавай не знайшлі.

І тут мне падумалася, што сам злачынца мог пасля забойства здаць гадзіннік у рамонт. Зноў пачалася карпатлівая, доўгая праверка — усе гадзіннікавыя майстэрні Слуцкага, Салігорскага, Любанскага раёнаў і г. Мінска мы наведалі. І ў адной з майстэрняў Мінска была знойдзена квітэнцыя на імя Шырокава: здадзены гадзіннік «Зара», указаны нумар яго.

Можна напісаць цэлую дэтэктыўную аповесць пра тое, як мы высвятлялі, што менавіта гэты гадзіннік мог быць куплены толькі ў

Малдавіі і толькі ў Бендэрах, там, дзе жыла Тарасава. Запаслілі завод: куды былі накіраваны гадзіннікі вось такой серыі, такіх нумараў? Паднялі накладныя гандлюючых арганізацый.

Другую дэтэктыўную аповесць можна было б напісаць і пра тое, як нам удалося высветліць, што якраз у дзень забойства Шырокаў ездзіў на чырвоным «Масквічу» да свайго цешчы. У тыя дні яго цешча якраз захварэла, і суседка дала ў Мінск дачцы тэлеграму: прыезджайце! Сотні квітэнцы за тэлеграмы давалася падняць у архіве паштовага аддзялення, пакуль нарэшце зусім выпадкова — яна магла быць ужо знішчана за даўнасцю — не знайшлася патрэбная. Так і ёсць: даты сыходзяцца!

І самая апошняя, самая страшная ўліка. Валя расказала нам, што ў айчыны быў паляўнічы нож. Ён прадаў яго стрыечнаму брату жонкі. Той згубіў нож, але добра памятаў, што шырыня ляза была каля 2 сантыметраў. Такого памеру былі і парэзы, якія засталіся на адзенні забітых...

О, гэта сапраўды аказаўся хітры, вопытны, выкрутлівы звер. А чаго толькі не прыдумляў Шырокаў у час следства і суда, каб заблытаць свае злачынныя следы, выкруціцца ад абвінавачання ў забойстве!

Усё гэта я раскажваю для таго, каб вы зразумелі: нават калі ўсё ўжо ясна, калі доказы нічым нельга абвергнуць і ў самога цябе няма ні на гран сумнення, няма яшчэ і працы, і клопатаў, і роздуму, і нерваў патраціш, пакуль не прагучаць словы законнага і суровага прыговору: узяў чужое жыццё — аддай сваё.

Узяў чужое жыццё... І зноў паўстае яно, вечна трывожнае, вечна хвалючае пытанне: што штурхае людзей на такія вострыя злачынствы? Хіба ў крыві іхняй закладзена прага да забойства? На гэтае пы-

ШЫРОКАВА

ТВОРЧЫ АГОНЬ

Да 100-годдзя з дня нараджэння
А. А. Яблачкінай

З дзіцячых гадоў чула я пра цудоўную рускую артыстку Аляксандру Аляксандраўну Яблачкіну. Усе, каму даводзілася бачыць яе на сцэне, з захапленнем расказвалі пра яе прыгажосць, высякароднасць. Яна захапляла гледача праўдзівым, шчырым і натхнёным выкананнем сваіх ролей. Яе ігра адзначалася тонкім, філіграным майстэрствам. Бліскава ўдаваліся ёй як драматычныя, так і трагедычныя і камедычныя ролі. Мяне вабіў вобраз гэтай незвычайнай артысткі. Асабліва рамантычным здавалася тое, што яна, адмовіўшыся ад асабістага шчасця, цалкам прысвяціла сябе служэнню мастацтву. «Тэатр — мой дом, мая сям'я», — гаварыла яна.

Мне ўдалося ўбачыць Яблачкіну на сцэне Малога тэатра ў 1923 годзе, калі ёй было ўжо гадоў 55. Яна іграла ролю каралевы Анны ў п'есе Скрыба «Шклянка вады». Яна была такая прывабная, зграбная, столькі ў ёй было жаноцкасці! З такім унутраным гумарам перадавала яна бездапаможнасць і бесхарактарнасць сваёй гераіні і такая была яшчэ прыгожая, што пакарыла маё сэрца. Я магла яскрава сабе ўявіць, якая цудоўная яна была на сцэне ў маладосці. «Такой Соф'і не было і наўрад ці будзе на нашай сцэне» — так пісаў у той час адзін рэцэнзент, ацэньваючы яе ігру ў п'есе Грыбаедава «Гора ад розуму». Незабыўная Ларыса з «Беспасажніцы», Негіна ў «Талентах і паклонніках», Кацярына з «Навальніцы» ў п'есах Астроўскага, Афелія ў «Гамлеце», Дзэдэмона ў «Атэла», Кардэлія ў «Каралі Ліры», лэдзі Анна ў «Рычардзе III» з п'ес Шэкспіра. Цэлая галерэя шэдэўраў!

Я лічу сябе шчаслівай, што мне давялося ўбачыць любімую артыстку ў яе апошнія, перадсмяротныя ролі — міс Кроулі ў п'есе Тэксерэя «Кірмаш пыхлівасці». Я была прыемна здзіўлена тым, як звонка гучэў яе голас, як добра даходзіла кожнае яе слова да гледача. З вялікай зацікаўленасцю сачыла я за тым, як артыстка па-майстэрску раскрывала характар жорсткай, эгаістычнай, напрызлівай старой арыстакраткі — цётхны Кроулі. Ніякіх скідан на ўзрост артысткі не прыходзілася рабіць — усё было на належнай вышыні. Калі, зусім нечакана, у адной сцэне міс Кроулі ў ясным гневе, раптам усючылася з крэсла, на якім яе звычайна вазілі, — майму захапленню не было межаў. Такі тэмперамент і такі агонь у вачах у 94 гады! Гэта здавалася неверагодным. Апладысментам у глядзельнай зале не было канца. Гэтага спектакля я ніколі не забуду. Памаладзеўшая, акрыленая, ішла я пасля спектакля па вуліцах Масквы, думаючы: якое незвычайнае, рэдкае з'явішча ў гісторыі тэатра творчы шлях гэтай цудоўнай артысткі!

О. ГАЛІНА,
народная артыстка БССР

танне я б, напрыклад, заклікаўшы ўвесь свой вопыт і шматгадовы роздум, адказаў бы інакш: разбэшчанасць! Маральнае падзенне чалавека, дайшоўшага да самай нізкай, жывёльнай ступені. Гэта і толькі гэта ва ўмовах нашага жыцця, дзе няма ні сацыяльнай няроўнасці, ні беспрацоўя, ні галечы, магло штурхнуць такога вольнага Шырокава на забойства.

І што яшчэ крыўдна... Жыў жа ён у калектыве, працаваў сярод людзей. Многія ведалі, што на сваёй машыне ён ездзіць спекуляваць, многія ведалі, што ён цынічны і нахабны чалавек, бачылі, як паступова, крок за крокам каціўся ён уніз і ўніз. Ведалі, бачылі, толькі «рукі пэцкаць» нікому не хацелася.

Маральнае падзенне. Хто-хто, а мы, юрысты, добра ведаем: ад яго да злачынства — адзін крок. І часцей, чым гэта іншы раз здаецца...

Таксама, як і Широкаў, жылі сярод нас два другія, пакуль толькі яшчэ патэнцыйныя забойцы. Жылі, працавалі, быццам людзі як людзі, мелі сем'і, гадавалі дзяцей. Адзін, Васіль Піранскі, быў майстрам на заводзе, другі, Эдуард Сідарэнка, нядаўна скончыў школу, толькі пачаў працаваць. І жылі яны не ў лесе, не на адгароджанай ад усяго свету пустэчы. Жылі ў вялікім горадзе, сярод людзей, у грамадстве. І як жа можна паверыць, што ніхто з навакольных ніколі не заўважаў, якімі агіднымі рэчамі займаліся яны, як можна паверыць, што ніхто не бачыў іх нягата аблічча, глыбокага маральнага падзення? Пэўна, ведалі, пэўна, бачылі... Толькі таксама рукі пэцкаць нікому не хацелася. І вольна гэтае нежаданне пэцкаць рукі іншы раз абарочваецца.

У канцы мінулага года мінчан літаральна ўскалыхнула нядобрая вестка. Вечарам у лесапарку забілі жанчыну і цяжка паранілі дзіця.

Зноў неадступныя пытанні: хто мог гэта зрабіць? Навошта? Каму спатрэбіліся жыцці ні ў чым не вінаватых людзей? Не буду падрабязна расказваць пра ўсе акалічнасці гэтага злачынства, нечым яно нагадвае выпадак з Ірынай Тарасавай. І таксама, як і там, следства не адразу пайшло па правільнаму шляху, на падазрэнні былі зусім іншыя людзі, а не сапраўдныя забойцы. Спярга, трэба прызнацца, Эдуарду Сідарэнку ўдалося заблытаць сляды. Гэта ён першы пазваў на станцыю «Хуткай дапамогі» і паведаміў, што ў лесапарку ляжаць цяжка параненыя ці забітыя жанчына і дзіця, і нават памагаў пакласці няшчасныя ахвяры на насілі. Дайшоў да такой ступені нахабства, што некалькі дзён хадзіў у следчыя органы і абураўся, чаму так доўга не могуць знайсці злачынцаў.

І толькі крок за крокам паступова, з вялікімі цяжкасцямі высвятлялася праўда. Адбылося гэта вольна як. Два падонкі, інакш іх і назваць нельга, займаліся агіднымі справамі ў лесапарку, а потым, не задаволены жывёльнымі інстынктамі, рашылі падпілываць першую сустрэчную жанчыну і згвалціць яе. Жанчына абаранялася, і гвалтаўнікі сталі забойцамі.

Дзве вельмі цяжкія, трагічныя гісторыі раскажаў я вам у гэтых нататках. Нічога не паробіш, такая ўжо ў нас, у юрыстаў, праца, што вясёлага шукаць не даводзіцца. Няхай сабе такія здарэнні не так часта трапляюцца ў нашым грамадстве: сярод мільёнаў сумленных людзей, якія жывуць шчасліва самі і нясуць шчасце другім, — Широкавы, Піранскія і вольна гэтыя «эдзікі» — з'ява пачварная, выключная. Але ж калі гэта ўсё-такі ёсць, не трэба быць страусамі і хаваць галаву пад крыло... Кожны такі выпадак няхай служыць не проста прафесіянальным урокам: як удалося раскрыць тое

ці іншае злачынства. Няхай будзе суровай навукай для ўсіх нас, усіх, хто жыве ў грамадстве. Няхай прымушае думаць і думаць: што, дзе і чаму мы прагледзелі?

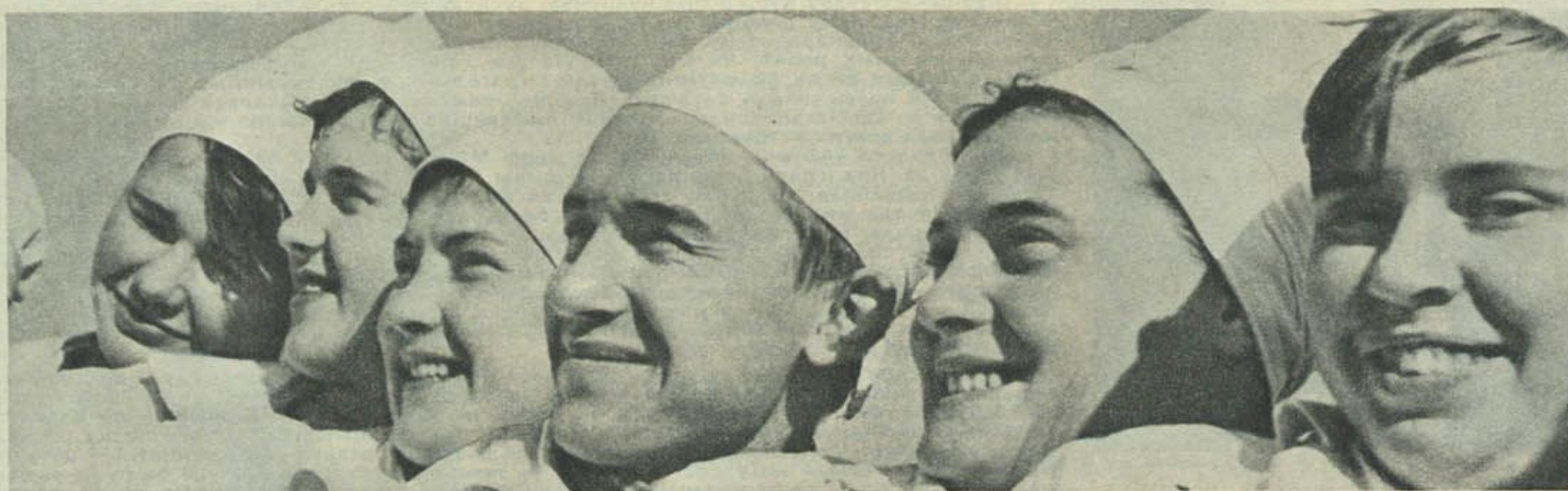
Мне ўспамінаецца судовы працэс над Сідарэнкам і Піранскім. Маці Сідарэнкі — дацэнт Мінскага педагагічнага інстытута Вішнякова — заўзята абараняла сына, старалася даказаць усім, што ён не злачынца, што ён псіхічна хворы і, маўляў, «сам нагаворвае на сябе». Я слухаў яе і прыгадваў зачытаныя толькі што тут жа, на судзе, характарыстыкі на Эдуарда са школы, з піянерскіх лагераў. У іх яшчэ тады, яшчэ даўно гучэла трывога, гучэлі папярэджанні: хуліганіць, б'е дзяцей, не слухае настаўнікаў. Але і тады, пэўна, маці вольна гэтак жа, як сляпая курыца, даруйце за не надта прыемнае парайнаванне, кідалася ў абарону сына. Пэўна, і тады абараняла яго гэтымі ж словамі: «ён хворы».

Страшнае гора: маці губляе сына. І не ад хваробы, не ад няшчаснага выпадку, а па суроваму прыговору суда. Але ці трэба ёй спачуваць, нават калі аб'ектыўна разумееш яе вялікае гора? Яна вінавата таксама, бо выгадала і падкінула грамадству чалавека-пачвару, забойцу.

І вольна аб чым я хачу гаварыць з вамі. Няхай гэта не новая для вас размова, але з маіх вуснаў, з вуснаў юрыста, яна павінна гучэць асабліва патрабавальна. Больш строгасці, нават суровасці там, дзе вы адчуваеце небяспеку! І памятайце: амаль заўсёды ад «звычайнага» хуліганства пачынаецца сцэнка ў злачынства. Ад нядобрай нахільнасцей, іншы раз нават глыбока захаваных, зноў-такі сцэнка ў злачынства... Своеасаблівымі лакатарамі правасуддзя, здольнымі папярэдзіць бяду, павінны быць усе мы.

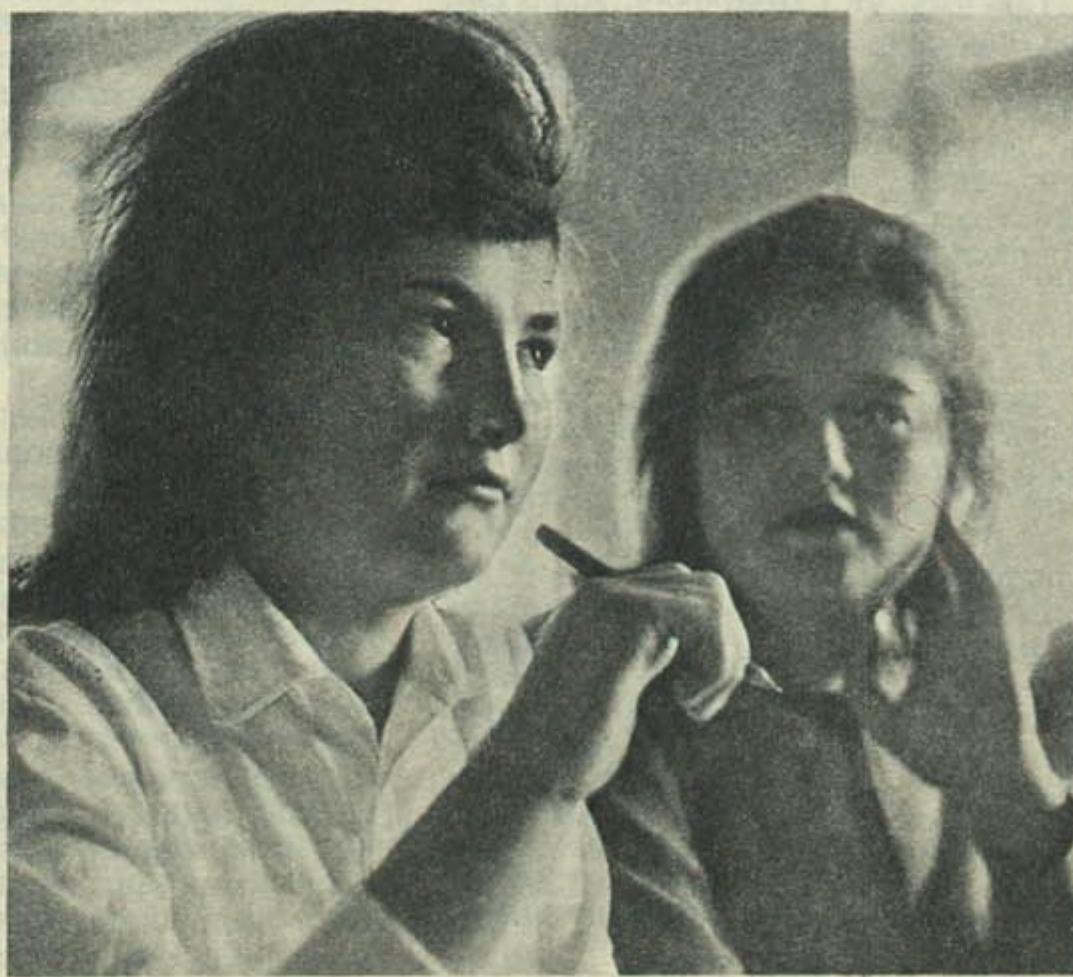
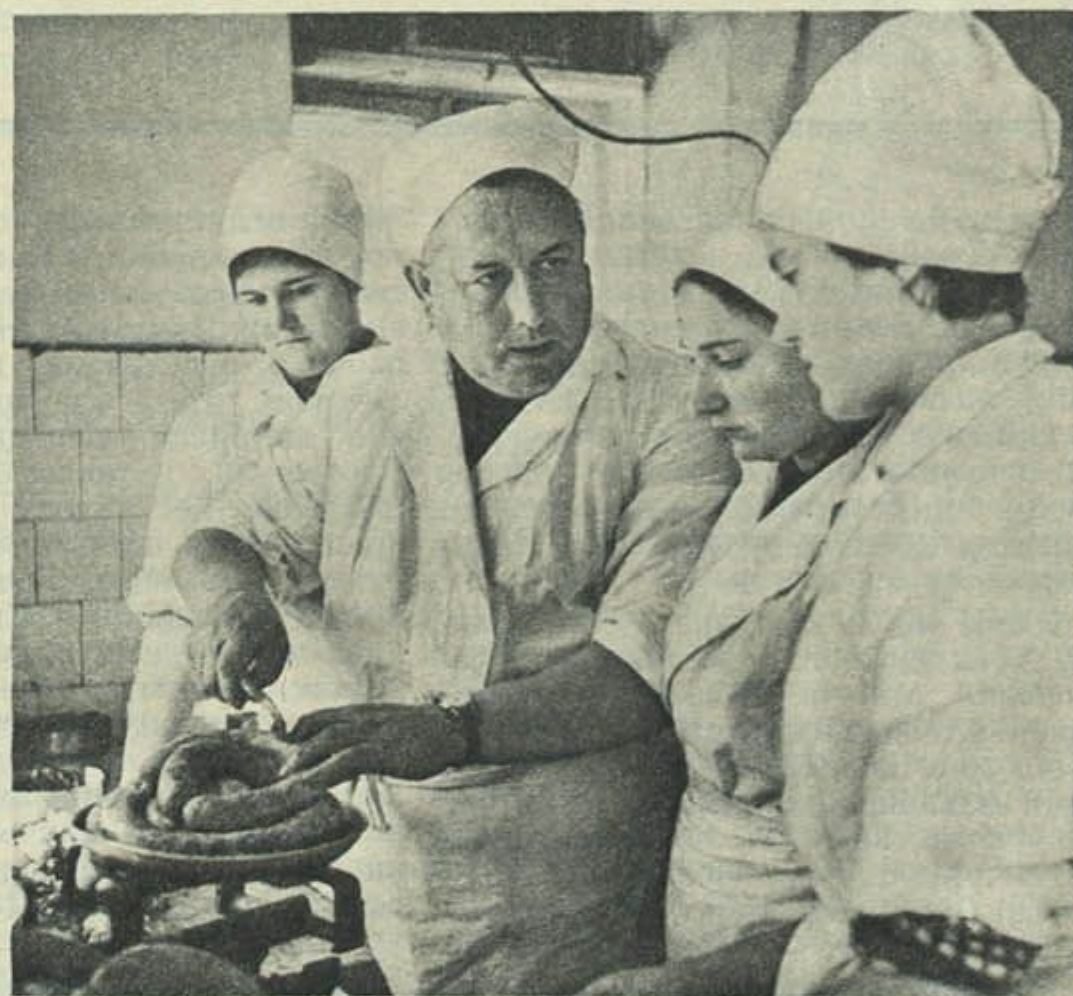
Літаратурны запіс
А. УЛАДЗІМІРАВАЙ.

Н
О
К
О
З
І

ШКОЛА КУЛІНАРАЎ

Пройдзе час, і вось гэтыя дзяўчаты будуць радаваць нас сваім майстэрствам. Падрыхтаваць смачны абед, прыгожа сервіраваць стол—хіба гэта сапраўды не майстэрства? А пакуль што яны вучацца, вучацца быць поварамі. У Стаўбцах ёсць такая школа.

НЕПАСЛУХМЯНАЕ ДЗІЦЯ

△ Мы — повары! Злева направа — Ліля Касяк, Лёдзя Татарыцкая, Гена Дунаеўскі, Соф'я Стэфановіч, Тома Боек, Ларыса Зяньковіч.

△ Стол накрыты, можна садзіцца...

△ Ідзе звычайны ўрок. Повар-майстар Міхаіл Ігнатавіч Бакіноўскі вучыць...

△ Соф'я Стэфановіч і Марыя Жунавец у класе.

△ Ну, як жа жыць у Стаўбцах і не пасядзець на беразе Нёмана?

△ У такога повара, як Ларыса Зяньковіч, пэўна ўжо абед будзе смачны.

Фота Ул. Вяхоткі.

Колькі разоў даводзілася чуць:
— Доктар, што рабіць? Гэта ж не дзіця, а нейкае няшчасце!

А «няшчасце» стаіць, апусціўшы галаву, пераступае з нагі на нагу і хмура, спадылба пазірае то на маці, то на ўрача. Просіш маму пачакаць у прыёмнай і, астаўшыся ўдвоіх з дзіцем, пачынаеш знаёміцца з ім. І нярэдка міжволі ўзімае такі вобраз: стаіць перад табой гэтая тоненькая асенняя бярозка, калючая ў сваёй аголенасці, і зябка ціснецца, успамінаючы розныя нягоды ў яе «цяжкім жыцці».

Што ж за ветры, якія жыццёвыя наважыцы страчаюцца на шляху дзіцяці, калі яму ўсяго толькі пяць, восем або дванаццаць гадоў? Што робіць яго непаслухмяным, напрызлівым, залішне ўзбуджальным? Чаму яно бывае няўважлівае, дрэнна вучыцца ў школе?

На ўсе гэтыя пытанні можна адказаць каротка: вінавата слабасць. Слабасць — вось асноўная прычына большасці цяжкасцей у паводзінах дзяцей. Слабасць ва ўсіх яе праяўленнях — як нервовая, так і фізічная. Адкуль жа яна бярэцца, гэта многааблічная слабасць?

Агульнавядома, што чым меншае дзіця, тым яно больш безабароннае перад дзеяннем розных неспрыяльных фактараў — няхай гэта будзе інфекцыйнае захворванне, заражэнне глістамі, няправільнасці ў харчаванні або ўдар галавы. Пры гэтым усе траўміруючыя ўздзеянні заўсёды ў той ці іншай ступені аслабляюць і нервовую сістэму дзіцяці. А слабасць мозгу ў першую чаргу вызначае няправільныя паводзіны дзяцей.

Фізіялагічны механізм тут такі. Нервовыя клеткі галаўнога мозгу пад уздзеяннем шкодных аслабляючых фактараў ратуецца сабе тым, што выключаюцца з работы, або, інакш кажучы, упадаюць у затарможаны стан. Калі такіх затарможаных клетак становіцца шмат, мозг траціць ранейшую працаздольнасць і не можа спраўляцца з патрабаваннямі, якія яму ставяцца.

Уявім цяпер, што дзіця гадоў пяцішасці перанесла коклюш або грып, няхай сабе і ў лёгкай форме. Яго мозг на тыдзень-другі стаў слабейшы. У чым можа праявіцца гэтая слабасць? Ды ў чым хочаце! Калі, напрыклад, да хваробы дзіця цяроўліва зашнуроввала свае чаравікі і не спынялася, пакуль не канчала гэтай справы, то цяпер пры першай жа няўдачы яно пачынае злаваць, плача, цягае шнуркі, а потым кідае чаравікі ўбок. У гэты перыяд у яго нярэдка можна ўбачыць напрызны выраз твару і вельмі часта чуеш: «Не хачу», «Не буду».

Падобныя пратэсты — вынік таго, што для аслабленага хваробай мозгу сталі на нейкі час непасільнымі нават прывычныя нагрукі. І калі ў гэты перыяд бацькі не паставяцца да дзіцяці з асцярожнасцю, а пачнуць дабівацца, каб яно выконвала цяжкія для яго справы, то неўмацнелы мозг дзіцяці яшчэ больш аслабее.

Але не заўсёды непаслухмянасць дзіцяці ўзімае пасля хваробы. Яна можа прадвяшчаць пачатак захворвання. Аднойчы настаўніца прывяла да ўрача вучаніцу трэцяга класа, якая «жахліва» пісала, рабіла нібы знарок кляксы і ні мінуты не сядзела спакойна: то строіла грывасы, то штурхала суседку па парце, то нечакана, нібы дражнічыся, выкрывала штосьці незразумелае.

Што ж аказалася прычынай такіх дзіўных паводзін вучаніцы? Харэя — асобае рэзультатнае пашкоджанне галаўнога мозгу, у час якога ў хворых пачынаецца міжвольнае перасмыкванне ў розных групах мышцаў. Адсюль і дрэнны почырк, і кляксы, і грывасы, і нечаканыя выкрыкі.

Дзіцячы мозг «сканструяван» намнога танчэй за самыя дасканалыя сучасныя прыборы. Ён вельмі дрэнна пераносіць грубае ўздзеянне і яшчэ ў большай ступені здае свае і без таго аслабленыя пазіцыі.

Значыць, кожны раз, калі сустракаешся з непаслухмянасцю дзіцяці, трэба падумаць: а чаму яно так паводзіць сябе? Ці не пачынаецца ў яго захворванне? Што аслабіла яго мозг? Толькі адказаўшы на гэтыя пытанні, можна ўжываць тыя ці іншыя захады. І ніколі не сячы з-за вуха. Падыходзіць да аслабленага хваробай і таму непаслухмянага дзіцяці трэба беражліва, з ласкай. Але гэта не азначае, што яго неабходна аслабіць ад усіх абавязкаў. Наадварот, трэба штодзённа аднаўляць у дзіцяці ранейшыя здольнасці, толькі рабіць гэта трэба цяроўліва, памагаючы яму, а не спяшаючыся і не крыўдзячыся на дзіцячыя выкрыкі і напрызны.

Але вядомы і іншыя факты: дзіця не слухаецца, хоць яно і зусім здоравае. Могуць спытаць: дзе ж тут слабасць, калі тым, што падабаецца, яно можа займацца ледзь не цэлы дзень, а папросіш зрабіць што-небудзь іншае — ні за што не будзе?

Калі здоравае дзіця ніяк не хоча заняцца нелюбімай справай, то гэта таксама сведчыць пра яго слабасць. Але прычына яе ўзнікнення ў падобных выпадках ужо іншая. Што лягчэй — не падрыхтаваць урокі, а сказаць бацькам, што падрыхтаваў, або прызнацца, што не зрабіў іх? Інакш кажучы: што лягчэй — сказаць праўду ці схлусіць? Для аслабленага мозгу схлусіць лягчэй: хлусня вызваляе дзіця, ягоны мозг ад пэўнай нагрукі, ад неабходнасці выконваць некавалыя заданні.

Што ж будзе, калі з дня ў дзень ісці такім палегчаным шляхам? Нервовая сістэма, пастаўленая ў «ахоўныя» ўмовы, паступова аслабее. Накшталт таго, як мышцы, калі ім не даваць адпаведных нагрук, трацяць сілу, так траціць сілу і нервовая сістэма, адвыкаючы ад напружання. У дзіцяці ўзімае імкненне жыць як мага «лягчэй». І як вынік такога імкнення — боязь цяжкасцей, супраціўленне ўсяму, што патрабуе мабілізацыі сіл, разумовага і фізічнага напружання.

Сам сабою напрашваецца вывад: калі дзіця здоравае, але не слухае — значыць, яго не прывучылі своечасова да выканання такіх спраў, якія для яго з'яўляюцца цяжкімі.

Вядома, цяжкасці цяжасцям розніца, і ніхто не раіць перагружаць дзяцей. Празмернасць патрабаванняў у гэтай справе такая ж небяспечная, як і адсутнасць іх. Але разумную дазіраваную трэніроўку нервовай сістэмы, сістэматычнае прывучэнне яе да ўмацоўваючага, аздаўляючага напружання неабходна праводзіць з дня ў дзень на працягу ўсяго жыцця.

Падводзячы вынікі, можна сказаць, што ўказаныя два фактары — аслабленне, выкліканае хваробай, і слабасць, абумоўленая недастатковай трэніраванасцю здаровай нервовай сістэмы, — найбольш частыя прычыны непаслухмянасці. Зыходзячы з гэтага, і трэба рашацца на тыя ці іншыя дзеянні.

На жаль, немагчыма даць універсальных парад, якія былі б прыдатны для перавыхоўвання ўсіх непаслухмяных дзяцей. Больш правільна сказаць, што такіх рэкамендацый, прыдатных на ўсе выпадкі жыцця, проста не існуе, бо кожнае дзіця патрабуе індывідуальнага падыходу. Але ад аднаго «спасабу» трэба адразу ж перасцерагчы. Бывае так, што бацькі пасля якога-небудзь абуральнага ўчынку ўжываюць вельмі рэзкія меры. Але ж калі дрэўца вырасла крывое, яго адразу не выпрастаеш! А пачнеш ужываць грубую сілу — толькі зломіш.

Калі непаслухмянасць становіцца сістэматычнай, упартай, правільней за ўсё звярнуцца да дзіцячага ўрача-псіханаляга. Дасканалае азнаёмленне са станам дзіцяці дазволіць яму высветліць сапраўдную прычыну непаслухмянасці і даць адпаведныя рэкамендацыі.

А. АЛЯКСЕЕУ,
урач-псіхіятр.
(«Недзяля»).

Адзін з чытачоў нашага часопіса пытае, што такое астматычны бранхіт, ці можна яго поўнасьцю вылечыць, што новага з'явілася ў медыцыне ў гэтым напрамку.

Рэдакцыя звярнулася да дацэнта кафедры шпітальнай тэрапіі Мінскага медыцынскага інстытута кандыдата медыцынскіх навук Вілена Міхайлавіча Жаўрыды з просьбай параіць, як можна вылечыць астматычны бранхіт.

Часцей за ўсё пад назвай астматычнага бранхіту скрываецца бранхіяльная астма, аднак сутнасць не ў назве. Гэта хвароба адносіцца да цэлай групы алергічных захворванняў, сярод якіх такія грозныя, як нефрыт і рэўматызм, і такія бяскрыўдныя, як крапіўніца, экзэма, мігрэнь. Галоўная прычына гэтых хвороб — не якая-небудзь інфекцыя, а павышаная адчувальнасць арганізма да таго ці іншага чужароднага рэчыва, так званага алергена. Алергенам могуць быць рэчывы расліннага паходжання (напрыклад, кветкавы пылок) ці жывёльнага (чад смажанага сала і г. д.). Не трэба думаць, што для кожнай хваробы ёсць свой алерген, — адно і тое ж рэчыва выклікае ў розных людзей розныя захворванні.

— Чым праяўляецца бранхіяльная астма?

— Удушшам. Прыступы бываюць рознай працягласці і інтэнсіўнасці, часцей за ўсё яны пачынаюцца раптоўна, гэтак жа раптоўна могуць і канчацца. Хоць без прымянення медыкаментаў прыступ можа быць вельмі працяглы.

— Якія новыя метады лячэння распрацаваны за апошні час, чым могуць медыкі парадаваць хворых?

— Ёсць шмат вельмі добрых медыкаментаў і метадаў лячэння, правяраных часам, так што я хацеў бы пагаварыць менавіта пра іх, а не пра новыя лякарствы. Як правіла, «старыя» медыкаменты і спосабы лячэння дзейнічаюць не так ужо

дрэнна, калі іх правільна прымяняюць, калі захоўваюць рэкамендаваны рэжым. Многія пераацэньваюць сілу лякарства і не выконваюць астатніх укаванняў урача. А сярод новых спосабаў добра зарэкамендаваў сябе метада аэразольнага ўвядзення розных медыкаментаў.

Калі ў гэтай размове я не закранаю назвы прэпаратаў, то толькі таму, што лякарствы выпісваюцца і назначаюцца ўрачом і ніякай самадзейнасці ў гэтым дазваляць хворым нельга. Трэба толькі падкрэсліць добры тэрапеўтычны эффект псіхэпрафілактычных мерапрыемстваў і заняткаў лячэбнай дыхальнай гімнастыкай.

Вялікае значэнне надаюць зараз этнатропнай тэрапіі, калі хвораму раіць змяніць работу, кватэру, мэблю, а часам нават і мясцовасць.

З вялікай асцярожнасцю трэба рашацца на курортнае лячэнне. Часам нават на «астматычным» курорце ў хворага можа быць абвастранне.

— І апошняе пытанне — ці можна дабіцца поўнага выздараўлення?

— Несумненна, можна. Але адразу павінен агаварыцца — гэта датычыць не ўсіх хворых. У выпадках запущаных, шматгадовых, калі ніякага лячэння не праводзілася, на поўнае выздараўленне спадзявацца цяжка. Аднак своечасова прынятыя меры дазваляюць на доўгія гады захаваць працаздольнасць, адчуваць сябе паўнацэнным членам грамадства.

АРЫГІНАЛЬНАЯ АЗДОБА

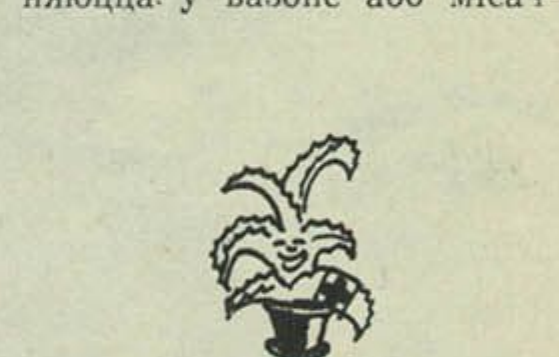
Паглядзіце на малюнак. Так можна аздобіць блузку, пашытую з тканіны, якая не высыпаецца. Выцягніце з тканіны на шырыню аздобы папярочныя ніткі, разразаючы кожную пасярэдзіне і іголкай выцягваючы яе ў абодва бакі. Каб атрымалася рашотка, выцягваюць пяць нітак запар, чатырнаццаць пакідаюць і г. д. Праз уздоўжныя ніткі ўпоперак малюнка працягваюць цёмную тасёмку і замацоўваюць яе выцягнутымі ніткамі. Атрымаюцца квадрацікі. Іх можна вышыць зорчкімі або крыжыкамі.

АЛОЭ

Алоэ (сталетнік) — шматгадовая травяністая расліна з сакавітым лісцем. Яна па праву лічыцца адной з самых непатрабавальных пакаёвых раслін. Пры добрым доглядзе алоэ разрастаецца вялікім кустом. У пакаёвых умовах цвіце рэдка. Для лепшага развіцця яе штогод перасаджваюць.

Земляная сумесь складаецца з аднолькавых частак дзярновай і лісцевай або перагнойнай зямлі з прымешкай буйназярністага рачнога пяску. Раім таксама падсыпаць дробна пабітай цэглы. Алоэ добра развіваецца, калі адзін раз на тыдзень падкармливаць расцевам аміячнай салетры (азотнакіслым аміякам): 1 грам на 1 літр вады. Раствор трэба падліваць пакрыху.

Размнажаецца чаранкамі з парасткаў ніжняй часткі сцябла, якія лёгка ўкараняюцца ў вазоне або місачы з вільготным рачным пяском. Пасля ўкаранення маладыя расліны садзяць у вазоны дыяметрам 9 сантыметраў з дрэнажом з чарапкоў і рачнога пяску.

Лекавае значэнне алоэ шырокавядома, але ўжываць яго можна толькі па назначэнню ўрача.

цы з вільготным рачным пяском. Пасля ўкаранення маладыя расліны садзяць у вазоны дыяметрам 9 сантыметраў з дрэнажом з чарапкоў і рачнога пяску.

ПРА ДАДАТКОВЫ АДПАЧЫНАК

У нашай краіне праяўляюцца пастаянныя клопаты аб паліпшэнні ўмоў працы рабочых і служачых, пашыраюцца льготы для працоўных. Адзін з прыкладаў гэтага — пастанова Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў СССР па пытаннях працы і заробтнай платы і прэзідыума ВЦСПС ад 29 красавіка 1966 года «Пра дадатковы адпачынак і скарачаны рабочы дзень у сувязі са шкоднымі ўмовамі працы асобным катэгорыям работнікаў медыцынскіх устаноў».

Гэтай пастановай даецца дадатковы адпачынак медыцынскім сёстрам і санітаркам-няням, якія працуюць у ясельных групх дзіцячых ясляў і ясляў-садоў усіх міністэрстваў і ведамстваў. Працягласць яго — 12 рабочых дзён.

Такі адпачынак сёлета даецца поўнасьцю тым работнікам, у якіх рабочы год канчаецца пасля 29 красавіка 1966 года.

Калі ж яны ўжо скарысталі чарговы адпачынак, то прадастаўляць ім дадатковы адпачынак трэба з разліку розніцы паміж працягласцю адпачынку, устаноўленага ўказанай пастановай, і працягласцю адпачынку, які належаў ім па ранейшаму заканадаўству.

Работнікам, у якіх рабочы год скончыўся да 29 красавіка 1966 года, чарговы адпачынак прадастаўляецца за мінулы год у ранейшым размеры, незалежна ад таго, што ён даецца пасля 29 красавіка 1966 года. Тэрмін працы, які дае права на адпачынак, устаноўлены гэтай пастановай, ім неабходна вылічаць з пачатку новага рабочага года.

Работнікі дзіцячых садоў, дзе няма ясельных груп, правам на такі адпачынак не карыстаюцца.

А. ГРЫЦЭНКА,

в. а. загадчыка аддзела аховы працы Беларускага рэспубліканскага Савета прафсаюзаў.

КУЛІНАРЫЯ

СЯЛЯНСКАЕ СНЕДАННЕ

Каўбасу, карэйку, рэпчатую цыбулю абсмажце, вараную бульбу нарэжце і таксама абсмажце. Усё пакладзіце на патэльню, заліце сумессю з малака і яек і запячыце. Падаваць з салёным агурком, памідорамі. На такое сьнеданне для чатырох чалавек патрэбна 100 г каўбасы, 140 г карэйкі, 2 цыбуліны, 8 яек, $\frac{3}{4}$ шклянкі малака, паўкілаграма бульбы, сталовая лыжка сметанковага масла.

БУЛЬБЯНЫЯ АЛАДКІ З МЯСАМ

У працёртую сырую бульбу падсыпце мукі, убіце яйка, перамяшайце. Налівайце аладкі на гарачую патэльню, зверху пакладзіце свіны фарш і накрыйце бульбянай масай. Абсмажце да карычневай скарычкі, складзіце ў каструлю,

тушыце 10—15 минут. Падавайце са скваркамі.

На 1 кг бульбы — 240 г свініны (без касцей), 120 г сала, яйка, 2 ст. лыжкі пшанічнай мукі, цыбуліна.

ТУШАНЫЯ БУРАКІ

Зварыць, а лепей — спячы 7—8 буракоў (каля кілаграма), абабраць, пасячы дробна. Адно сталовую лыжку дробна пасечанай рэпчатой цыбулі падсмажыць у двюх лыжках тапленнага масла, пакласці ў буракі, прысالیць, уліць дзве лыжкі воцату, дадаць па смаку цукру, шклянку смятаны, змяшаць усё і патушыць на слабым агні з паўгадзіны.

ВАРАНАЯ ЯЛАВІЧЫНА Ў СУХАРАХ

Ялавічыну (верхнюю, бакавую, унутраную частку задняй

нагі) адварыце з карэннямі і спецыямі. Астудзіце, нарэжце на кавалкі, абкачайце ў пшанічнай муцэ, змачыце ў яйку, абкачайце ў сухарах і падсмажце на гарачым тлушчы. Пры падачы паліце маслам.

БІТОЧКІ „ШАХЦЁРСКІЯ“

Ялавічыну два разы прапусціце праз мясарубку. Пасаліце, дадайце перцу, падліце халоднай вады (8% ад вагі фаршу), старанна перамяшайце, выбіце. Зрабіце біточкі (па два на порцыю), абкачайце ў муцэ і падсмажце ў растопленым тлушчы, пакуль не ўтворыцца румяная скарынка. Абсмажаныя біточкі пакладзіце ў адзін рад у сатэйнік, змазаны тлушчам, наверх — падсмажаную рэпчатую цыбулю і прыпушчаныя абабраныя агуркі. Заліце чырвоным соусам і ў закрытай пасудзіне тушыце 15—20 мінут.

Падаючы на стол, паліце соусам, у якім тушыліся біточкі. На 540 г ялавічыны — 2 ст. лыжкі пшанічнай мукі, 2 цыбуліны, 3—4 агуркі.

ЗРАЗЫ РУБЛЕНЫЯ

Ялавічыну прапусціце праз мясарубку, дабайце хлеб, замочаны ў малацэ, старанна змяшайце і яшчэ раз прапусціце праз мясарубку. Пакладзіце соль, перац і добра перамяшайце. Катлетную масу сфармуіце кружкамі таўшчынай 1 см, на сярэдзіну кожнага пакладзіце фарш — дробна нарэзаныя смажаныя кавалачкі сала з пасераванай рэпчатой цыбуляй. Краі кружкоў злучыце, абкачайце зразы ў сухарах, надаючы ім авальную форму, і смажце.

На 420 г ялавічыны — 100 г сала, 2 цыбуліны, лустачка пшанічнага хлеба, 2 ст. лыжкі тоўчаных сухароў.

МАКАРОНЫ ПА-ПОЛЬСКУ

Адвараныя макароны змяшайце са скваркамі і тварогам. Падаючы на стол, паліце смятанай. На 200 г макаронаў — 120 г сала, 200 г тварогу, $\frac{3}{4}$ шклянкі смятаны.

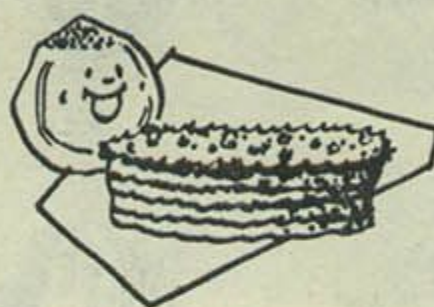
ПУДЗІНГ З ГАРОДНІНЫ

Бульбу і гародніну дробна нарэжце, пакладзіце ў каструлю і, падліўшы паўшклянкі малака, тушыце пад накрыйкай да гатоўнасці. На шклянцы малака зварыце манную кашу, змяшайце з гатовай гароднінай, пакладзіце зялёны

гарошак, масла, яечныя жаўткі. Бялкі збіце ў асобнай пасудзіне і змяшайце з падрыхтаванымі прадуктамі. Усё гэта пакладзіце на змазаную маслам глыбокую патэльню або ў іншую пасудзіну, пасыпце сухарамі, папырскайце зверху маслам і запякайце ў духоўцы. Перад ядой разрэжце пудзінг на кавалкі, асобна падайце смятану.

На 400 г бульбы — 300 г свежай капусты, 150 г морквы, 100 г рэпы, 100 г зялёнага гарошку, паўтары шклянкі малака, чвэртка шклянкі манных круп, 3 яйкі, 60 г маргарыну або сметанковага масла, шклянка смятаны.

КУЛІЧ

У міску насыпце сталовую лыжку цукру, разатрыце з дрожджамі. Калі дрожджы распусцяцца, дадайце 1—2 лыжкі мукі і 2—3 лыжкі падагрэтага малака. Пастаўце гэтую вадкую закваску ў цёплае месца прыкладна на 5 мінут і дайце падняцца. Дадайце цукар, муку, падагрэты тлушч, разыны, раздробненую зацукраваную цэдру і ўліце падсоленае цёплае малако, у якім папярэдне змяшайце жаўткі. Выбіце цеста лыжкай, пакладзіце на дошку, мясіце рукамі, пакуль цеста не перастане прыставаць да дошкі. Гатовае цеста пакладзіце назад у абсыпаную мукой міску і дайце яму падняцца. (Больш вадкае цеста падываецца ў цёплым месцы паўгадзіны, больш крутое — гадзіну). Праз гадзіну пакладзіце цеста на дошку, надайце яму круглую форму куліча, пакладзіце на бляху, добра змазаную тлушчам. Каб куліч не падгараў, можна яшчэ пасцяліць на бляху кавалак чыстай паперы, на які і пакласці цеста. Даць яму яшчэ падняцца на блясе на працягу 20 мінут, потым намазаць яго збітым яйкам, пасыпаць тоўчаным міндалем і пячы $\frac{3}{4}$ гадзіны або гадзіну, у залежнасці ад яго велічыні. Цеста: 500 г мяккай мукі, 120 г цукру, 120 г тлушчу, 3 жаўткі, 30 г дрожджаў, 5 г солі, каля $\frac{1}{4}$ літра малака, цэдра, ваніль, 30 г разынак, 30 г міндалю, зацукраваная цэдра.

„КАЎБАСА“ НА ДЭСЕРТ

Дзве сталовыя лыжкі вады або сталічнай гарэлкі, 150 г

сметанковага масла, паўтары шклянкі цукру і 2 сталовыя лыжкі какавы, падагрэйце на невялікім агні, каб усё гэта ператварылася ў аднародную масу. Здыміце з агню і паступова, каб не заварылася, тоненькім струменьчыкам, увесь час памешваючы, уліце ў масу злёгку збітае яйка. Затым высыпце 250 грамаў пячэння самага таннага, белага, пераламанага на дробныя (велічыней як двухкапеечная манета) кавалачкі, і 250 грамаў ачышчаных грэцкіх арэхаў. Перамяшайце ўсё і хутка пакладзіце на змазаны маслам (каб маса не прыстала) ліст цэлафану. Загарніце ў форме каўбасы і перавяжыце шпагатом. Гатовую «каўбасу» на гадзіну пастаўце на холад, пасля чаго яе можна падаваць.

Захоўвайце «каўбасу» на холадзе.

«Крывая каўбаса» пазабавіла гасцей, але больш за ўсё задавальнення даставіць гаспадыні, бо на яе прыгатаванне патрабуецца ўсяго 15—20 мінут.

ТОРТ БЕЗ АГНЮ

500 грамаў свежага тварогу старанна размяшайце са шклянкай (гранёнай) згушчонага малака, пратрыце праз сіта і падзяліце на тры часткі. Трэць тварожнай масы пакладзіце на блюда і пакрыце

крэмам, на крэм пакладзіце другую трэць тварожнай масы, зноў пакрыце крэмам і закрыйце тварожнай масай, якая засталася.

Крэм прыгатаўце са збітай 35-працэнтнай смятанкі, а калі яе няма, то са смятаны (і той і другі гатуюцца аднолькава). Дзве шклянкі астуджанай смятанкі ці смятаны ў пасудзіне, пастаўленай у халодную ваду, збіце венічкам, пакуль не павялічыцца ў аб'ёме ў два разы. Памешваючы, паступова ўсыпце шклянку цукровага пяску і чвэртку парашку ванільнага цукру.

Перавага гэтага торта — прыгатаваць яго можна ўсяго за 20—30 мінут. А ці будзе торт прыгожым — цалкам залежыць ад вашага густу і вынаходлівасці.

Упрыгожце «торт без агню» ачышчаным міндалем, грэцкімі арэхамі і кансерванымі фруктамі.

ДРОБНЫ КАЛІБР

Сатырычныя мініяцюры

КРЫЛАТАЕ СЛОВА

Певень узляцеў на плот.
— Зараз скажа нешта крылатае, — растлумачыла курыца суседцы.
Чакаць доўга не давялося.
— Кукарэку! — пракрычаў певень.

НАЗІРАННЕ

— Дагары нагамі не значыць уніз галавой, — заўважыла муха, поўзаючы па столі.

УСЕ АДНО

— І то хлеб, — сказаў пацук, боўтнуўшыся ў квас.

ВЯРШКІ І КАРЭННІ

— Глядзіце ў норань, — паўтарала ніця вярба сваім парасткам.
Парасткі глядзелі.
Таму яны такія панурыя.

Марцін КОУЗКІ.

У Хаджы Насрэдзіна былі дзве жонкі. Адноўчы абедзве прычапіліся да яго з пытаннем: «Каго ты больш кахаеш — мяне ці яе?» Бедны Хаджа быў пастаўлены ў няёмкае становішча. Ухіляючыся ад шчырага адказу, ён сказаў: «Абедзвюх».

Але яны не супакойваліся. Маладая жонка сказала: «Уяві сабе, што мы абедзве катаемся па возеры; раптам лодка перакульваецца, і мы падаем у ваду, а ты ў гэты час сядзіш на беразе. Каго ты будзеш спачатку ратаваць?»

Хаджа засмуціўся, уявіўшы сабе гэтае няшчасце, задумаўся і спытаў у старэйшай жонкі:

— Слухай, ты ж, здаецца, крыху ўмееш плаваць?

— Я ў доме поўны гаспадар! — хваліцца Стэфан перад сваім прыцелем Кастадзінам. — Сёння, напрыклад, ледзь толькі я сказаў жонцы: «Мне патрэбна гарачая вада...»

— І яна тут жа сагрэла табе ваду?

— А як жа! Хіба я магу мыць посуд халоднай вадой!..

— А ты гаварыў, што ніколі не храпеш...

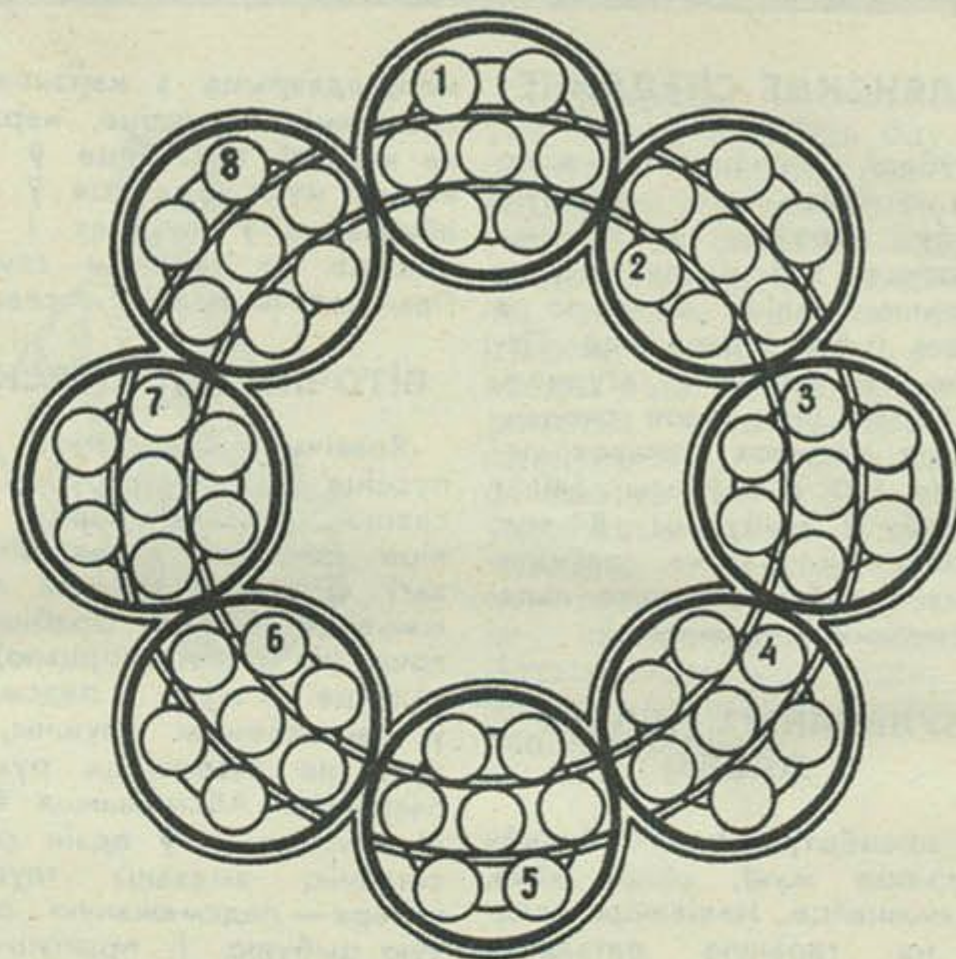
— Ах! Якая прыгожая расфарбоўка!

Мал. Р. Скорчава.

Дыктар: — А цяпер, дарагія тэлеглядачкі, прыбавце яшчэ яйка!
Мал. Т. Кузьманава.

ГАЛАВАЛОМКА

Запішыце ў кружочках літары так, каб па васьмі кольцах яны склалі па напрамку гадзіннікавай стрэлкі наступныя словы:

1. Пазма Я. Купалы. 2. Беларускі народны танец. 3. Відны дзель міжнароднага жаночага руху. 4. Раман Ф. Гладкова. 5. Адсутнасць руху. 6. Рака ў Паўночнай Карэі. 7. Рака ў Кітаі. 8. Горад у Новасібірскай вобласці.

Калі дапісаць у цэнтры кожнага кальца нехапаючыя літары, то па вялікаму кругу можна будзе прачытаць беларускую прыказку.

Склалі ТАМАРА І РЫГОР ЯКУШЫ.

У наступным нумары чытайце:

Успаміны дачкі Інэсы Арманд аб сваёй маці.

Нарысы: Івана Кірэйчыка «Дарога», Анатоля Вярцінскага «Чалавек з майго лёсу».

Утульнасць — гаючае лякарства [рэпартаж В. Мікалаевай з дзіцячай бальніцы].

Апавяданне Яўгена Каршукова «Каза».

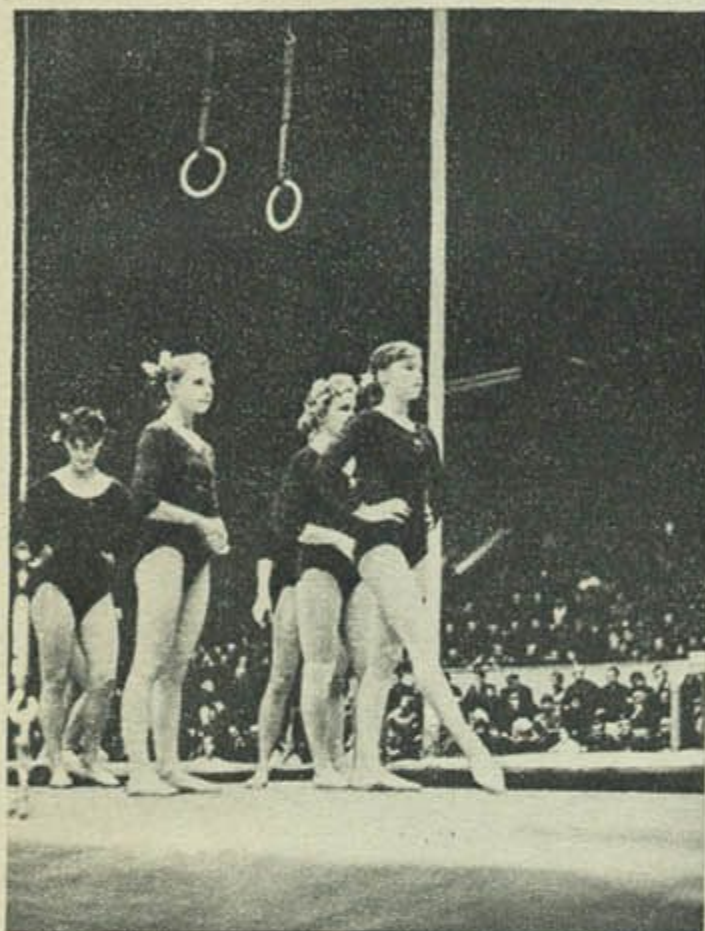
Гумарэску Ф. Таўнітэ «Парады для кабет».

Вершы: Артура Вольскага і Эдуарда Валасевіча.

Байку Уладзіміра Корбана «Гнус».

Парады бацькам.

Парады ўрача і іншыя матэрыялы.

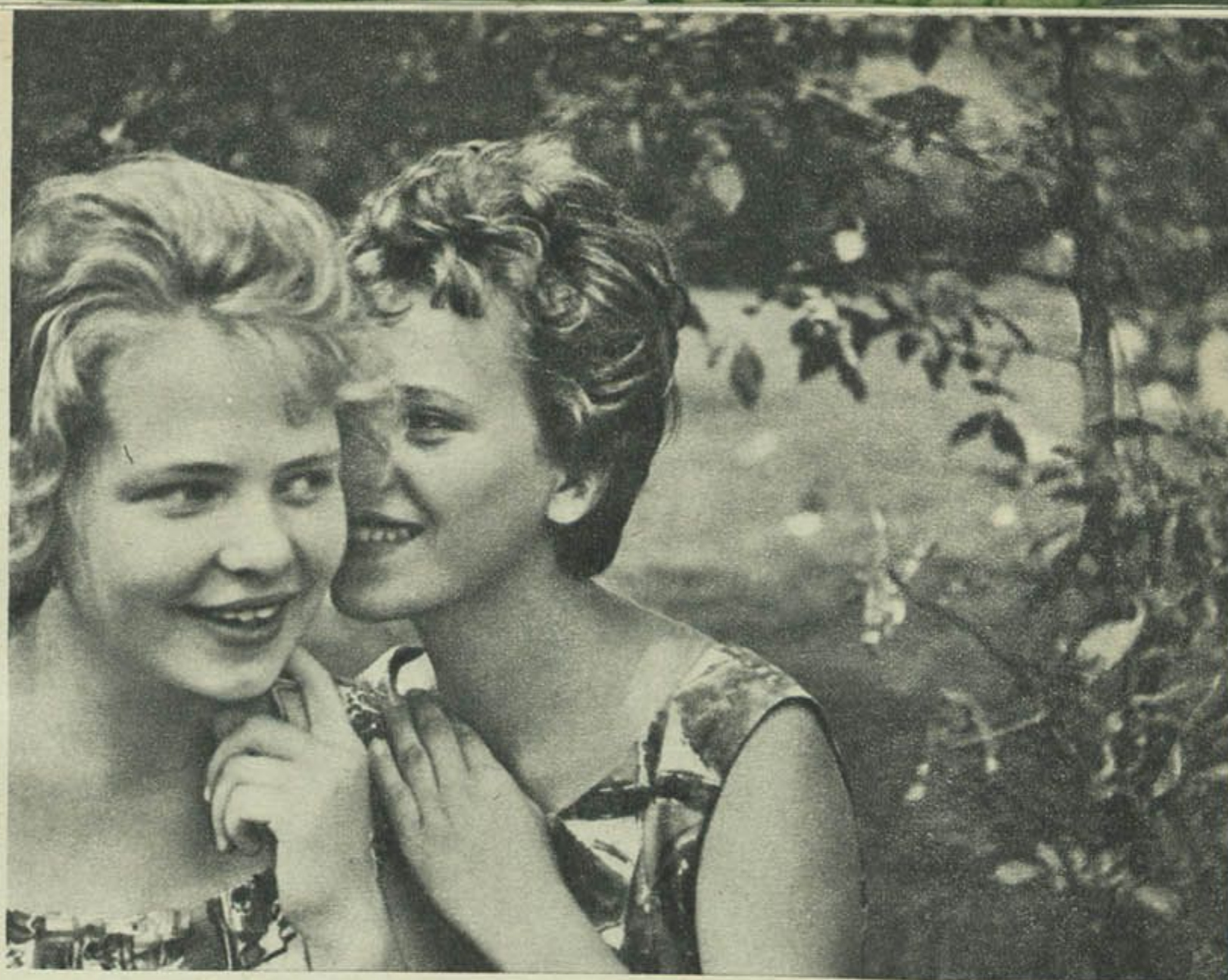
Фотавыстаўка «Сямігодка ў дзеянні» была арганізавана Саюзам журналістаў БССР і Міністэрствам культуры. Шмат работ прысвечана жыццю і працы жанчын. Пазнаёмцеся з некаторымі з іх, якія былі адзначаны дыпламамі.

«Сяброўкі» — А. Клімаў.

«Крок да перамогі» — М. Чыкуноў.

«Гімнастыкі» — М. Папоў і В. Мерсан.

На першай старонцы вокладкі — артыстка Лілія ДАВІДОВІЧ (гл. 12 стар.). Акварэль мастака М. Бельскага.

МОДЫ

[гл. 4-ю стар. вокладкі]

1. Спартыўны ансамбль складаецца з курткі, касцюма і хустачкі. Куртка свабоднай формы, унізе на гумцы, выканана з няжывой тканіны эфэнтнай дэкаратыўнай набійкі. Востравугольная грудка разам з капюшонам з чорнага сінтэтычнага трыкатажу (у дадзеным выпадку капюшон зняты, фігура ў хустцы), пад курткю шарсцяны светэр.
2. Двухбортнае зімовае паліто з футравым каўняром-стойкай. Рукавы ўстаўныя.
3. Зімовае паліто моднага крою. Рукавы — рэглан, кішэні праразныя. На спіны закладзена аднабаковая складка.
4. Сукенка для дашкольніц з фланелі, шатландкі або штапельнага палатна.
5. Прыгожае зімовае паліто з сінтэтычнай тканіны «космас». Футра — пясек. Рэкамендуецца ў размерах 48—52.
6. Адрэзаная сукенка з тканіны ў палоску на стройную фігуру. Засцежка двухбортная, каўнер — матросна. Спадніца плісаваная.
7. Паліто для дзяўчычкі-школьніцы з цэльнакроенымі рукавамі, расшырана ўнізе. Спераду і на спіны выстрачаны рэльефы.
8. Паліто-«званочак» для дзяўчычкі малодшага ўзросту з цікавым кроем рукава.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, Т. Ц. ДЗМІТРЫЕВА, М. А. ЖЫДОВІЧ, Р. У. КУДРЭВІЧ, М. М. ТУР, В. І. ФІЛПАВА, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

АТ 03693. Журнал «Работница и крестьянка» на беларусском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

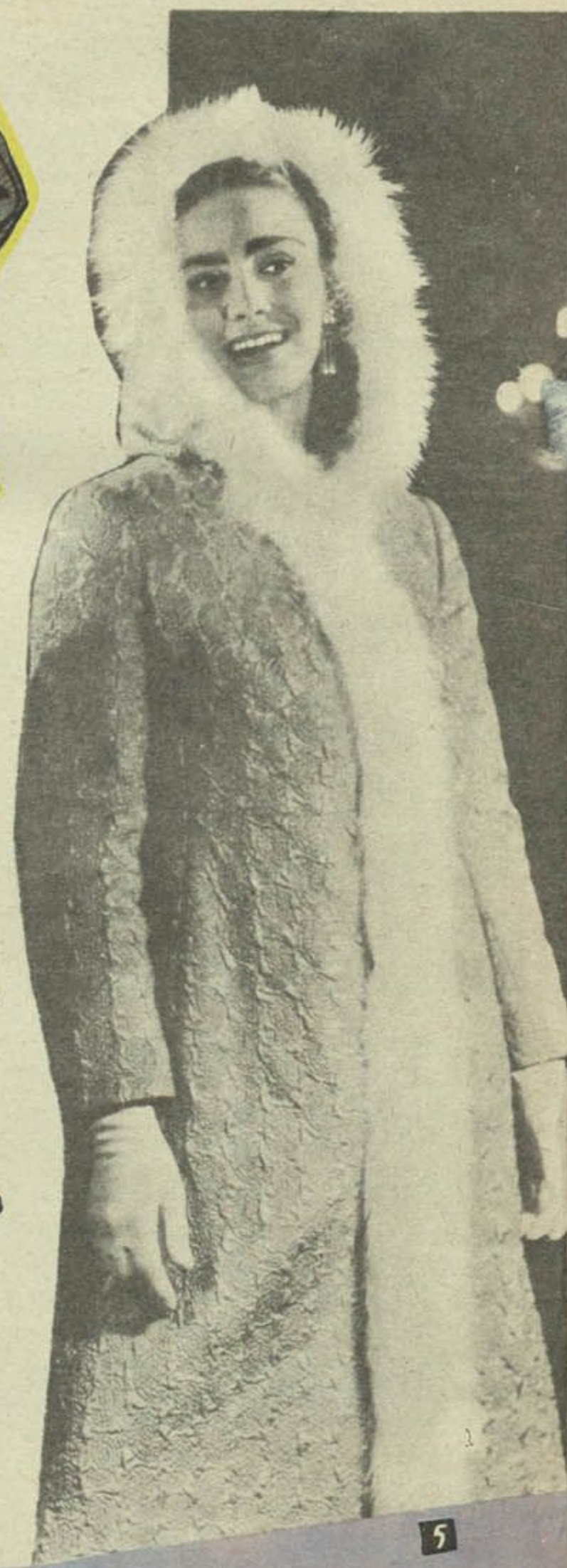
Падпісана да друку 31/X-66 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: галоўнага рэдактара—6-17-51, адказн. сакратара, аддзела прамысловасці—6-38-14, аддзела сельскай гаспадаркі і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда», Мінск. Цана 18 кап. Дадатак — выкрайка. Тыраж 181040 экз. Зак. 534.

3338

74995

Mogbi